

Változások-választások

50 éves a Fővárosi Pályaválasztási Tanácsadó

VÁLTOZÁSOK-VÁLASZTÁSOK

50 éves a Fővárosi Pályaválasztási Tanácsadó

SZERKESZTETTE:
GEBAUER FERENC

FŐVÁROSI PEDAGÓGIAI SZAKSZOLGÁLAT
TOVÁBBTANULÁSI ÉS PÁLYAVÁLASZTÁSI TANÁCSADÓ TAGINTÉZMÉNYE

Szerzők

Gebauer Ferenc, Kissné dr. Viszket Mónika, Mosányi Emőke
Nánásiné dr. Horváth Edit, Szabó Csilla,
Szatmári László Péter, dr. Urbán Szabolcs

Szakmai lektor

Barna Gyöngyi

Borítóterv

Kolozsvári Dorottya

© Szerzők, szerkesztő, 2017

© Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat, 2017

ISBN 978-963-12-9324-1

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítást,
a mű bővítését, a rövidített vagy a digitális kiadást.

Kiadja:

Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat
Továbbtanulási és Pályaválasztási Tanácsadó Tagintézménye igazgatója
1088 Budapest, Vas u. 8.
palyavalasztas.fpsz.hu

Nyomdai kivitelezés: Robinco Kft., felelős vezető: Kecskeméthy Péter

Budapest, 2017

TARTALOM

<i>Szerkesztői előszó</i>	7
Az intézmény története a dokumentumok tükrében (SZATMÁRI LÁSZLÓ PÉTER)	9
A Pályaválasztási Tanácsadó – ma (GEBAUER FERENC)	35
Pedagógiai szakszolgálatok: régi hagyományok, megújuló köntösben (MOSÁNYI EMŐKE)	59
Három évtized pályaválasztási tesztek tükrében (GEBAUER FERENC)	63
A DIT/P érdeklődés kérdőív alkalmazása a Fővárosi Pályaválasztási Tanácsadóban (URBÁN SZABOLCS, GEBAUER FERENC).	69
KOM-PASSZ pályaválasztást segítő program (GEBAUER FERENC)	87
Narratív technikák a konstruktív pályatanácsadásban (KISSNÉ VISZKET MÓNICA)	93
A pályaaorientáció kutatótanári programja (NÁNÁ SINÉ HORVÁTH EDIT)	110
Pályaaorientáció az iskolában (SZABÓ CSILLA)	123
<i>Irodalomjegyzék</i>	137
<i>Munkatársaink névjegyzéke</i>	144

SZERKESZTŐI ELŐSZÓ

Ötven évvel ezelőtt nyitotta meg kapuit a Fővárosi Pályaválasztási Tanácsadó Intézet. A fél évszázad során számos átalakuláson átment intézmény azóta is folyamatosan nyújt segítséget tanulóknak, szüleiknek és a pedagógusaiknak a pályaválasztás – mai kifejezéssel a pályaorientáció – terén.

E jeles alkalom kapcsán megjelenő kiadványunkban – mellyel a patinás intézmény előtt szeretnénk tisztelni – tevékenységeink különféle vonatkozásait mutatjuk be.

Szerzőink jó része intézményünkben vagy más pedagógiai szakszolgálatnál végeznek vagy végeztek pályaválasztási tanácsadói munkát, illetve az iskolapszichológia, az oktatás valamint a kutatás oldaláról kerültek kapcsolatba a pályaorientációval.

Jubileum lévén, kötetünk elejére az intézmény története került. Szatmári László Péter pályaválasztási tanácsadó a megalapítástól napjainkig, elsősorban dokumentumok tükrében tekinti át az eltelt ötven évet.

Az intézmény jelenét és jövőképét – tevékenységeit, célcsoportjait, szemléleti alapelveit, fejlesztési irányait – foglalja össze Gebauer Ferenc írása.

2013-tól a pedagógiai szakszolgálatok új modell szerint kerültek átszervezésre. Ennek következtében intézményünk új kontextusba, egységes intézményi környezetbe került. Mosányi Emőke az újonnan alakult Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálatot mutatja be.

A rögzített mérési eredmények segítenek hozzá néhány, a szakterülethez kapcsolódó sajátos témakör vizsgálatához. A maga korlátaival, különös perspektívából vet fel kérdéseket a fiatalok érdeklődésének változásairól a „Három évtized pályaválasztási tesztek tükrében” című tanulmány.

A tanácsadásban alkalmazott diagnosztikus munka tekintélyes mennyiségű adat tudományos elemzését teszi lehetővé. Urbán Szabolcs cikkében a fiatalok pályá érdeklődésének mérőeszközeivel végzett kutatások eredményeinek összefüggéseivel foglalkozik.

A mai technikai eszközök lehetővé teszik, hogy új módon, a korábbihoz képest szélesebb körben szólítsuk meg a pályavitel feladataiban érintetteket. Néhány évvel ezelőtt, ennek érdekében hoztuk létre a „KOM-PASSZ” inter-

netes pályaválasztási programot, melynek átfogó bemutatását külön fejezet tartalmazza.

A fél évszázad jelentős társadalmi változásokat is hozott magával, melyekhez egy tanácsadó intézménynek alkalmazkodnia szükséges. Emellett a segítő foglalkozásokat érintő háttértudományok áramlatai és eredményei is érvényesülnek mindennapi gyakorlatunk során. Ennek illusztrációjaként, Kissné Viszket Mónika tanulmánya a mai narratív pszichológia perspektívájából kiindulva ismerteti a társas konstruktivizmus modelljét a pályatanácsadás vonatkozásában, és bemutat olyan technikákat, módszereket, melyek segítenek közelebb jutni az egyén által megkonstruált szubjektív világhoz.

A szakszolgálati átszervezés eredményeként, hosszú idő után valamennyi megyében újraindult a továbbtanulási és pályaválasztási tanácsadás. A fővárosától jelentős mértékben eltérő, sajátos körülményekkel rendelkező megyei ellátás még a helyét keresi, a területen dolgozó szakemberek, szemlélet és módszerek tekintetében azonban egyaránt méritenek az intézményünkben képviselt megközelítésekéből, gyakorlatból. Nánásiné dr. Horváth Edit – jelenleg az országban egyedüli, pályaválasztási kutatótanári programjában – ennek a kérdéskörét is érinti tanulmányában.

A pályaaorientáció segítése elsősorban iskolai feladat. Szabó Csilla iskola-pszichológusként ezen a téren hosszú idő óta kidolgozott programmal segíti a tanulókat és a velük foglalkozó pedagógusokat. Írásában ennek összefoglalását tárja az olvasók elé.

Nem csupán ebben a kötetben, hanem a jubileumi ünnepségek keretében szervezett szakmai konferencián is szeretnénk felmutatni a pályatanácsadás jelen feladatait, vonatkozó kérdéseit, társtudományi kapcsolódási pontjait. Célunk, hogy szélesebb közönséggel kerülhessünk kapcsolatba és gyümölcsöző együttműködések hozhassunk létre e kiemelt fontosságú területen. Reményeink szerint jelen kiadványunk rávilágít az ellátás fejlesztési lehetőségeinek sokszínűségére, és segít előmozdítani az érdeklődő szakmai közönséggel való kapcsolat alakulását.

2017. július

Gebauer Ferenc
szerkesztő

AZ INTÉZMÉNY TÖRTÉNETE A DOKUMENTUMOK TÜKRÉBEN

Szatmári László Péter

A pályaválasztási tanácsadás története szorosan összefonódik az elmúlt fél évszázad pedagógia, gyógypedagógia, pszichológia, pszichiátria tudományának fejlődésével, a közoktatás, a munkaügy, foglalkoztatáspolitikai kérdéseivel, melyek a kor történeti-gazdasági áramlataihoz, irányelveihez igazodva keresték a megvalósíthatóság szempontjait e kérdésben. A fővárosi pályaválasztási tanácsadás intézményes történetének vázlatos áttekintésekor ízelítőt kaphatunk e helykeresés, feladatellátás változatos formáiról.

A kezdetek...

Pályaválasztási tanácsadással összefüggő tevékenységet a fővárosban már a XX. század fordulóján végeztek a **Ranschburg Pál** által 1899-ben szervezett, első kísérleti laboratóriumban, ám önálló pályaválasztási tanácsadó intézmény Budapesten csak később alakult meg.

Az 1967-ben létrejött Fővárosi Pályaválasztási Intézet sokrétű feladata – közgazdasági, informatív tanácsadói és pszichológiai tanácsadói – közül kezdetben csak ez utóbbira fókuszált, az 1960-as évek végéig szinte kizárólag pszichológiai alapokon nyugodott. A tevékenység művelői között jeles pszichológusokat, pszichiátereket, orvosokat találunk.

Az elsők között a fent említett, 1906-tól **Gyógypedagógiai Magyar Királyi Laboratórium** néven működő, rendkívül széles tevékenységi körrel rendelkező

(1)

intézetben dolgozott **Szondi Lipót** is. 1926-ban az „anyaintézmény” kettévált, és ő megalakította **Gyógypedagógiai Kórtani és Gyógytani Laboratóriumát**, a Budapest, VIII. Mosonyi u. 6. épületében (ma Schulek Frigyes Két tanítási Nyelvű Építőipari Szakközépiskola).

1929-ben dr. **Schnell János** gyermek ideggyógyász főorvos létrehozta az **Állami Gyógypedagógiai, Nevelési és Pályaválasztási Tanácsadót**, amelyben „önálló részlegként működött az orvosi, a gyerekorvosi, a pszichológiai, a pályaaalkalmassági, a pszichoterápiás és a beszédterápiás osztály.” (2)

1934-ben átszervezés után a Magyar Királyi Gyermeklélektani Intézetben Nevelési és Pályaválasztási Tanácsadó kezdte meg működését.

„...A Magyar Királyi Gyermeklélektani Intézet Nevelési és Pályaválasztási Tanácsadóját, mely hazánkban egyetlen ilyen irányú állami intézménye, tömegesen keresik fel a tanácstalan szülők gyermekeikkel, tanárok, tanítók, iskolaorvosok növendékeikkel. Az intézetben az arra rászoruló gyermek orvosi, pszichológiai vizsgálaton esik át, a szülőket, nevelőket megfelelő tanácsokkal, útbaigazításokkal látják el, s a gyermeket vagy szükség esetén szüleit pszichoterápiai kezelésben részesítik.”(3)

A közoktatás irányából támogatottan 1912. február 1-jén, Bárczy István főpolgármester jelenlétében tartott ünnepségen felavatták a Fővárosi Pedagógiai Szemináriumot.

A Szeminárium a Budapest, VIII. Mária Terézia tér 8-9. sz. alatti népiskolában kapott helyett (ma Fazekas Mihály Általános Iskola és Gimnázium).

Bárczy István beszéde a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium átadásán, 1912-ben (4)

Érdekesség, hogy az 1950-es budapesti távbeszélőnévsorban **Fővárosi Pályaválasztási Tanácsadó Intézet** név alatt szerepel a cím. Az itt folyó munka a nevelés, a pályaválasztás és a gyermekvédelem kérdései köré szerveződött. Vezetője **Nagy László** volt.

1929-ben alakult meg az Országos Társadalombiztosítási Intézet (OTI) Képességvizsgáló Intézete.

A II. világháború előtti korszakból származó dokumentumok megemlékeznek a Magyar Királyi Gyermeklélektani Intézetről, ahol Hóman Bálint kultuszminiszter 1936-os rendelkezése alapján a tanítók és tanárok lelkihiigiényés kiképzésben részesülhettek.

Megemlítendő a **Fővárosi Tehetségvizsgáló és Pályaválasztási Tanácsadó Intézet**, melynek az Állami Kemény Zsigmond Gimnáziumban biztosítottak helyet (ma Budapest, VI. Rippl-Rónai utca 26).

A Magyar Országos Tudósító 1938 májusában a következőről ad hírt: „május 11-én a Pedagógiai Szeminárium lélektani laboratóriumában megkezdí működését a **pályaválasztási Tanácsadó**, amely a tanulók részére mielőtt kilépnek az életbe, megfelelő útbaigazítást nyújt majd”.

A Fővárosi Pedagógiai Szemináriumon belül 1941-től működött a Lélektani és Pedagógiai Laboratórium, majd megalakult a **Székesfővárosi Pályaválasztási Tanácsadó és Képességvizsgáló Intézet**, amit 1945-ben **Fővárosi Lélektani Intézetté** szerveztek át. Ennek 1947-ig **Mérei Ferenc** volt a vezetője.

A háborút követően az Állami (már nem Királyi) Gyermeklélektani Intézetnek a fővároson kívül 10 megyeszékhelyen volt pályaválasztási részlege.

Mérei Ferenc (5)

1949-ben azonban azonnali hatállyal megszüntették a vidéki telephelyeket, csak a budapesti központ működéhetett tovább azzal a feltétellel, hogy kizárólag a szovjet pszichológusok által kidolgozott módszereket alkalmazhatják.

A Magyar Tudományos Tanács az 1940-es évek végén, az „ötéves tudományos terv” kidolgozása során a Neveléstudományi Intézet (igazgató: Mérei Ferenc) mellett megemlítette a **Budapesti Pályaválasztási Tanácsadót** is.

Mérei későbbi elbocsátása, majd az 1956-os eseményekben vállalt szerepe miatti börtönbe zárását követően több évig szinte nem beszélhetünk pályaválasztási, pályairányítási tevékenységről.

A Rákosi-rendszerben „gyanúsak”, a „dekadens” nyugati világhoz kötöttek tartott pszichológia tudománya a Kádár-korszakban kezdett lassan elfogadottabbá válni.

A Munkaügyi Minisztériumban 1959-ben megalakult a **Munkalélektani Csoport**, de előzménynek tekinthető a MÁV, majd a később Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium által létrehozott **Pályaalkalmasságot Vizsgáló Intézet** is, amely szakmai tapasztalataival hozzájárult a továbbtanulási pszichológiai vizsgálatok lefolytatásához.

Itt mindenképpen – a teljesség igénye nélkül- meg kell említeni néhány pszichológus nevét, akik így vagy úgy, közvetett vagy közvetlen módon hatást gyakoroltak az FPI és utódai pályaválasztási tanácsadási módszereire, protokolljára. Rókusfalvy Pál, az ötvenes évek második felében a MÁV Pályaalkalmassági Vizsgálójában megszerzett tapasztalatait sikeresen ültette át a pszichológiai alapú továbbtanulási pályaválasztási tanácsadás gyakorlatába. Csirszka János a 60-as években a Munkaügyi Minisztérium keretein belül alakított ki egy pályaválasztási tanácsadó és munkalélektani csoportot.

Sok-sok elismert szakember, kutató tartozik e kiváló, rangos társasághoz, a későbbi időkből, napjainkból is említve Ritoók Pálné Ádám Magdát, Völgyesy Pált, Szilágyi Klárát, Gelléri Józsefet, Albrecht Vilmost, Szőnyi Magdát, akiknek a nevéhez számtalan meghatározó, tudományos, módszertani munka (könyvek, egyetemi jegyzetek stb.) megírása fűződik.

A Fővárosi Pályaválasztási Intézet megalakulásának előzményei

A fővárosi (és megyei) pályaválasztási tanácsadó intézmények megalakulása első előzményének az 1024/1959. évi (VII. 19.) kormányhatározatot tekintjük, amely egyebek mellett kimondta:

„A Kormány szükségesnek tartja a pályaválasztási tanácsadás megszervezését. Utasítja a munkaügyi minisztert és a művelődésügyi minisztert, hogy irányelvek kidolgozásával és rendszeres közreműködéssel biztosítsák, hogy a pályaválasztási tanácsadás a népgazdaság szükségleteinek megfelelően történjék.”

A pályaválasztási tanácsadó intézmények létrejöttének következő fejezetét az „Ifjúsági tanácsadáról szóló 1027/1961. (XII.30.) sz. kormányhatározat”, és az ezt követő végrehajtási utasítás jelentette. A legfontosabb feladatok között szerepelt, hogy

„Az ifjúság pályaválasztásának megkönnyítése érdekében országos pályaválasztási felvilágosítást, illetőleg tanácsadást kell szervezni.” Illetve másutt:

„a tanácsadást a népgazdasági terveknek, ezen belül egyes területi egységek (megyék, városok, községek) munkaerőszükségletének figyelembevételével kell végezni”.

A pályaválasztási tanácsadás országos irányítását a Munkaügyi Minisztérium vállalta magára a Művelődésügyi Minisztérium és az Országos Tervhivatal bevonásával.

Kimondták, hogy a fővárosban és a megyékben meg kell szervezni az ún. Pályaválasztási Tanácsokat, ahová delegálási jogot kap a KISZ, a Magyar Nők Országos Tanácsa és a Szakszervezetek Országos Tanácsa.

A propagandatevékenység segítésére a sajtó bevonását kezdeményezték. Feladatul tűzték ki pályaválasztási előadások, ankétok, szakmai versenyek és kiállítások szervezését. A munkába be kellett vonniuk az adott település nagyobb gyárainak, üzemének a képviselőit is.

Végezetül az iskolai pályaválasztási tájékoztatás és felvilágosítás fontosságát emelték ki a szülők-tanulók, a szülői munkaközösségek és gyermek-és ifjúságvédelemmel foglalkozók vonatkozásában. A pályaválasztási tevékenységet beépítették a tanmenetekbe is.

A fenti, törvényi előzmények után Budapesten is elkezdődött a Fővárosi Pályaválasztási Intézet megszervezése.

A 2200/1964. sz. kormányhatározat alapján a Fővárosi Tanács akkori elnöke, Sarlós István a Végrehajtó Bizottságnak adta ki a feladat végrehajtását.

A Munkaügyi és Tervosztály „tevékenyen vegyen részt az ifjúság szakképzésével foglalkozó tervek kidolgozásában, beiskolázási arányok kialakításában, a felnőtt szakképzés elősegítésében”

Budapesten első lépésként a megalakult a Fővárosi Pályaválasztási Tanács. Ezzel egyidőben a Minisztériumban is külön ifjúsági és pályaválasztási csoport jött létre Havas Ottóné vezetésével, aki több pályaválasztással kapcsolatos publikációt adott közre.

A pályaválasztási intézet megalakítása tehát egyértelműen „népgazdasági” céllal jött létre: olyan távlati szándékkal, hogy a „munka termelékenységét, hatékonyságát milyen gyorsan tudjuk növelni, és ennek érdekében mennyire tervszerűen és gazdaságosan használjuk fel a munkaerőt”.

1964.október 28-án tartott ülésén a Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottsága. kimondta:„...az érdekelt szervezetekkel közösen fővárosi hatáskörben működő **Ifjúsági Foglalkoztatási és Pályaválasztási Irodát** kell létrehozni, amely szakemberek közreműködésével foglalkozik a fiatalok pályaválasztásának segítésével, munkába helyezésével”.

Az **Ifjúsági Irodát** a Budapest, VII. Nyár u. 9. sz. alatti Ipari Tanulóintézetben (ma Arany János Műszaki Szakgimnázium és Szakközépiskola) helyezték el, ahol orvosi vizsgálatokat, filmfelvételek bemutatását és pályaválasztási tanácsadást is folytattak.

Felélénkült a pályaválasztást segítő tevékenység.

- A Munkaügyi Minisztérium támogatásával „*Pályaválasztási tanácsadó füzetek 1-6.*” néven sorozat jelent meg 8000 példányban. A füzetekben 100 szakma mutatkozott be.
- A Tankönyvkiadó segítségével elkészített kiadványokat eljuttatták minden iskolába, könyvtárba. Később önálló kiadványként jelentkezett a továbbtanulási lehetőségeket tartalmazó, majd folyamatosan, évente megjelenő, hamar népszerűvé váló *Fővárosi Pályaválasztási Tanácsadó* kötet. A kiadványt kezdetben csak „belső használatra” az iskolákba és a könyvtárakba küldték ki, a hatalmas érdeklődésre való tekintettel azonban 1966-tól (10.000 példányszám!) könyvtárusi forgalomba is került.
- A Hazafias Népfront minden kerületben pályaválasztási bizottságot hozott létre. A kerületi oktatási osztályokat, az Országos Nőtanácsot (a lányok továbbtanulásának a kérdése gyakori témája volt a pályaválasztási értekezleteknek), a KISZ-t és az Úttörőszövetséget is bevonták a szervező munkába.
- A pedagógus továbbképzések tematikáját pályaválasztási ismeretekkel bővítették.
- A Magyar Ifjúság című lap rendszeresen beszámolt a témához kapcsolódó eseményekről.
- A Filmintézettől kapott –szakmákat, foglalkozásokat bemutató- filmek egyre jelentősebbé váltak a rendezvényeken és az Ifjúsági Iroda munkájában.

A Fővárosi Tanács 1965/66. évi munkatervében megvalósítandó feladatként említette, hogy „megszervezi a problematikus esetekben a budapesti fiatalok pszichológiai és orvosi tanácsadását”.

Ezzel alapját képezték a pszichológiai képességvizsgálatok, amelyek szűkebb körben a Munkaügyi Minisztérium (MüM) 21. sz. Intézetében (ma Katona József Műszaki Szakgimnázium és Szakközépiskola) indultak el. Ugyanezen célból felmerült a Budapest, VII. kerület Kertész utcában lévő, megszűnő Iskolaorvosi

Rendelőintézet átadása pályaalakmassági vizsgálatok céljára. (ma mint Ifjúsági, Pálya és Szakmai Alakmasságot Vizsgáló Szakrendelés funkcionál az Országos Közegészségügyi Intézet égisze alatt.)

A Fővárosi Pályaválasztási Intézet létrehozásának talán legfontosabb motívációja rajzolódik ki a Fővárosi Tanács 1965. november 24-én tartott üléséről készült jegyzőkönyvnek a továbbtanulásról, illetőleg a fiatalok elhelyezkedéséről szóló részében. Az ülésen elhangzottak röviden összefoglalva:

A szakközépiskolákban, illetve a kor legkedveltebb középiskola típusában, a technikumokban többszörös a túljelentkezés. Így történhetett meg (napjainkkal ellentétes tendenciát mutatva!), hogy a gimnáziumokat csak a szakközépiskolákból elutasítottakkal tudták feltölteni.

Vizsont óriási hiány mutatkozott a szakmunkásképzés bizonyos területei iránt. Bár néhány szakmára sokan jelentkeztek (autószerelő, szerszámkészítő, mechanikai műszerész, elektro – és orvosi műszerész), több területén hatalmas hiány tapasztalható. Az építőipari és kohászati (öntő, olvasztár), vas-és fémipari, forgácsoló (lakatos, esztergályos) szakmákra nagyon kevesen jelentkeztek, holott nagyon jó elhelyezkedési lehetőséggel bírtak.

A lányok továbbtanulásáról szólva: célul tűzték ki, hogy az akkor nagyon divatos egészségügyi szakképző iskolák (!), de a gimnáziumok helyett is sokakat át kellene irányítani híradásipari, műszeripari, erőáramú iparágakba. Így lépések történtek a kor nagy gyárainak, üzemének a megkeresésére is (Egyesült Izzó, Orion, Beloiannis).

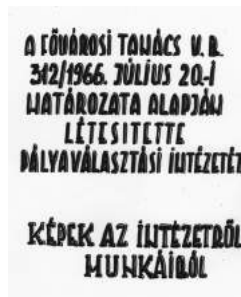
Itt jegyezzük meg, hogy a 60-as években az általános iskolát frissen végzetteknek nem volt kötelező továbbtanulni, akár munkába is állhattak (ezzel azonban a frissen végzettek mindössze 5%-a élt).

Végezetül így fogalmazta meg a Fővárosi Tanács a pályaválasztási tanácsadással szembeni elvárását: „a pályaválasztási tanácsadás központjába a szakmunkástanuló-képzésre való jelentkezést kell helyeznünk”.

Fővárosi Pályaválasztási Intézet – FPI (1967-1987)

Hivatalosan a Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottsága 1966. VI. 30-án hozott 312. sz. határozatával alapította meg a **Fővárosi Pályaválasztási Intézetet (FPI)**.

Valószínűsíthető, hogy az intézet a tevékenységét csak a következő évben kezdte meg, így az 1967-es dátumhoz köthető a megalakulás éve. Az intézmény 1982. július 31-ig a Munkaügyi Főosztály, utána pedig a Művelődésügyi Főosztály felügyelete alatt tartozott.

Első igazgatójául Perlai Bélát nevezték ki (1966. augusztus 1.). Egy olyan intézmény alapjait kellett leraknia és folyamatosan fejlesztenie, amely a későbbiekben országos hálózattá fejlődött. Számos publikáció született mind a saját írásaiból, mind a munkatársai tollából:

- Az állami gondozottak pályaválasztása
- Ifjú diplomások
- A lemorzsolódás problémái
- Pályaválasztás – jellegzetes esetek
- Pályaválasztási tendenciák és a pályaválasztási magatartás a fővárosban
- A fővárosi cigány fiatalok pályairányulási és szakképzési helyzete
- Általános lélektani, fejlődés- és munkalélektani ismeretek
- Pályaválasztási tanácsadás intézeti szervezetben
- Pályaválasztási tanácsadó megszervezése, működése, munkamódszere
- Munkavállalási tanácsadás, mint a pályaválasztási tanácsadás szerves része
- Tapasztalatok a Fővárosi Ifjúsági Munkavállalási Tanácsadó munkájáról
- Az úttörő szerepet betöltő fővárosi intézmény mintájára aztán sorra alakultak a megyei pályaválasztási intézetek. Az országos hálózat kiépítése 1972-re fejeződött be. A megyeszékhelyek mellett rövidesen központi irányító szervezet (OPTI) is alakult.

A később alapított, szakmai, módszertani irányító, koordináló szerepet betöltő intézmény, a **Országos Pályaválasztási Tanácsadó Intézet (OPTI)** is az **FPI** nyomdokain haladva építette fel szervezetét, működését. (Érdekeség, hogy az **FPI** a Budapest, VII. Nyár utcai első székhelyét két év után az OPTI-nak adta át, majd átköltözött a Budapest, V. Deák Ferenc utca 17. szám alá.

Az Országos Pályaválasztási Tanácsadó Intézetnek később a Budapest, VIII. Könyves Kálmán körút 48-52. sz. lett a székhelye. 1981. augusztus 1-jéig működött önállóan, ezt követően a művelődési miniszter döntése alapján beleolvadt az **Országos Pedagógiai Intézetbe (OPI)**, amelynek keretén belül létrejött

a Szakképzési Igazgatóság Pályaválasztási Tanácsadó Osztálya. Ezzel párhuzamosan a megyei pályaválasztási irodákat is leépítették, majd integrálták a megyei pedagógiai intézetekbe.

Na, de hogyan is épült fel, mivel foglalkozott a „hőskorszakban” a Fővárosi Pályaválasztási Tanácsadó?

Ha röviden akarjuk megfogalmazni, 3 pillérre támaszkodott a tevékenysége:

1. közgazdasági feladatok

- pályaválasztási szándékok és lehetőségek elemzése a demográfiai adatok alapján
- tájékozódás a távlati munkaerőszükségletről
- javaslattevés a továbbtanulás, illetve a foglalkoztatás biztosítására
- a szakmunkás-beiskolázás éves és távlati tervjavaslatának elkészítése
- reprezentatív felmérések, kutatások végzése a tanulók munkaerőpiaci szándékáról

2. pályaválasztási tanácsadás; propaganda feladatok

- egyéni pályaválasztási szaktanácsadást végezték
- az osztályfőnökök, szaktanárok iskolai pályaválasztási tanácsadó munkájának a segítése
- együttműködés az oktatásügyi és egészségügyi szervekkel
- pályaválasztási kiadványok készítése és terjesztése
- kiállítások, ankétok, üzemlátogatások szervezése

3. pszichológiai tanácsadói feladatok

- rendszeres konzultáció a pályaválasztási tanácsadókkal
- rendszeres konzultáció, továbbképzés az osztályfőnökök számára
- csoportos és egyéni pszichológiai vizsgálatokra épülő tanácsadás
- legalább két konkrét pályaterv megbeszélése a tanácskérővel
- együttműködés az Iparitanulók Egészségvédelmi Intézetével

Ezek a tevékenységek alkották az intézet belső szervezeti felépítésének az alapját a következőképpen:

- közgazdasági csoport (5 fő)
- pályaválasztási tanácsadó és propaganda csoport (7 fő)
- pszichológiai szaktanácsadó csoport (9 fő)
- gazdasági csoport, technikai részleg (5 fő)

A fenti struktúra alapján beindított pályaválasztási tevékenység már rövid idő alatt is látványos sikereket eredményezett. A fővárosi ifúságnak nyújtott ingyenes szolgáltatás gyorsan népszerűvé vált a tanulók, szülők és a pedagógusok körében.

Az intézet igazgatója 1968. március 16-i dátummal keltezett jelentésében (rendszeresen be kellett számolni a fenntartó főosztálynak) összegezte a már elért eredményeket:

A **közgazdasági csoport** (később Közgazdasági és Szociológiai Osztály) 34 000 tanuló és szülő véleményének meghallgatásával gyűjtött adatokat a 7. osztályos tanulók pályaválasztási szándékairól. A felmérés tapasztalatait „Pályaválasztási Közlemények” címmel juttatták el az iskoláknak. Ugyancsak felmérték az érettségizettek továbbtanulási, illetőleg az elhelyezkedési elképzeléseit.

A Központi Statisztikai Hivatallal végzett közös kutatás a tanulók tanulmányi, szociális, családi és egyéb körülményeit vette górcső alá. A felmérés sokoldalúan mutatta be a továbbtanulást, pályaválasztást befolyásoló problémákat.

A **pályaválasztási csoport** tanácsadói szolgáltatását 1967-ben 4000-en (tanulók, szülők) vették igénybe. Ezek közül 600 „testi fogyatékos, illetve szívbeteg” gyerek továbbtanulását, illetve munkába állítását segítették.

Az intézet feladatai közé tartozott a fiatalok elhelyezkedésének a támogatása is: a pályaválasztási csoport 1500 frissen végzett általános iskolai tanulóknak tudott munkalehetőséget kínálni.

A *Fővárosi Pályaválasztási Tanácsadó* kötet 1967-ben már 15 000 példány-számban jelent meg. Az intézet külön kiadványt készített az osztályfőnökök számára „Pályairányítási Útmutató” címmel. Ez nagy segítséget jelentett a pályaválasztási osztályfőnöki órák, illetve a szülői értekezletek megtartásához.

Az Oktatási Osztály és a Pedagógusok Fáklya Klubjának a közreműködésével pályaválasztási előadássorozatot indítottak 1200 tanár részvételével. 600 pedagógus jött el a Munkaügyi Minisztériummal közösen szervezett pályaválasztási filmankéttra. Az első ízben 1966 végén tartott pályaválasztási kiállításra

200 000 érdeklődő látogatott ki. A Budapesti KISZ társrendezőként működött közre. A rendezvényen 160 szakember bevonásával tanácsadást is biztosítottak, amelyet 35.000 tanuló vett igénybe.

Kiállításokat, versenyeket, vetélkedőket (pl. Alkotó Ifjúság kiállítás; Ki minek mestere? vetélkedő; Pályaválasztási hetek rendezvénysorozat stb.) szerveztek a fiataloknak.

Csaknem 4000 érettségi előtt álló tanulót vonzott a középiskolások felsőoktatási tájékoztatója, és több mint 10.000 szülőnek tartottak pályaválasztási ankétokat a Hazafias Népfront Budapesti Bizottságával közösen.

A **pszichológiai** csoport csak 1967 decemberében kezdhetette el a tevékenységét. A késlekedés okaként elsősorban a megfelelő felszereltség, műszerezettség hiányát említették. Emellett a vizsgálati eljárási szabályok kidolgozása, a beutalási rendszer kialakítása is több időt vett igénybe.

Nagy segítséget jelentett a vizsgálati módszerek kialakításában a Munkaügyi Minisztérium Munkalélektani Intézetétől kapott útmutatás.

A pszichológiai tanácsadás egyébként először kísérleti jelleggel indult be, és kihelyezett telephelyeken működött. Ilyen volt a Budapest, XIII. kerületi Thälmann (ma Fiastyúk) utcai Általános Iskola, valamint a budapesti Veres Pálné Gimnázium, és a Hűvösvölgyi Nevelőotthon.

A kezdeti nehézségek ellenére 1967 decembere és 1968 februárja között 741 diák vizsgálatára került sor. Ez a szám 1970-re 6000-re nőtt, és ekkorra már 60 különböző vizsgálati eljárással (tesztek, műszerek) rendelkeztek.

Hogyan zajlottak a pszichológiai vizsgálatok?

Minden tanév elején az iskolák számára megküldött körlevélben tájékoztatták a pedagógusokat a pszichológiai vizsgálatok lehetőségéről. Felkérték a hetedikes és a középiskolai harmadikos osztályfőnököket, hogy osztályukból a két leginkább rászoruló, továbbtanulási szempontból problémás tanulót irányítsák az intézetbe. A mennyiségi korlátozás az intézmény „kapacitása” miatt volt indokolt.

Idézzük a később csoportból osztállyá nőtt team vezető pszichológusa, Takács Márta nyilatkozatát a *Budapest folyóirat* 1969. évi 4. számából:

„A pszichológiai csoportnak nyolc munkatársa van. Ez az igényekhez képest kevés, mert egyre többen keresik fel őket. A pszichológiai vizsgálat alapos, ezért hosszadalmas. Minden héten egyszerre behívnak egy 40 tagú társaságot. A gyerekek különböző kérdőíveket töltenek ki, amelyekből már következtetni lehet értelmi képességeikre. Ezután mindenki egyéni vizsgálatokon esik át. A pszichológus maga választja ki azt a módszert, amelyet alkalmaz. Ez attól függ, hogy a csoportos vizsgálatoknál milyen kép alakult ki a gyerekről. A vizsgálat alkalmanként 2–3 óráig tart. Általában két- háromszor hívnak be egy gyereket, de volt olyan, akivel 10 alkalommal is beszélgettek.

A vizsgálatok és a beszélgetések alapján a pszichológus megismeri a gyerek intelligenciáját, hajlamait, képességeit, azaz a gyerek személyiségét. Ennek alapján két olyan konkrét szakmát ajánl, amire a gyerek alkalmas.”

A szolgáltatás népszerűsége derül ki az osztály későbbi vezetőjének, Albrecht Vilmosnak a *Budapest* című újság 1975.évi 10. számában közölt interjújából:

„Senkit nem küldünk el, mindenkit meghallgatunk, de a tényleges vizsgálatokra általában a jelentkezés után fél évvel kerülhet sor. A tanácskérők száma rohamosan nő. Tíz főfoglalkozású pszichológus fogadja őket. Ha nagyon nagy a torlódás, néhány részfoglalkozású és időszakosan közreműködő munkatárs siet segítségünkre.”

Ugyanitt említi az újságíró, hogy az osztályon dolgozó egyik pszichológus, Herskovits Mária asztali naptára hetekre előre nézve szinte teljesen betelt a kliensek neveivel. A túlszűfolttságról jegyezte meg a kolléganő:

„Nem az a baj, hogy sok és fárasztó a munka, hiszen azért vállaltuk, mert szeretjük csinálni, hanem, hogy például nincs időnk a személyiségvizsgálatok és a pályaalkalmassági vizsgálatok anyagát, sok-sok fontos, fi-

gyelmeztető tapasztalatát feldolgozni és a fiatalokkal foglalkozó többi szakember, a pedagógusok meg a szülők rendelkezésére bocsátani.”

A fent felsorolt eredmények nemcsak fővárosi szinten, hanem országos viszonylatban is megmutatkoztak. A munka elismertségét mutatja az 1029/1971. (VII. 3.) sz. Kormányhatározat, amely megerősítette az eddig végzett munka szükségességét. Folyamatosan javultak a beiskolázási mutatók; az iskolákban, a családoknál, a társadalomban és elsősorban a tanácskérő egyén számára elfogadottá és elismertté vált a preventív, pályaelőkészítő munka jelentősége. A közélet, az oktatás fontos elemévé vált e tevékenység.

A 70-es évekre kialakult a pályaválasztási intézetek gyári, üzemi, közhivatali kapcsolatrendszere.

A tanácsadók rendszeres információt kaptak a szakemberszükségletről, a kurrens szakmák köréről. Ugyanakkor a nagyobb gyárakban, üzemekben pályaválasztási megbízottat jelöltek ki, aki egyrészt a pályaválasztási intézetekkel tartotta a kapcsolatot, másrészt az iskolákkal működött együtt (gyár- és üzemlátogatások).

Ugyancsak ebben az időszakban épült ki a pályaválasztás iskolai hálózata is. Az általános és középiskolai pályaválasztási felelősök összeköttetésben álltak a megyei (és fővárosi) pályaválasztási intézetekkel. A rendszeres iskolai kapcsolattartás mellett megvalósult a pályaválasztási felelősök képzési, továbbképzési rendszere.

Az intézet rövidesen egy intézményegységgel bővült.

Ifjúsági Munkavállalási Tanácsadó (IMT)

Az 1971. évi 4. sz. törvény az ifjúságról (röviden Ifjúsági Törvény) tovább bővítette az FPI feladatkörét.

Az Ifjúsági Törvényből és az 1029/1971. (VII.3.) sz. Korm. határozat végrehajtásából adódóan a Fővárosi Tanácsnak a pályaválasztás munka továbbfejlesztéséről kellett gondoskodnia. Ennek során – a Fővárosi Pályaválasztási Intézet keretein belül – létrehozták az Ifjúsági Munkaerőgazdálkodási Hivatalt, amely az első munkába lépők elhelyezésével foglalkozott.

Az MSZMP Gazdaságpolitikai Bizottságának 1972. június 30-án keltezett helyzetértékelésében javaslat született arról, hogy a munkába lépő fiatalok elhelyezésében jelentős szerepet töltsen be egy megalakítandó ifjúsági munkavállalási tanácsadó szervezet, melynek elsődleges feladata a vállalatok és üzemek, valamint a fiatalok közötti szervezett kapcsolatok megteremtése lenne.

A javaslat megvalósításaként 1972-ben a Munkaügyi Főosztály hatáskörében a Fővárosi Pályaválasztási Intézet irányításával megkezdte működését az **Ifjúsági Munkavállalási Tanácsadó (IMT)**. Az FPI égisze alatt működő szervezet a Budapest, XI. Bicskei utca 6. sz. alatt kapott elhelyezést. Vezetőjének Dr. Váradi Lajost nevezték ki. Az irodának kevés alkalmazottja volt. 1982-ben mindössze 4 főállású és 2 részfoglalkozású tanácsadót foglalkoztattak.

Az IMT-nek egyéb feladatai közé tartozott a diákok nyári szünidei munkalehetőségeinek a feltérképezése, közvetítése.

Nagy népszerűsége tett szert önálló, minden évben megjelenő, *Ifjúsági Munkavállalási Tanácsadó* címmel megjelenő kiadványuk.

A füzetben nagyon sok munkalehetőséget ajánlottak a fiatal munkavállalóknak. Igazolásként említjük a Kádár-korszak talán legnépszerűbb, színes hírekkel jelentkező napilapját, az *Esti Hírlapot*. Az 1978. március 21-i számában hírt adtak arról, hogy a vállalatok az IMT közvetítésével nyárra 20.000 diákot várnak szünidei munkára.

A fiatalok elhelyezkedését segítő szolgáltatás, valamint a pedagógus munkaközvetítési feladat nagy szerepet játszott a pályaválasztási tanácsadó és a munkaügyi központ későbbi fúziójában. A pedagógus munkaerőközvetítő szolgáltatás mozgatórugója a 70-es, 80-as években a fővárosban tapasztalható tanárhány volt. Sok iskola csak képesítés nélküliekkel tudta megoldani létszámgondját.

A Végrehajtó Bizottság. 1977. augusztus 17-i ülésén a 706/1977. sz. határozatában utasította a Művelődésügyi és a Munkaügyi Főosztály vezetőjét, hogy a pedagógus munkaerő irányításával kapcsolatos feladatokat a Fővárosi Pályaválasztási Intézet részére adja át.

A képesítés nélküli tanárok alkalmazását többek közt FPI engedélyhez köztették.

A most bemutatott permanens fejlődés 1980-ban megállt a Munkaügyi Minisztérium Állami Bér- és Munkaügyi Hivatallá (ÁBMH) történő átalakulásával. Az összeszokott szakembergárda szétesett, jóllehet a munka jelentőségét mindig miniszteri szintű rendelet ismerte el.

A Fővárosi Pályaválasztási Intézetet tekintetében 1981-től a Fővárosi Tanács Művelődésügyi Főosztálya vette át a fenntartói szerepet.

A munkaügytől levált a tevékenység a Művelődési és Köznevelési Minisztérium felügyelete alá került. A 3/1982. (II. 10.) MM. rendelet kiemelt szerepet biztosított a pályaválasztás irányításában az Országos Pedagógiai Intézetnek (kutatás, módszertani fejlesztés, propaganda, továbbképzés). Az OPI megnövekedett jelentőségének következménye volt, hogy néhány év elteltével a tevékenység kizárólag a megyei pedagógiai intézetek ellátási körébe került.

Ám a pedagógiai intézetek szerteágazó tevékenységük (a pedagógusok szakmai képzése, szakfelügyelete stb.) és korlátozott anyagi lehetőségük miatt nem tudták a pályaválasztási munkát kellő mértékben felvállalni, ezért a megalakuló munkaügyi központok vették át –csökkent intenzitással– a pályaválasztási feladatot. Budapesten továbbra is működött a pályaválasztási tanácsadó.

A 80-as években a gazdasági és politikai életben hatalmas változások zajlottak. Az évtizedek óta regnáló szocialista államhatalom súlyos válságba került. Az állam adósságcspadba került, a gazdaság a csőd szélén állt, a feltörekvő új politikai erők a rendszer megreformálását sürgették.

A rendszerváltás idején a hatalmas iparvállalatok gazdálkodásuk racionalizálására kényszerültek, ami a nagyarányú létszámleépítéssel párosult. Magasan képzett mérnököktől a szakmunkásokig sokan veszítették el az állásukat vagy tartósan nem tudtak elhelyezkedni.

A munkaközvetítő irodák forgalma a sokszorosára nőtt, a bejelentett álláshelyek száma viszont egyre csökkent. A nagyobb gyárak, üzemek csoport-

tos létszámcsökkentést, létszámleépítést jelentettek be. A korábbi teljeskörű foglalkoztatottság (büntették azt, aki a személyi igazolványában nem igazolt munkaviszonyt!) megszűnt, megjelent ugyanakkor az addig rendszeridegennek tartott fogalom: a munkanélküliség. A bajba jutottak munkabér helyett munkanélküli-segélyt, bérpótló járadékot (1989-től) kaphattak meghatározott munkaviszony igazolása esetén.

A változások következményeként a Munkaügyi Főosztály (Terv-és Közgazdasági Osztály) az FPI és a **Fővárosi Munkavállalási Tanácsadó (FMT)** egyesítése mellett érvelt, indokoltnak látva a két szervezet (FPI és FMT) párhuzamos munkájának megszüntetését.

Az előterjesztést elfogadták, így 1987. december 31-ével lezárult a Fővárosi Pályaválasztási Tanácsadó „pályafutásának” első, 1967-ben kezdődő szakasza.

Fővárosi Pályaválasztási és Munkavállalási Tanácsadó – FPMT (1988-1991)

1988. január 1-jei dátummal létrejött az egyesített szervezet, vezetője az FPI korábbi igazgatója, Perlai Béla lett, aki nagy erőfeszítéseket tett a két szervezet munkájának harmonizálására.

„Az integrált szervezeti keretek lehetővé teszik a pályaválasztás, pályaeorientálás, munkahely-feltárás, munkába irányítás, a képzés, az átképzés és a munkaerő átcsoportosítás egységes, komplex kezelését, irányítását. A szervezeti feltételek alapot adhatnak a szélesebb körű, foglalkoztatáspolitikai szempontok vezérelte pályaeorientációs tevékenység kibontakoztatására, ami közelebb vihet a munkaerőpiaci realitásokhoz is”.

A *Pedagógiai Szemle* 1989. év 9. száma riportot közölt az FPMT igazgatójával.

Az interjúban utaltak arra, hogy Völgyesy Pál a negyedévenként megjelenő *Pályaválasztás* c. folyóirat (OPI) 1987 decemberi számában már felvetette, hogy: „....mind a társadalom, mind a gazdaságpolitika igényli egy olyan munkaügyi szervezet kialakítását, ahol professzionális igényekkel valósulhat meg az iskola pályaválasztástól a konkrét munkaközvetítésig terjedő valamennyi feladat”.

A fenntartói elvárásokhoz igazodva a vezetőség elsődlegesnek tekintette a munkavállalási, és másodlagosnak a pályaválasztási feladatokat. Kiemelt fontosságot tulajdonított a munkába irányításnak, a munkaközvetítésnek, az átszervezések és felszámolások miatt szükségessé vált átcsoportosítások végrehajtásának. Átképzési és foglalkoztatásszervezési, valamint munkavállalási tanácsadó osztállyal bővítette a szervezeti struktúráját.

Ezen átalakítások és intézkedések mellett átmenetileg háttérbe szorult a korábban domináns pályaválasztási tanácsadás. A modell 3 éven át a **Fővárosi Pályaválasztási és Munkavállalási Tanácsadó** irányítása alatt működött, majd egy törvényi változás miatt új néven folytatódott.

A 125/1990 (XII.30). sz. Kormányhatározattal létrejött a Fővárosi Munkaügyi Központ. Ezzel egyidejűleg megszűnt a korábbi fenntartó, a Budapest Főváros Főpolgármesteri Hivatal Munkaügyi (Tervgazdasági) Főosztálya.

Fővárosi Munkaügyi Központ – FMK (1991–1991)

Rövid ideig (néhány hónapig) ebben a szervezeti felállásban kapott helyet a pályaválasztási tanácsadás. A megszűnő FPMT integrálódott az új szervezetbe

A **Fővárosi Munkaügyi Központtal** kialakított kapcsolatban a hangsúly a munkavállalást segítő tevékenységekre helyeződött, de kétségtelenül nagy érdem, hogy a megyékben szinte megszűnő tanácsadási tevékenység a fővárosban –ha szűkebbre szabott keretek között is–folytatódni tudott.

Fővárosi Pályaválasztási Tanácsadó – FPT (1991–1999)

A munkaügyi központtól való függetlenedés a Fővárosi Önkormányzat 1991. május 1-jei dátummal hozott, 480/1991 (IV.25) sz. közgyűlési határozatával vált véglegessé, s ezzel egyidejűleg önálló költségvetési intézményként megalakította a **Fővárosi Pályaválasztási Tanácsadót**.

Az intézet az Oktatási Ügyosztály fenntartásában, szakmai irányítása alatt folytatta tevékenységét, amely jellegét tekintve – a később hatályos oktatási törvényben (az 1993. évi LXXIX törvény a közoktatásról) is deklarált (34. paragrafus) – pedagógiai szakszolgáltatás, így az oktatásirányításhoz kellett mindenképpen tartoznia.

Az Önkormányzat 1992.április 1-jei döntésével, az 1992.08.01-1997.07.31-ig tartó ciklusra Kárpáti Györgyöt bízta meg az intézet vezetésével, aki igazgatói mandátuma többszöri meghosszabbításával nyugdíjba vonulásáig töltötte be ezt a posztot.

A fővárosban tehát megmaradt a tevékenység, vidéken ugyanakkor egyre drámaibbá vált a helyzet. Az FPT által 1995-ben végzett felmérés alapján, országos szinten mindössze 38 főt alkalmaztak pályaválasztási tanácsadó munkakörben. Összehasonlításként ez a szám 1979-ben 365, 1987-ben 130, 1988-ban 104 főt jelentett. (Ez nem tartalmazza a munkaügyi szervek által jelzett létszámot, mivel ott csak áttételesen beszélhetünk pályaválasztásról.)

A csökkenő létszámmal párhuzamosan leépült az iskolai pályaválasztási hálózat is, megszűntek a pályaválasztási munkaközösségek. Elmaradtak az üzem- és gyárlátogatások. Hiányoztak a szakmai továbbképzések.

Ebben reményteli változást hozott az 1993. évi LXXIX (VIII.3.) Köznevelési Törvényre épülő, 1995. október 26-án végleges formában elfogadott Nemzeti alaptanterv (NAT) rendeletbe foglalása. A NAT által felsorolt műveltségterületek között szerepelt a pályaeorientáció is.

A pedagógusoknak a tantervbe épített pályaeorientációs órákon kellett foglalkozniuk a gyerekek önismeretének fejlesztésével, valamint a szakmák, foglalkozások bemutatásával, pályaismerettel. Ezáltal szorosabb kapcsolat épült ki a tanárok és a pályaválasztási szakemberek között.

A hivatás megmentése érdekében megalakult a **Pályaválasztási Tanácsadók Országos Egyesülete**, hogy összefogja a pályaválasztási tanácsadással foglalkozó szakembereket.

Már 1994-ben felmerült az intézet kiköltöztetésének a terve a „legendás” Budapest, V. kerületi Deák Ferenc utcából. (Sok szülő gyermekként ott vett részt tanácsadáson, és az akkor szerzett pozitív tapasztalatok, emlékek alapján hozza el most gyermekét a Vas utcába.)

A Deák Ferenc utcai épület homlokzata

A hosszúra nyúlt tárgyalások és felújítások miatt a folyamat évekig elhúzódott, végül 1998 novemberében az intézet átköltözött a Budapest, VIII. Vas u. 8-10. szám alatti ingatlanba, melyet a továbbiakban a Fővárosi Pedagógiai Intézettel (FPI) közösen használnak.

Fővárosi Ifjúsági és Pályaválasztási Tanácsadó – FIPT (1999-2007)

Az Ifjúsági és Sportminisztérium létrejöttével (1988) nagyobb teret kaptak a fiatalság problémáinak kezelésére hivatott intézmények fejlesztésére vonatkozó elképzelések.

A törvényi változások következtében a fővárosra „hárult”, mint a kötelező alaptevékenységet biztosító fenntartónak a továbbtanulást segítő intézményrendszer korszerűsítésének a feladata. A kormányzati szándék érvényre jutása az intézmény nevébe az „Ifjúsági” jelző beiktatásával, és az ehhez tartozó jelentéstartalom bővítésével alakította át az FPT tevékenységét. Az intézeti struktúrában is változás történt.

A Közgazdasági Osztály már korábban megszűnt. Az alaptevékenységet mind a mai napig magas színvonalon ellátó osztályok, a **Tájékoztatási Osztály** (más néven: Tanácsadó Osztály; vezető: Kocsis Antal, majd Málnási Gábor) és a **Pszichológiai Osztály** (vezető: Rozsnyai Margit) mellé új szervezeti egység állt fel.

Az **Ifjúságvédelmi és Nevelés-módszertani Osztály** (vezető: Kövér Anikó, majd Fótiné Németh Margit) megalakításával előtérbe kerültek a gyermekvédelem, ifjúságsegítés, deviancia-veszélyeztetettség kérdései, és igyekeztek teret biztosítani a fiatalok számára nyújtott életvezetési tanácsadásnak is.

Az újonnan alakult osztály sokrétű tevékenységet folytatott:

- szakmai találkozók szervezett gyermekjóléti szolgálatok részére,
- problémafeltáró és megoldáskereső fókuszcsoportos megbeszéléseket tartott a nevelési tanácsadók, gyermekjóléti szakemberek, iskolapszichológusok és gyermekvédelmi felelősök részvételével,
- foglalkozott a családon belüli erőszak létező jelenségével, a segítségnyújtásban aktívan részt vállalt,
- egészségügyi szakembereket vont be az ifjúságvédelmi munkába

Emellett a hagyományos pályaválasztási alapellátás is további sikereket könyvelhetett el. A Tájékoztatási Osztály által szerkesztett, korábban „*Fővárosi Pályaválasztási Tanácsadó*” néven megjelenő kiadvány ekkor „*Iskolaválasztás előtt...*” címmel jelent meg.

A kötet hatalmas segítséget jelentett elsősorban a továbbtanulás előtt álló általános iskolásoknak, de az érettségizni kívánó szakmunkásoknak, illetve az érettségi után szakmai végzettség megszerzését célul tűző diákoknak is.

Ebben az időszakban az intézet vállalta a pest megyei tanulók továbbtanulási tanácsadását, vizsgálatát is. Számukra, újdonságként megjelentették az „*Iskolaválasztás előtt Pest megyében*” c. kötetet is, sőt még a kisebbekre gondolva az óvodából az iskolába lépést segítő kiadványt is.

A továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadó kollégák a fővárosiak mellett Érdtől Ceglédig, több pest megyei pályaválasztási rendezvényen segítették hasznos ötletekkel, javaslatokkal a tanácstalan gyerekeket és szülőiket. Kerületi pályaválasztási „instruktori” rendszer alapján rendszeres kapcsolatot tartottak fenn a pedagógusokkal.

Működtették az ún. Beiskolázási Irodát, amely a felvételt nem nyert általános iskolások tanintézményben történő elhelyezéséhez nyújtott segítséget. Emellett „Egyetemi-Főiskolai Napok”-on át a „Pályaválasztási Nyitott Napok”-ig számtalan rendezvény szervezői és/vagy rendszeres résztvevői voltak. Nem elhanyagolható a tömegtájékoztatóban betöltött szerepvállalás, amely sajtó- és médiakapcsolatokon keresztül valósult meg.

A Pszichológiai Osztály a hagyományos képesség-, érdeklődés-, és személyiség vizsgálatokon alapuló pszichológiai tanácsadás mellett bővítette szakmai palettáját. A pályaválasztás, pályakorrekció, iskolaváltás problematikáját tágabb, rendszerszemléletű gondolkodási keretbe helyezve, a fiatalok ezzel összefüggő nehézségeinek, élethelyzeti kríziseinek megoldásában változatos módszerek alkalmazásával igyekezett segíteni, a megoldáskeresésben (pl. továbbküldés, átirányítás stb.) is folyamatos támogatást nyújtani.

A pályaválasztási konzultáció mellett egyre gyakoribbá vált az életvezetési tanácsadás is. Módszertani kínálatukban megjelentek olyan egyéni és/vagy

csoportos foglalkozások, tréningek, melyek az önismeret, szociális készség-fejlesztés, tanulásmódszertani eszköztár bővítése körében kínáltak fejlődési lehetőséget. A tanácskérő családok problémáival családkonzultációs és/vagy családterápiás megközelítésben is kezdtek foglalkozni.

Fővárosi Pedagógiai és Pályaválasztási és Pályaválasztási Tanácsadó Intézet – FPPTI (2007–2008)

A Fővárosi Közgyűlés 2007. május 31-i ülésén határozati javaslat készült a Fővárosi Pedagógiai Intézet és a **Fővárosi Ifjúsági és Pályaválasztási Tanácsadó** átszervezésére, miszerint „feladatracionalizás keretében” jogutóddal (FPPTI) a főváros megszüntetné a két intézetet.

Az elképzelés nem volt újkeletű. Tulajdonképpen már 1974-ben is megfogalmazódott egy ilyen szándék, de az akkor még nem valósult meg. Az 1997 júniusában elfogadott Budapest Főváros Fejlesztési Terve dokumentum ismét felvetette ezt a gondolatot. Felgyorsította a folyamatot a két intézmény közös székhelyre költöztetése.

2007 tavaszán a Főpolgármesteri Hivatal Oktatási Ügyosztálya megbízást kapott az új szervezeti elképzelések kidolgozására.

Kárpáti György (FIPT igazgató) és Minczér Ágnes Katalin is (FPI igazgató) még a döntés meghozatala előtt közalkalmazotti értekezletet tartott az érintett munkahelyi közösségeknek. A pályaválasztási intézmény igazgatója szakmai és finansziális érveket, indokokat hozott fel az önállóság megtartása mellett. Hivatkozott az iskolaszervezet átalakítása miatt (ekkor tervezték a Térségi Integrált Szakképzési Központok – TISZK-ek létrehozását) várhatóan kialakuló feszültségekre, a bizonytalanság miatt vélhetően felértékelődő tanácsadói munkára.

Adatokkal igazolta az intézeti munka növekvő népszerűségét, a szolgáltatás iránti kereslet erősödését, és statisztikai kimutatásokkal támasztotta alá, hogy a fenntartónak költségvetési szempontból sem rentábilis a két intézet összevonása.

A FIPT 2007. május 14-i ülésének a jegyzőkönyvéből kiderül, hogy „az intézmény integrálása a pályaválasztási tevékenység hatékonyságát kevésbé szolgálja”.

A Fővárosi Közgyűlés határozata értelmében az új intézet 2007. szeptember 1-i dátummal alakult meg, melynek irányításával ideiglenesen Majoros Annát bízták meg.

Az igazgató posztra kiírt pályázatra jelentkezettek közül Sárík Zoltánra esett a főváros választása (2007. december 1-jétől).

Mérei Ferenc Fővárosi Pedagógiai és Pályaválasztási és Pályaválasztási Tanácsadó Intézet – MFPPTI (2008-2013)

Alig telt el egy naptári év, amikor újabb névváltozás következett be az intézet történetében.

A főváros és az FPPTI vezetése kezdeményezte, hogy intézmény névadója az 1986-ban elhunyt jeles pszichológus, Mérei Ferenc legyen.

2008. október 9-től **Mérei Ferenc Fővárosi Pedagógiai és Pályaválasztási Tanácsadó Intézet** néven folytatódott a *tanácsadó* története.

2009. november 18-án Mérei Ferenc lányainak jelenlétében az intézet udvarán Demszky Gábor főpolgármester felavatta a tudósról készült szobrot, és a bejáratnál őt idéző emléktáblát helyeztek el.

Az összevont intézet munkája ebben az intervallumban jelentősen átalakult. A feladatbővülésekkel sok új munkatárs érkezett, számos pályázat és projekt befogadása és megvalósítása történt ekkor. Az intézet 2009-ben Budapest-díjban részesült.

A „Gyermekek és fiatalok integrációs programjai” c. pályázat megvalósítása során (TÁMOP 5.2.5/08/1/-2008-0190) megalakításra került az **Ifjúsági Integrációs Szolgáltató Iroda**.

(6)

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg. Az iroda célcsoportja az iskolarendszerből tanulmányai befejezése nélkül kikerülő, hátrányos helyzetű, veszélyeztetett fiatalok voltak. Az iroda programjain és szolgáltatásain keresztül elérhető, sokszor halmozottan hátrányos helyzetű, iskolával és munkával nem rendelkező fiatal felnőttek (29 éves korig) társadalmi integrációját tűzték ki célul.

Az Iroda mindvégig (a projekt ideje alatt) nagy erőfeszítéseket tett a hozzájuk forduló/hozzájuk irányított kamaszok, fiatal felnőttek iskolai lemorzsolódásának csökkentésére, a szakképzésbe, a munkaerő-piacra történő sikeres belépésük elősegítésére, továbbá társas (szociális) kapcsolataik bővítésére, közösségi, közéleti részvételük fejlesztésére, családi életre való felkészítésükre, életpályatervezésük tudatosságának erősítésére.

Az intézet ismertségét növelte a pályázati források felhasználásával megvalósult – azóta lezárult –, „Eu-órák” programsorozat.

(7)

Az Európai Parlament Tájékoztatási Irodája felkérésére, 2011 júniusától kezdve folyamatosan interaktív foglalkozás-sorozat vette kezdetét a Millenáris Park területén működő Európa Pontban. Az ingyenes rendezvényen való részvételt előzetes regisztráció után bármelyik középiskola, később általános iskola igényelhetette.

A program célja az volt, hogy a fiatalok megismerkedjenek Magyarország uniós tagságából fakadó lehetőségekkel, és élni is tudjanak azok előnyeivel. Az általános iskolásoktól az egyetemistákig minden korosztály jelentkezését várták. A műhelyfoglalkozások alkalmával a résztvevők megismerkedhettek a munkavállalás, a külföldi továbbtanulás – szakma és felsőoktatás – ösztöndíjak, önkéntes és a gyakornoki munkavégzés felkutatásának lehetőségeivel; az Europass önéletrajzzal, motivációs levél elkészítésével; vagy akár az euró történetével, az unió intézményeivel és azok szerepével, vagy a gyermekek jogaival.

A programba később vidéki iskolák is bekapcsolódhattak, számos város középiskolájában jártak az intézet munkatársai.

A foglalkozások végén kitöltött tesztek alapján a legjobb eredményt elért iskolák meghívást kaptak Strasbourgba, az Európai Parlamentbe, ahol részt vehettek az Unió egyik csúcsintézményének munkájában. Több mint ötven fővárosi, és vidéki középiskola látogathatott el ennek keretében a parlamentbe.

A pályázat sikerességét mutatja, hogy 5 év alatt 252 fővárosi és vidéki oktatási intézmény, 12. 524 tanulója szerzett hasznos információkat az Európai Unióról, amit tanulmányaik, életük során hasznosíthatnak.

2003-tól csatlakozott az intézet az EURODESK nemzetközi információs hálózat magyarországi csoportjához, amelynek keretében hasznos ismereteket lehetett szerezni az álláskereséstől, az önkéntes munkán át az ifjúsági csereprogramokig.

(8)

A pályaválasztási intézményegység keretében 2008-ban alakult **Agressziókezelési Munkacsoport** létrejöttét az iskolai agresszió kezelésének szükségessége indokolta.

A valószínűleg korábban is látens módon létező, de azidőtájt megnövekedő számú és egyre súlyosabbá váló agressziós (diák-diák; tanár-diák; szülő-tanár) esetek, cselekmények a média fokozott figyelmének a középpontjába kerültek és megoldást sürgettek.

A pszichológusokból, pedagógusokból, gyermekvédelmi szakemberekből álló csoport egy pilot program kidolgozását és megvalósítását vállalta. A 2 éves program az elméleti koncepció kidolgozása mellett számos gyakorlati megoldást, módszertani elemet, jó gyakorlatot juttatott el a partnerintézményekként résztvevő iskolai közösségekhez. Eredményeiket az intézet kiadásában megjelent „Kölcsönhatások” c. kötetben mutatták be.

(9)

Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat – FPSZ Továbbtanulási, Pályaválasztási Tanácsadó Tagintézménye (2013. szeptember 1-jétől- napjainkig)

Az 1993-as, a közoktatásról szóló törvény (34. §) a pedagógia szakszolgáltatás keretébe vonta a továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadást. Ugyanezt erősítette meg a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 18. §-a.

Változást jelentett a korábbi évekhez, évtizedekhez képest, hogy az állam közvetlenül már nem a fővárosi önkormányzaton keresztül, hanem közvetlenül a Klebelsberg Kuno Intézményfenntartón (illetékes tankerületén) keresztül gyakorolta fenntartói feladatát.

Budapesten és a megyeszékhelyeken megalakultak a pedagógiai szakszolgálatok 10, törvény által előírt szakfeladattal:

- gyógypedagógiai tanácsadás,
- korai fejlesztés, oktatás és gondozás; fejlesztő nevelés;
- szakértői bizottsági tevékenység;
- nevelési tanácsadás;
- logopédiai ellátás;
- továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás;
- konduktív pedagógiai ellátás;
- gyógytestnevelés;
- iskolapszichológiai, óvodapszichológiai ellátás;
- a kiemelten tehetséges gyermekek, tanulók gondozása.

A **Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat** főigazgatójával Mosányi Emőket választották.

A megalakulást követően a pályaválasztási tagintézmény igazgatója Kovács Zsuzsanna lett, aki nyugdíjba vonulásáig (2016 vége) töltötte be a tagintézményvezetői pozíciót.

A **Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat Továbbtanulási, Pályaválasztási Tanácsadó Tagintézményét** jelenleg Gebauer Ferenc, a tanácsadóban hosszú ideje dolgozó pszichológus vezeti.

Az új szervezeti egység keretén belül változtak a tagintézmények együttműködési lehetőségei. Különösen igaz ez a munka szempontjából jobban összekapcsolható tevékenységek esetén. Így az intézet a nevelési tanácsadókkal, a szakértői bizottságokkal és az iskolapszichológusokkal, tehetséggondozókkal épített ki szoros kapcsolatot, szakmai kooperációt. Élő kapcsolatot tart az iskolákkal. A tanácsadók nemcsak az irodában találkoznak a hozzájuk fordulókkal. Osztályfőnöki órák, szülői értekezletek tartása szorosan kapcsolódik a mindennapos pályaválasztási tevékenységhez.

A „**Vas utca**” ma már ugyanolyan fogalom a tanulók-szülők-pedagógusok körében, mint hajdan a „**Deák Ferenc utca**” volt. Örömmel, a szolgáltatás magas színvonalában bízva keresik meg az intézetet a tanácskérők, a kliensek, és senki nem távozik csalódottan.

A „Vas utca” bejárata

...és mit hoz a jövő?

Bízunk benne, hogy amíg csak léteznek iskolák, amíg diákok ülnek az iskolapadban, amíg a tanulók, és a gyermekükért örökké aggódó szülők kérik a segítségünket, addig mindig szükség lesz ránk...

2017 júniusában

A PÁLYAVÁLASZTÁSI TANÁCSADÓ – MA

Gebauer Ferenc

Az életpálya-tanácsadás a fejlett társadalmakban kiemelt jelentőséggel bír mind az egyén, mind a társadalom szempontjából. A sikeres továbbtanulási és pályaválasztási döntések hozzásegítik az egyént a személyes jóléthez, céljainak, gazdasági szükségleteinek megvalósításához és a társadalomba való beilleszkedéshez. Ezáltal a gazdaság számára hatékonyan, optimálisan és célszerűen érvényesülnek az egyéni erőforrások – tehát a továbbtanulást, pályaválasztást segítő tevékenységek egyaránt egyéni és társadalmi hasznossággal bírnak.

Intézményünk segítő tevékenységét működésének első három évtizedében a belvárosi Deák Ferenc utcában végezte, ezt követően pedig a Palotanegyedben. A „Vas utca” immár két évtizede fogalom a pályaválasztás előtt álló fiatalok számára.

Az eltelt idő alatt több alkalommal került új felirat névtáblánkra, szolgáltatásainkra azonban azóta is töretlen – sőt, növekvő – igény mutatkozik.

Pedagógiai szakszolgálatként, fővárosi ellátási körzettel, 12 és 25 év közötti fővárosi tanulók, fiatalok számára nyújtunk szolgáltatásokat. Ezek közül kiemelkedik ingyenes egyéni tanácsadásunk, melynek során pedagógus illetve pszichológus tanácsadók segítenek a pálya- és/vagy iskolaválasztáshoz kapcsolódó személyes kérdések, problémák kezelésében.

Az egyéni tanácsadás mellett intézményünkön kívül, iskolákban valamint különféle pályaválasztási rendezvényeken végzett tevékenységeinkkel nagyobb csoportokat is elérünk a továbbtanulással kapcsolatos legfontosabb teendők segítésében, illetve a felmerülő kérdések megválaszolásával.

Tevékenységeink meghatározói

Tevékenységünk jogszabályi kereteit a *Nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény* illetve a *15/2013. (II. 26.) EMMI rendelet*, körvonalazza:

„26. § (1) Az Nkt. 18. § (2) bekezdés f) pontja szerinti továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás feladata a tanuló adottságainak, tanulási képességének, irányultságának szakszerű vizsgálata, és ennek eredménye-

képpen iskolaválasztás ajánlása. A tanácsadás során figyelembe kell venni a tanuló személyes adottságait és érdeklődését.

(2) A továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás keretében nyújtott tájékoztatás elősegíti a tanuló pályaválasztását, figyelembe véve az egyéni tulajdonságokat és a foglalkoztatási lehetőségeket, ennek érdekében kapcsolatot tart a foglalkoztatási pályaválasztási tanácsadóval, valamint a tehetséggondozó hálózattal.

(3) A továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadó a javaslatait a tanuló meghallgatása, szükség szerinti vizsgálata és az érintett pedagógusok véleménye alapján alakítja ki.

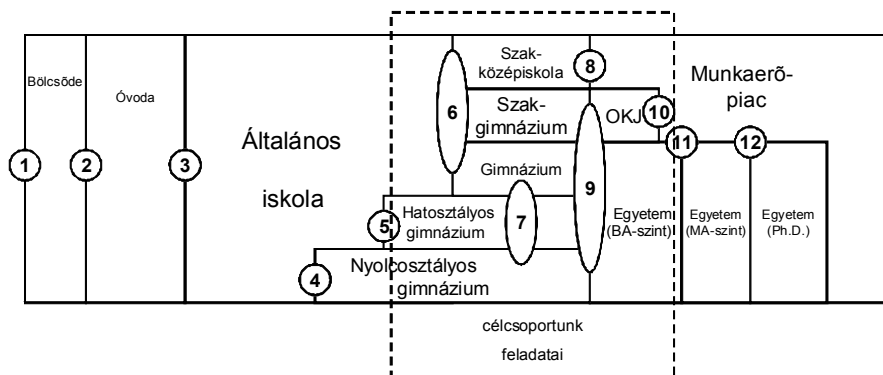
(4) A továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás pedagógiai, pszichológiai, egészségügyi tájékoztatással, kiadványokkal segíti az iskolai pályaorientációs tevékenységet.

(5) A továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadási feladatokat az Intézmény székhelyintézménye, illetve megyei, fővárosi tagintézménye, megyei, fővárosi működési körzettel látja el.” (15/2013. (II. 26.) EMMI rendelet)

Ellátásunk tartalmát *belső szakmai protokollunk* írja le, mely tevékenységeinket – a társtudományok és a rokon szakellátások ismeretanyagait is integrálva – a mindenkori társadalmi környezet aktuális kihívásainak megfelelően foglalja keretbe.

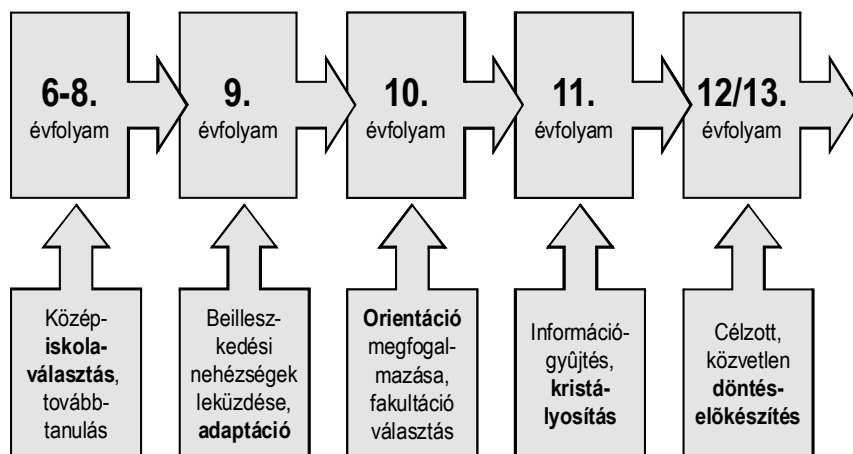
Szolgáltatásunk sajátossága, hogy a továbbtanulással, pályaválasztással kapcsolatos feladatokat a mindenkori társadalmi berendezkedés oktatási-foglalkoztatási rendszerének kontextusában kell megoldani. Ennek megfelelően, ellátásunk az életpálya meghatározott szakaszára, elsősorban a köznevelési rendszerben eltöltött évekre irányul. Ebben az intervallumban, klienseink (illetve elsősorban szüleik) már meghoztak néhány korábbi, az intézményes szocializáció közegében történt, életpályájukat befolyásoló döntést.

Általánosságban tehát, tanácskérőinket az intézményes szocializáció közegében való előrehaladásban segítjük:

Az intézményes és az egyéni szocializációs folyamat csomópontjai

A fenti életkori szakaszok pályaválasztási feladatainak fókuszpontjai az iskolai évfolyamok mentén különülnek el egymástól. Ez meghatározza a pályaeorientációs feladatokat, és tág keretet ad az intézményen belüli tanácsadásnak is:

Ezeket a teendőket elsősorban az *iskola* feladata támogatni. A hozzánk forduló problémáinak hátterében gyakran az iskolai pályaeorientációs segítségnyújtás elégtelenségével találkozunk. Ez előírja számunkra, hogy ne csupán tanácskérőink problémáira, hanem az iskolarendszer pályaeorientációs hiányosságaira is fordítsunk figyelmet. Utóbbi megvalósítása a megelőzés (prevenció) fontosságát húzza alá.

Segítő tevékenységünk fontos kiindulási pontja, hogy a hozzánk forduló pályaválasztással kapcsolatos problematikáját szociális környezetnek ill.

fejlődéslélektani helyzetének kontextusában, életvezetési feladatként értelmezzük, és a számára aktuálisan igényelt, a tanácsadás keretein belül megvalósítható személyes segítséget megadjuk. Az igényelt/szükséges támogatás a pályaválasztási döntések különféle faktoraira vonatkozik:

- Objektív információk (továbbtanulási lehetőségek, pályaismeret, munkaerőpiaci információk)
- Szubjektív (személyre vonatkozó) tényezők: egyéni sajátosságok (önismeret, önértékelés, motiváció stb.)
- A megvalósításra vonatkozó információk (életvezetési kompetenciák)

Ennek megfelelően a hozzánk fordulók segítése történhet *egyéni vagy csoportos, információs tanácsadó vagy pszichológus által végzett, egyszeri vagy több alkalomból álló* tanácsadás formájában.

A pedagógiai szakszolgálatok elsősorban a gyermekeknek (tanulóknak), de áttételesen a szülőknek és a pedagógusoknak nyújtanak segítséget az egészséges fejlődés biztosításához. Ebből eredően, a pályaválasztási tanácsadás sem kizárólag a tanulókat, hanem az őket segítő személyeket és intézményeket is támogatja. Szakszolgálatunk kiegészíti, erősíti – olykor kompenzálja – ezt a támogatói tevékenységet. Ennek számos területe és megnyilvánulási formája van. Az alábbiakban ezeket részletezzük.

Ellátásunk szintjei

A felmerülő nehézség, probléma jellegéből adódóan, *megelőző* (preventív), *reagáló* (reaktív) és *helyreállító* (korrektív, kompenzáló) beavatkozást végzünk. Ezek elsősorban fókuszaikat tekintve térnek el egymástól; nem éles határral elválasztható kategóriák, hiszen a kompenzáló ellátás ugyanúgy tartalmaz preventív elemeket, ahogyan a megelőzés is képes korrektív hatásokat kifejteni.

MEGELŐZÉS: A PÁLYAORIENTÁCIÓ TÁMOGATÁSA

A pályaaorientáció segítése – mint láttuk – több szereplő által végzett feladat: elsődleges ágense a család és az iskola. Intézményünk részéről a megelőzés elsősorban e szereplők támogatását jelenti. Legtágabb megközelítésben ez az *informálás* tevékenységében valósul meg: a helyes pályaeépítés eszközeiről, módjairól való tájékoztatás során. Ennek megfelelően, tevékenységünk egy része naprakész információk gyűjtéséből, adatbázisok gondozásából, kiadványok szerkesztéséből illetve ezek közvetítéséből tevődik össze.

Ezzel együtt, nem állhatunk meg a passzív ismeretnyújtásnál, mivel – mint tapasztaljuk – az információközvetítés számos esetben nem elégséges az érintettek számára. Az információ asszimilálása (saját helyzetre való alkalmazása) és az ebből következő cselekvések megtervezése, kivitelezése szintén támogatásra szoruló folyamat.

Emiatt nem csupán lexikális ismereteket, hanem *procedurális* (megvalósításra vezető) tudást is szükséges átadnunk. A prevenció szintjén ennek még nem személyes, hanem általános formái vannak, és leginkább közvetett módon, a segítők segítése által valósul meg. Ennek megfelelően, fontos feladatunknak érezzük az iskolai pályaorientációban érintett személyek (osztályfőnökök, iskolapszichológusok) támogatását. E támogatás kiterjed pedagógiai módszerek, segédanyagok közvetítésére (ezek előállítás és gondozása nem feladatunk, de ismerete, értékelése és ajánlása eszköztárunkba tartozik); emellett olyan ismereteket is közvetítünk, amelyek a tanulók helyzetének, problémáinak időben való felismerését, azonosítását segítik. Így a tanár képes dönteni, hogy tovább-irányítja-e tanulóit a szakellátás felé; illetve saját eszközeivel milyen beavatkozásokat végez.

Intézményünk részéről a pályaorientáció támogatása folytonos feladat, ám a továbbtanulási döntésekre, beiskolázási teendőkre egy tanár esetében általában négyévente kerül sor. Ezalatt változások történhetnek a jogszabályi háttér, az iskolarendszer, a szakképzés és a munkaerőpiac szerkezetében. Ez is hozzájárul ahhoz, hogy a tapasztalt osztályfőnökök részéről is folyamatos igény mutatkozik pályaorientációs szakemberek segítségére.

Prevenációs tevékenységünk másik természetes célcsoportja a *szülők*, nevelők köre. Az iskolával szemben, a család nem pedagógiai-szakmai, hanem személyes-érzelmi motivációk által érintett a továbbtanulás, pályaválasztás kérdéseiben. A szülők szerepe és feladata még a végzős középiskolások esetében is kiemelkedő, emiatt áttételesen ez a csoport is partnereink közé sorolandó – a prevenció szintjén is. A közérthető tájékoztatás ugyanúgy ki kell terjedjen az önállóan alkalmazható ismeretek megszerzésének segítésére, mint a segítségnyújtás lehetőségeinek ismeretére.

Az eddig említett tevékenységek elsősorban a tömegkommunikáció (ma kiemelten az internet) csatornáin keresztül történnek. A prevenció e fontos formájának sajátossága, hogy egyirányú, nem személyes kommunikáció; ám lehetőséget teremt az érintett tanulók, szülők, pedagógusok számára, hogy problémát észleljenek, azonosítsanak és jelezenek a segítő fórumok felé. Ez vezet át a személyes kapcsolatot, interakciót eredményező intervenció szintjére.

TANÁCSADÁS: SZEMÉLYES SEGÍTSÉGNYÚJTÁS

A tanácsadás már valamilyen, a kliens által adott *jelzésre* (kérdésre, igényre) végzett választevékenység. (Mint korábban említettük, ennek is van preventív jellege, hiszen az intervenció hiányában állapotromlás következne be. A problémajelzésre történő beavatkozást másodlagos prevenciónak nevezzük.)

A tanácskérés indulhat a pedagógustól, aki javasolhatja egy-egy tanulójának jelentkezését – akár személyesen is segítheti a tanácsadóhoz való eljutásban.

A pedagógus kérhet segítséget egész osztálya számára: információs tanácsadóink tájékoztató, pályaaorientációt segítő foglalkozásokat tartanak iskolai szinten. Ezáltal mód nyílik a diákok kérdéseinek megfogalmazására, feltételére, a probléma felszínre kerülésére.

A pedagógus kérhet módszertani segítséget pályaaorientációs tevékenységéhez. Lehetőség van személyes konzultációra tanácsadó szakembereinkkel.

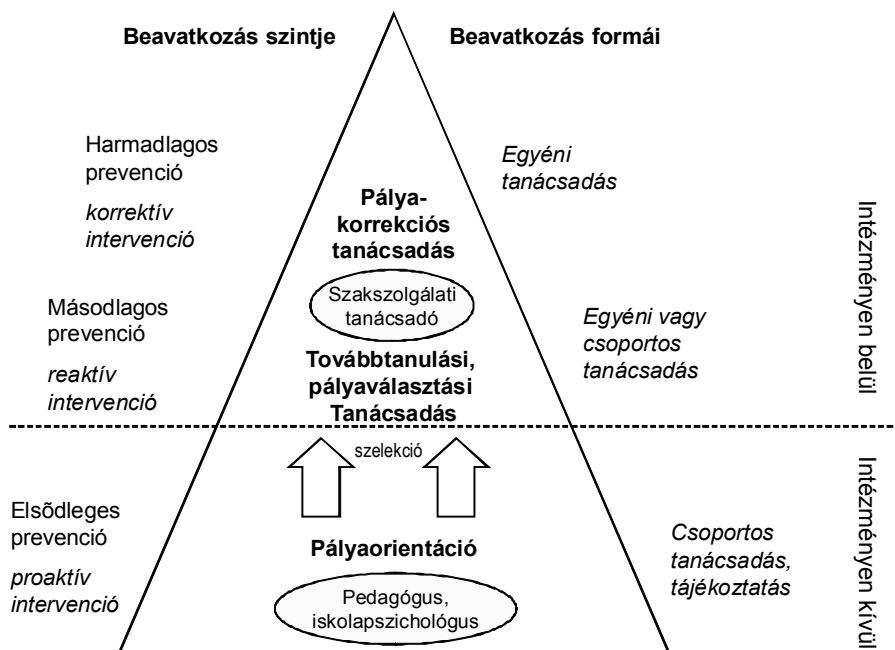
A beavatkozás részünkről leggyakrabban az egyéni tanácsadás által történik.

Tanulók és a szülők egyaránt jelentkezhetnek személyes tanácsadásra. A jelentkezés ténye már önmagában valamilyen probléma vagy hiány jelzése. A tanácsadás során ennek feltárása és az ehhez megfelelő beavatkozás történik.

TÁMOGATÁS PÁLYAKORREKCIÓ, ISKOLAVÁLTÁS ESETÉN

Az ellátás harmadik (kompenzációs, harmadlagos prevenció) szintjére sikertelen pályaválasztás esetén kerülhet sor. A pályakorrekció az általunk ellátott korosztály esetében gyakran iskolaváltást jelent, tehát már a képzés ideje alatt kiderül a pályacél elérésének akadályoztatása vagy nem megfelelő volta. A segítségnyújtás ilyenkor új pályacél keresését és kitűzését jelenti, ám ezt gyakran meg kell, hogy előzze a sikertelen választás veszteségeinek feldolgozása. A tanácsadás olykor elsősorban az új iskola kiválasztásának folyamatát támogatja, azonban gyakran belső vagy külső konfliktusok megoldását is segíti, hiszen a téves pályaválasztás, akadályba ütköző továbbtanulás nemritkán eredményez kudarcélményt mind a tanulóban mind a szülőben. Az újonnan megtalált cél követése is gyakran nehezített az előzmények miatt. Ilyenkor az új helyzetbe való újra beilleszkedés (rehabilitáció) szükséges.

A három szinten jellemzett életpálya-támogató tevékenységek legfontosabb jellemzőit az alábbi ábra foglalja össze.

Az életpálya-támogató tevékenységek rendszere prevenciós megközelítésben

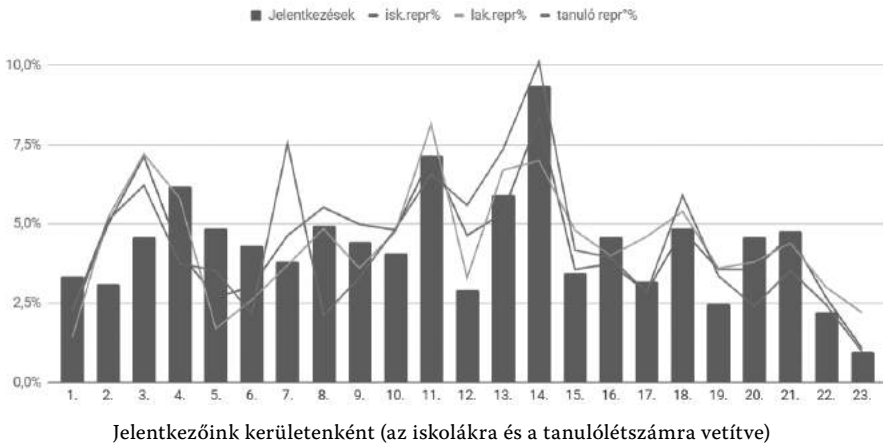
A tanácsadás prevenciója hasznos nemcsak az egyén, hanem a társadalom (gazdaság) számára is kiemelt fontosságú: míg a sikeres döntések az idő és az erőforrások hatékony kihasználását eredményezik, a sikertelen döntések, félbehagyott tanulmányok, a lemorzsolódás valamint a későbbi pályaelhagyás jelentős költséggel jár az oktatási-szakképzési rendszer szintjén is.

Célcsoportjaink sajátosságai

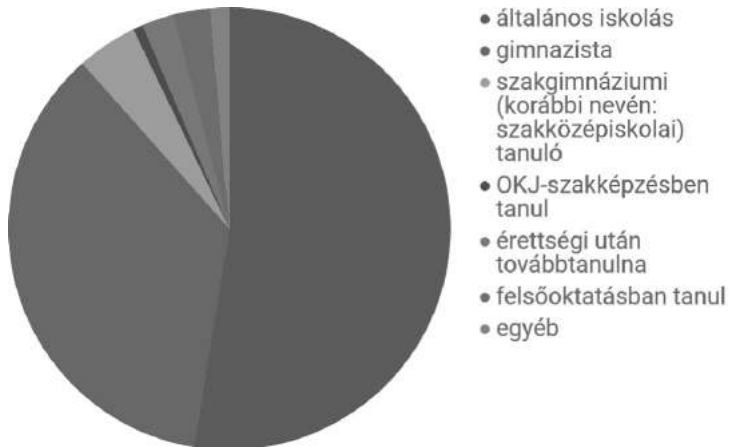
Pedagógiai szakszolgálatként a körzetünkbe illetve a megadott korosztályi övezetbe tartozó fiatalok egyenlő eséllyel, ingyenesen kapnak ellátást intézményünkben.

Lakóhely illetve életkor (évfolyam) és iskolatípus szerint, évről-évre monitorozzuk célcsoportjaink igényeit, jelentkezési szokásait. Ezek alapján tervezhetjük erőforrásaink beosztását, de következtethetünk szolgáltatásunk ismertségének mértékére is, illetve alakíthatjuk marketingtevékenységeinket.

A PÁLYAVÁLASZTÁSI TANÁCSADÓ – MA

A jelentkezők intézményi háttere az elmúlt években viszonylag állandó mintázatot mutat. Tanácskérőink több mint fele általános iskolás tanuló (számukra szüleik kérik a tanácsadást); bő harmada gimnáziumi diák, és mintegy 10%-a jön a szakképzésből. Érettségi után még nem döntött illetve a felsőoktatásban elakadó jelentkezőink aránya 5% körüli.

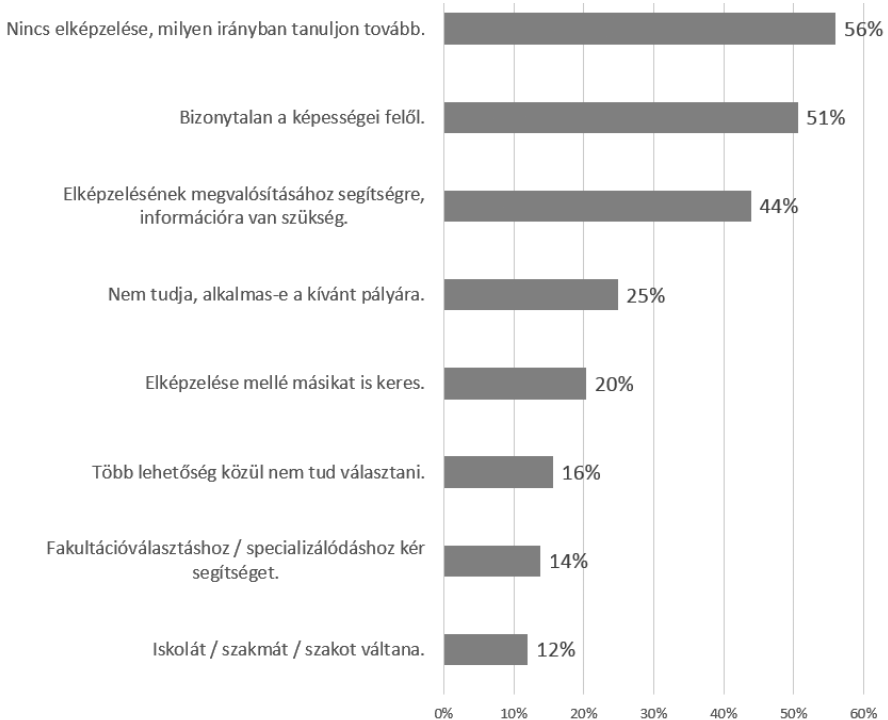
Jelentkezőink iskolatípusonként

**A TANÁCSKÉRŐK IGÉNYEI –
MILYEN PROBLÉMÁKKAL KERESNEK MEG MINKET?**

A pályaválasztással kapcsolatos kérdések, problémák rendszerint összetettek. Egyszerűbb esetekben konkrét kérdésekkel érkezik a tanácskérő, aki már valamilyen reális, megvalósítható elképzeléssel rendelkezik. Jellemzőbb azonban, hogy a nehézségek háttérében kiterjedtebb problematikával találkozunk.

A hatékony segítségnyújtáshoz szükséges a tanácskérők helyzetének felmérése. Ezt már a jelentkezéskor megkezdjük, mivel ezek alapján behatárolható, hogy milyen jellegű ellátásra van szüksége a jelentkezőnek.

A pályaválasztással kapcsolatos problémák előfordulási gyakorisága (a jelentkezéskor adott önjellemzésben) így alakul:

Látjuk, hogy a vezető indok a továbbtanulási elképzelés (pályacél) hiánya. Ez magától értetődőnek tűnik, ám mégis csak az indoklások 56%-ában találjuk. Részint azért, mert a jelentkezések egy részében egyéb, elsősorban az *önértékeléssel* (saját képességekkel, alkalmassággal) kapcsolatos bizonytalanság illetve megvalósítási nehézségek viszik a vezető szerepet.

A személyes tanácsadás során tisztázzuk a jelzett problémák szubjektív és objektív összetevőit. Ennek eredményeként feltárulhatnak olyan – a megjelölt nehézségeken túli – problematikák, melyekkel szükséges dolgozni a kívánt változás eléréséhez. Ezek az általános serdülőkori nehézségektől (normatív fejlődési krízisállapotoktól) a kiterjedtebb személyiségzavarokig húzódó spektrumon helyezkedhetnek el, és körülírt problémáktól általános (kiterjedt) alkalmazkodási nehézségekig terjedhetnek. A pszichológiai tanácsadás keretei között e problémák jó része kezelhető; az alapfeladatunkat, kapacitásainkat és kompetenciáinkat meghaladó helyzetekben a megfelelő ellátási helyre való továbbirányítással segítjük klienseinket.

Jelentkezőink között, időről-időre kutatásokat végzünk annak érdekében, hogy ellátásunkat célzottabban az igényekhez alakíthassuk.¹ Ezek rámutatnak arra, hogy a diákoknak nem csupán információra, hanem azon túl, *személyes segítségnyújtásra* van szükségük ahhoz, hogy választ találjanak a *Mire vagyok alkalmas? Merre induljak? Merjek-e elindulni?* típusú kérdéseikre.

Ellátásunk jellemzői

TEVÉKENYSÉGI FORMÁINK

Alaptevékenységeinket a következő formákban látjuk el:

- Egyéni tanácsadás:
 - Tanulók és szüleik tájékoztatása továbbtanulási, pályaválasztási döntéseik meghozatalában (információs tanácsadás). Rendszerint egy alkalomból áll, amelyen részt vehet tanuló, szülő vagy együttesen
 - Segítségnyújtás elakadás, dilemmák, önértékelési-döntési nehézségek esetén (pszichológiai tanácsadás). A probléma jellegétől függően, általában 3-6 alkalom. A folyamat iránya és tartalma közös célkitűzés szerint alakul; szükség esetén a tanulók személyes tulajdonságainak (képességeinek, érdeklődésének) felmérése, vizsgálata történik.
- Külső helyszínen (iskolában, pályaválasztási kiállításokon és börzéken) tartott tájékoztatók, csoportos tanácsadás tartása
- Az internet lehetőségeit kihasználó, online segítségnyújtás (KOM-PASSZ program)
- Tájékoztató anyagok, aktuális információk gyűjtése, kiadványok összeállítása, közzététele és közvetítése

¹ A KOM-PASSZ programba jelentkezett tanulók vizsgálata
<https://drive.google.com/file/d/0B4JDavhRu3DqMDV0cXN1c2sycFU/view>

Tevékenységi formáinkat az alábbi táblázat foglalja össze:

	Intézményen belül	Intézményen kívül
egyéni	személyes konzultáció, tanácsadás	tanácsadás, konzultáció (rendezvényeken, elérő programokon)
	pszichológiai diagnosztika	
	szülőkonzultáció	
	pedagógus konzultáció	
csoportos	felmérés (képességek, érdeklődés, személyiség- tényezők)	csoportos pályaorientációs foglalkozás (iskolai helyszínen)
	pályaorientációs foglalkozás, tanácsadás	szülői tájékoztatók (iskola, egyéb fórumok)

Pályaorientációt támogató szakszolgálati tevékenységeink

LEGFONTOSABB SZEMLELETI TÉNYEZŐINK

Ellátásunkat az is jellemzi, hogy milyen kiindulással, szemlélettel végezzük tevékenységeinket. Az alábbiakban ezeket foglaljuk össze.

Hogyan gondolkodunk az életpályáról és annak alakulásáról?

A továbbtanulási, pályaválasztási döntések folyamatelvű megközelítése. Az életpályát különféle periódusokból álló, meghatározott döntési pontok mentén alakuló, komplex folyamatként tekintjük. Segítő tevékenységünk a kliens igényeinek és szükségleteinek megfelelően, e folyamatok meghatározott időtartamában való támogatását célozza (pl. lemaradások felgyorsítását, hiányosságok pótlását, elakadások továbbsegítését).

A pályaválasztás komplex folyamat. A pályaválasztási szándékok hátterében számos oki tényező áll, ezek egyedi mintázatban fejtik ki hatásukat. A meghozott döntések pedig sokrétű kihatással járnak. A tanácsadásban ezeket – aktuális igény és szükség szerint – figyelembe vesszük. Ezzel együtt, a tanácsadás nem haladja meg az intézmény profiljába eső tevékenységek határait, a beavatkozás fókusza elsősorban a pályafejlődés támogatását jelenti.

A pályaválasztási döntések mint életvezetési feladatok. A pályaválasztással kapcsolatos feladatokat életvezetési problémákként értelmezzük melyek megoldásában az egész személyiség érintett (minden adottságával, jellemzőjével együtt). Tevékenységünk az életvezetési tanácsadás egyik formája, melyet tartalmilag problémamegoldásban nyújtott segítségadásnak tekintünk.

A pályaválasztási feladathelyzetek multipotenciálisak. Az egyéni diszpozíciók, motívumok, vágyak többféle úton is pszichológiai szempontból megfelelő

megoldáshoz vezethetnek. A tanácsadás során nem kész megoldásokat keresünk és tárunk a kliens elé, hanem megismert erőforrásai segítségével szubjektív elégedettségének irányába tett lépéseihez nyújtunk segítséget.

Rendszerszemléletű megközelítés. A továbbtanulási döntések általában a szülő/gondviselőt (családot) is közvetlenül érintik, ezért tekintettel vagyunk a tanácskérő szociális kontextusba való beágyazottságára is. Ebből következően segítő tevékenységünk többszintű ill. közvetett (áttételes) is.

Hogyan gondolkodunk a szakmai segítségnyújtásról?

A tanácskérő személye (azonosított kliens). Ellátásunkban a pályaválasztásban közvetlenül érintett személyt, a tanulót tekintjük a segítségnyújtás elsődleges alanyának (akkor is, ha a szülő kezdeményezi a tanácsadást, vagy ha a szülő egyéb személyes nehézségei is előkerülnek). A szülőt partnernek tekintjük a gyermek érdekében végzett segítségnyújtás folyamatában.

Célok, bevonódás, intenzitás. A tanácsadó tevékenységének iránya, aktivitásának intenzitása a kliens igényétől és önálló alkalmazkodási képességétől illetve a közösen kialakított tanácsadási célkitűzéstől függ.

Kapacitás- és kompetenciahatárok. A beavatkozás cél- és eszközrendszere a rendelkezésre álló kapacitás és szakmai kompetenciák tekintetbe vételével kerül meghatározásra. Amennyiben a felmerülő igények ezt meghaladják, belső konzultáció vagy átirányítás szükséges. Ha a problémakezelés nem oldható meg az intézményi alapellátás keretein belül, külső átirányításra kerül sor.

Tanácsadás és terápia. Tanácsadás és terápia nem minden esetben választható el éles határral egymástól, intézményünk azonban célzottan terápiás tevékenységet nem végez. Ezzel együtt, beavatkozásaink a lelki egészségvédelem, a személyiségfejlődés, az életfeladatok megoldásához nyújtott segítségadás szempontjait is érvényesítik.

Kliens-tanácsadó kapcsolat. A folyamat eredményessége a kooperáció mértékétől is függ, ezért fontos szerepe van a kliens-tanácsadó kapcsolatnak.

Idői keretek. A tanácsadás fontos jellemzői az idői és mélységbeli dimenziók. A tanácsadás leggyakrabban 3-6 találkozásból álló folyamat. A találkozások közötti eltelt idő is hasznosítható a kliens intézményen kívüliaktivizálása által.

A tanácsadás preventív tevékenység. A tanácsadás rendszerint egy-egy pályaválasztási döntést megelőző időszakban történik, ezért prevenció, reaktív (problémajelzésre adott) intervenciónak tekintjük. Nemkívánatos állapotok (iskolaváltás, pályakorrekció) esetén is preventív segítségnyújtásról beszélünk (a további ártalmak megelőzése, helyreállító beavatkozás).

A tanácsadás mint mentálhigiénés szűrőtevékenység. A tanácsadás során esetlegesen feltárulhatnak olyan diszfunkcionális viselkedések, melyek a jelen

vagy a későbbi helyzetben problémák forrásaivá válhatnak. Ebben az esetben a kompetencia, intézményi kapacitás és alapellátás határainak figyelembe vétele után a szakember mérlegelésén múlik az észlelt jelenségek konzultációba emelése vagy a továbbirányítás.

A tanácsadás mint edukatív tevékenység. Mint a kliens életvezetési kompetenciáit érintő segítő tevékenység, a pályatanácsadás nem csupán a kliens szükségleteinek kiszolgálása, hanem a döntéshez, sikeres pálya- és életvitelhez szükséges készségek előmozdításának eszköze.

A tanácsadás mint konstruktív folyamat. A pályaválasztási döntéshelyzetek az egyént gyakran hosszú távú tervek alkotására készítetik. Törekszünk a feltárt/kialakított, reális célok megvalósításához szükséges eszközök megszerzésének támogatására. Ez olykor a kliens kérdéseinek közös átdolgozását, alternatív fejlődési célok kimunkálását is jelentheti. A tanácsadást emiatt alkotó folyamatként is tekintjük, ahol a konzultációk során – kliens és tanácsadó együttműködésével – egyfajta szintézis (a kliens igényei és törekvései alapján kialakított megoldás) jön létre.

Elégedettség- és hatékonyságmérés, nyomonkövetés

Ellátásunk eredményességének monitorozása és mérése, a szolgáltatás minőségének biztosítása, fejlesztése szempontjából elengedhetetlen.

Az egyéni tanácsadásról több formában is kérünk visszacsatolást ügyfeleinktől.

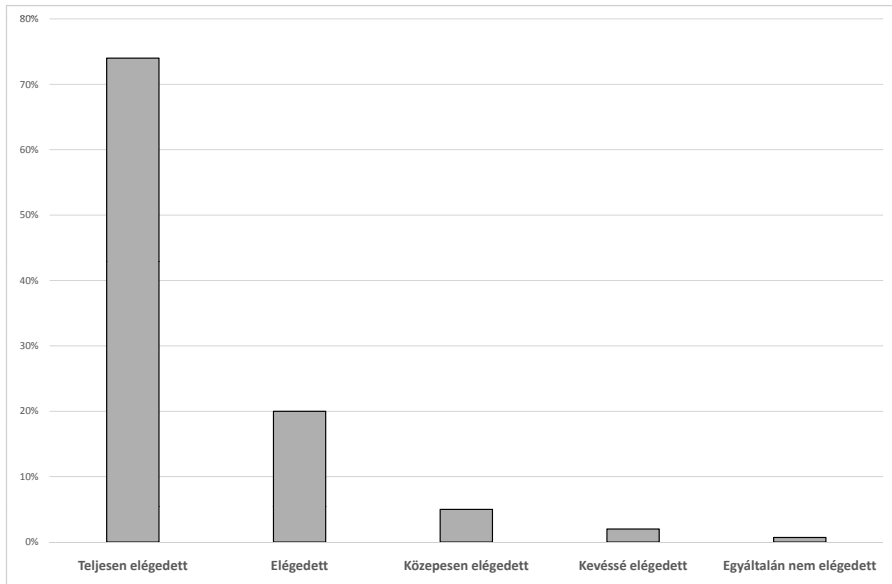
KÖZVETLEN ELÉGEDETTSÉGMÉRÉS

Az egy alkalomból álló tanácsadás esetén a tanácskérő elégedettségét anonim módon, a tanácsadás után kitöltött kérdőív segítségével mérjük.

A kérdőíven több kérdés között legfontosabbként a kapott ellátás érzett hasznosságáról/használhatóságáról érdeklődünk. Ennek eredményeit a következő oldalon lévő ábra mutatja.

Látható tehát, hogy a közvetlen elégedettség magas közvetlenül a tanácsadás után, ám ez csak az egyik oldalát jellemzi munkánknak: azt, hogy a tanácsadásra hozott, körülírt kérdésekre adott válaszok fogadtatása hitelesnek tűnő, pozitív. Szükség van azonban arra is, hogy – amennyire lehetséges – monitorozzuk klienseink útját a tanácskérés után is. Ennek egy megoldását később mutatjuk be (ld. utánkövetéses vizsgálatok).

Közvetlen elégedettségmérés

TÖBBDIMENZIÓS FOLYAMATDIAGNOSZTIKA

A több találkozásból álló tanácsadás lehetőséget biztosít arra, hogy az ellátás során végbevitt intervenciók hatékonyságát részletesebben, több dimenzióban is megragadjuk.

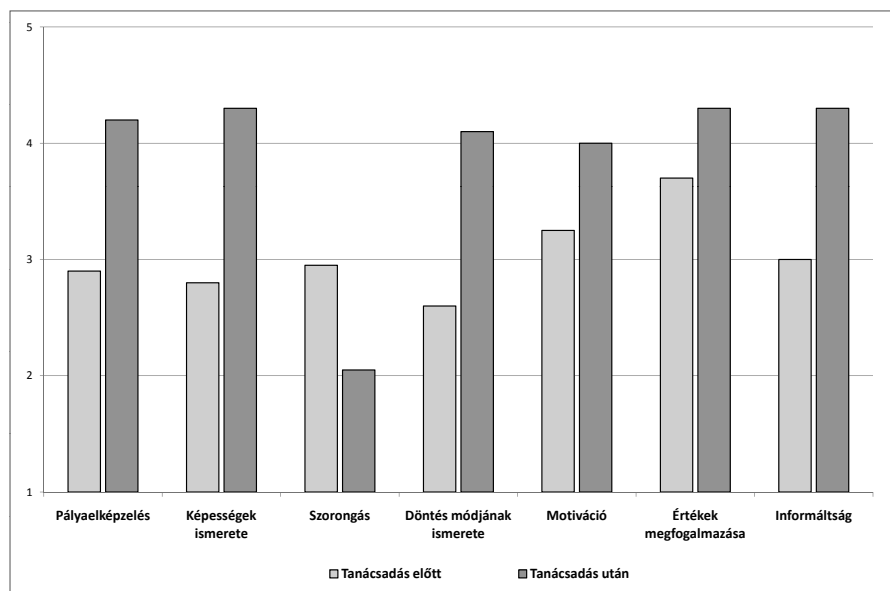
Tapasztalatunk és kutatásaink azt mutatják, hogy a tanácskérő állapotát, együttműködésre való motivációját hét dimenzió mentén jellemezhetjük:

- pályacél, jövőelképzelés kidolgozottsága
- saját képességek értékelése (önismeret)
- jövővel (pályaválasztási feladattal) kapcsolatos szorongás
- pályafeladat megoldási sikerességének anticipálása
- a feladattal való megküzdés (és a tanácsadásban való együttműködés)

motivációja

- saját, fontos értékek tudatosítása
- lehetőségekről és döntés módjáról való ismeretek

Ezeket a dimenziókat a tanácsadás kezdetén és végén egyaránt felmérjük. A kezdeti (bemeneti) eredményeket a tanácsadás célkitűzéseire használjuk, illetve a kimeneti értékekkel való összevetéshez vesszük alapul. Az év elején bevezetett módszer eredményei (átlagértékei) az alábbiak:

Láthatjuk, hogy a hét dimenzióból négy esetében az elmozdulások átlaga egy értékpontnál (25%-nál) nagyobb a kliensek szubjektív kiértékelésének tükrében. Az eszköz arra is alkalmas, hogy kontextust (közös mércét) teremtsen a tanácsadó és a kliens számára: megfogalmazhatóvá teszi a változás formáit és mértékét, valamint a tanácsadáson túlra is körvonalazhatóvá válnak olyan célok és feladatok, amelyeket a kliens életvezetési programpontokká alakíthat.

UTÁNKÖVETÉSES MÉRÉSEK

A tanácsadás hosszú távú hasznát mérő eljárásunkat három évvel a tanácsadás után, a tavaszi időszakban folytatjuk le. Jelentkezőinket e-mailben keressük meg, kérvén, hogy vállalkozzanak anonim kérdőívünk kitöltésére.

A kérdések a tanácsadás hatékonyságának utólagos értékelésére, életpályájuk jelenlegi helyzetére illetve az ezzel kapcsolatos elégedettségre vonatkoznak. Zárt kérdések és skálák mellett mód van szöveges válaszadásra és – önkéntesen – személyes adatok (név, e-mail cím) közlésére.

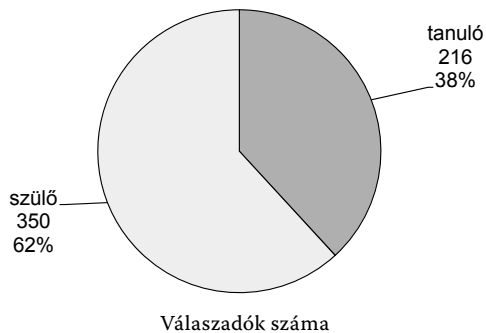
Azonos módszertan szerint gyűjtött adataink – a válaszadási hajlandóság ill. az e-mail postafiókok aktivitása függvényében – az ellátott populáció mintegy ötödét-hatodát fedik le. Terjedelmi okok miatt a legjellemzőbb eredményeket közöljük.

ellátás éve	válaszadók (fő)
2010–2014	566

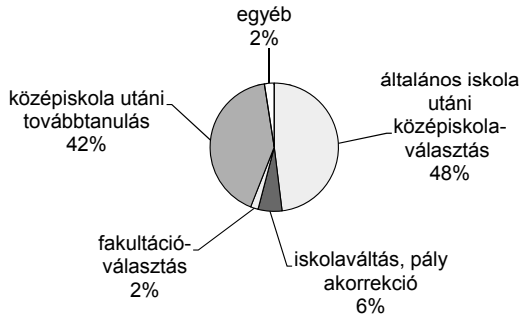
A kitöltők tanácsadás idején való életkorát az alábbi táblázat szemlélteti. Láthatjuk, hogy a tanácskérők legnagyobb része akkoriban 13-19 év közötti diák volt. A legfiatalabb kitöltő 12, a legidősebb annak idején 25 évesen érkezett.

életkor	létszám	
12	8	1,5%
13	90	16,6%
14	139	25,6%
15	44	8,1%
16	48	8,9%
17	76	14,0%
18	56	10,3%
19	44	8,1%
20	12	2,2%
21	7	1,3%
22	6	1,1%
23	6	1,1%
24	2	0,4%
25	4	0,7%
n.a.	29	5,4%

A válaszadók összetétele nagyban hasonlít a tanácskérőkére: szinte azonos arányban találjuk a tanulókat és a szülőket (38-62% vs. 40-60%).

Iskolai helyzet szerint már némi eltérést látunk: az általános iskolás tanulók reprezentativitása valamivel alacsonyabb, mint a jelentkezéskor (48% vs 52%). Szintén alulreprezentált a fakultációválasztással érkezők csoportja.

Annak idején milyen kérdéssel jelentkezett tanácsadásra?

A kitöltők legnagyobb része már iskolai szakaszt váltott a tanácsadás idejéhez képest. A jelenkori helyzet nagy valószínűséggel a tanácsadás kimeneteléhez is kötődik (erre egy másik kérdésnél térünk ki). A válaszadók jelenkori helyzetének mintázatát az alábbi ábra szemlélteti:

A TANÁCSADÁS HATÁSAINAK ÉRTÉKELÉSE

A tanácsadás hatékonyságát *közvetlenül* 1. az utólagos szubjektív értékeléssel (hasznosság) és 2. az elhangzottak (tanács) követésének mértékével próbáltuk mérni, *közvetetten* pedig azzal, hogy 3. milyen mértékben elégedett a jelen helyzetével illetve 4. ajánlotta-e másoknak a szolgáltatásunkat.

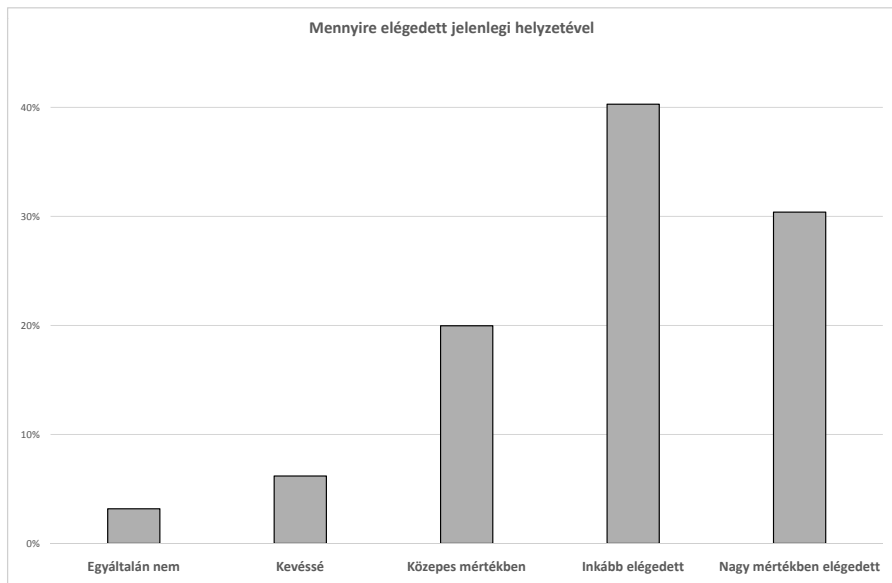
ELÉGEDETTSÉG A TANÁCSADÁSSAL (HASZNOSSÁG)

Hosszabb távról visszatekintve, a tanácsadás hasznosságának megítélése némileg elmarad a közvetlenül a tanácsadás után mért elégedettségtől (az intézményi elégedettség index 93% fölötti), de még így is eléri a 80%-ot. Az elégedettek elsősorban a saját magukról szóló visszajelzéseket (képesség, személyes tulajdonságok) találták fontosnak. A pályainformációt kevesen említik (mintegy 14%) – ennek magyarázata az lehet, hogy a válaszadók nagy része pszichológiai (nem pedig információs) tanácsadáson vett részt.

hasznos volt (80%)				nem volt különösebben hasznos
segített a döntésben	visszajelzést kaptam képességeimről	visszajelzést kaptam tulajdonságaimról	információt kaptam pályákról	
42%	46%	44%	14%	20%

ELÉGEDETTSÉG A JELENLEGI HELYZETTEL

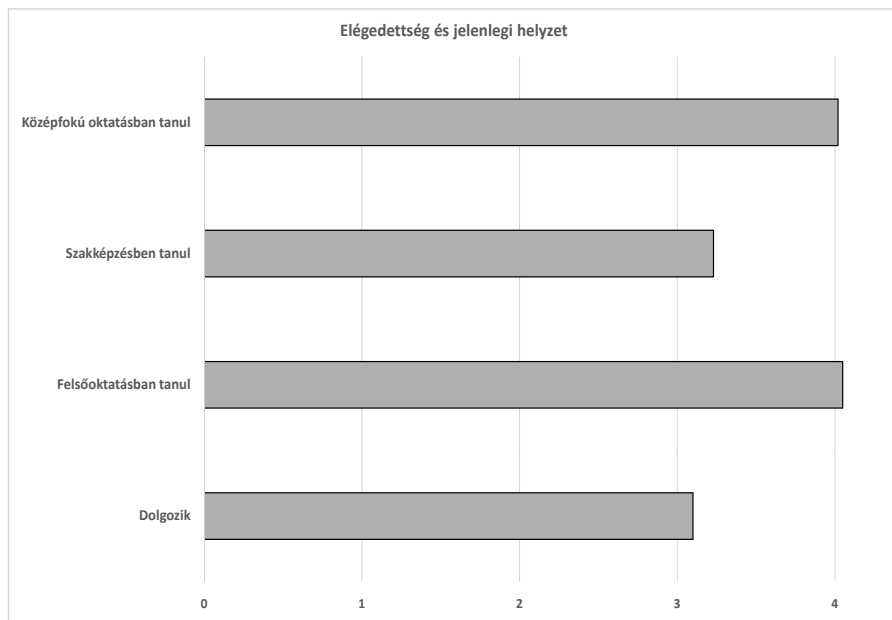
Érdekelt bennünket az is, hogy milyen mértékben elégedettek a jelenlegi helyzetükkel, mivel ez is befolyásolhatja a tanácsadás értékelését, másrészt, ez az információ egyfajta közvetett indikátora is a tanácsadásunk hatékonyságának. Ennek eloszlását az alábbi diagram szemlélteti. A válaszadók mintegy 70%-a elégedett (vagy nagy mértékben elégedett) jelenlegi helyzetével, 20%-a közepes

mértékben elégedett és 10% érez kisebb-nagyobb fokú elégedetlenséget jelen pályájával kapcsolatban.

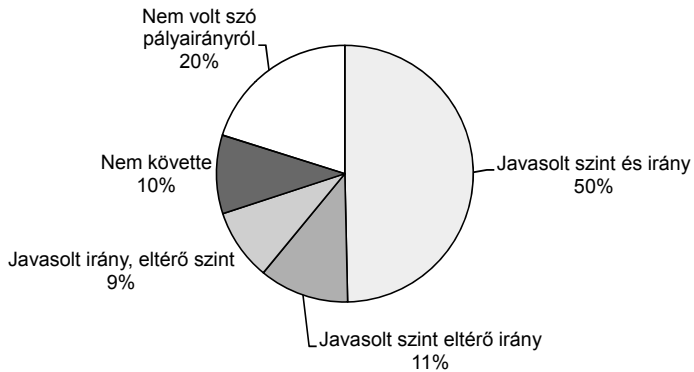
A válaszok mintázatából azt is vizsgálhatjuk, hogy mely egyéb tényezőkkel lehet összefüggésben az elégedettség.

Láthatjuk, hogy a közép- és felsőfokú oktatásban tanulók elégedettsége 7-8 tized értékponttal magasabb, mint a szakképzésben illetve a munkaerőpiacon levők esetében:

Tanácsadásunk hatékonysága szempontjából fontosabb kérdés, hogy az elégedettség hogyan függ össze a kapott tanács követésével.

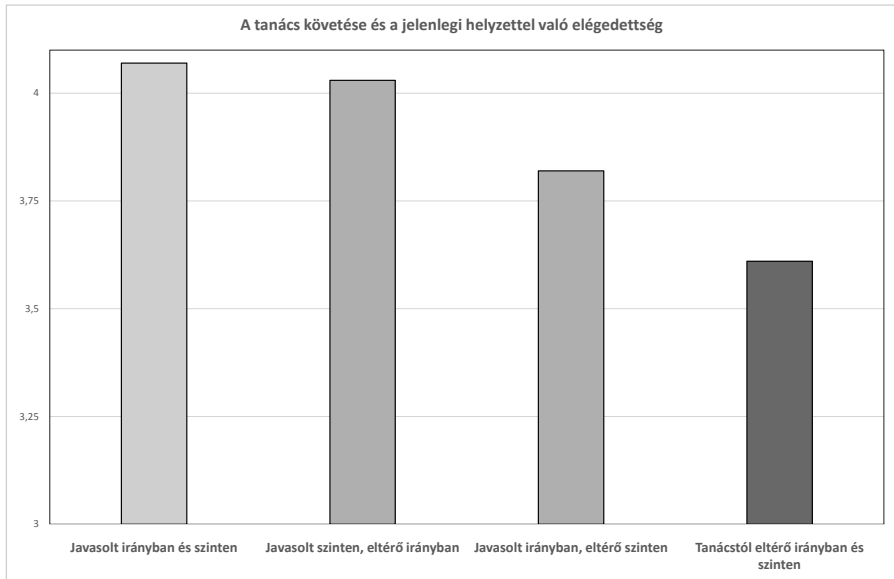
A tanácsadás (személy emlékezetében élő) tartalmához képest meghozott döntések köre volt a hatékonyság egyik közvetlen mutatója. Ebben a kérdéscsoportban külön kérdeztük a következő lépés irányát illetve szintjét. Az alábbi ábrán azt láthatjuk, hogy 70%-ban követték a tanácsadásban megfogalmazott tartalom teljes vagy valamely részét, 10% tért el tőle, 20% pedig nem említ konkrét pályairányt (ők elsősorban a gimnáziumba lépő általános iskolások ill. a fakultációválasztással érkezők lehetnek).

Milyen módon használta fel a kapott tanácsot?

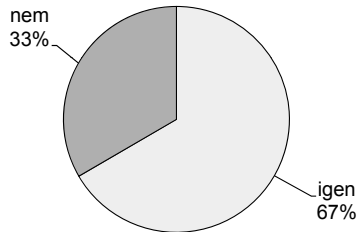
A jelen helyzettel kapcsolatos elégedettséget a tanács követésének jellegével összevetve hatásunk egy másik megvilágításba kerül.

Anélkül, hogy a tanács tartalmát ill. egyéb információkat ismernénk, azt láthatjuk, hogy az elégedettség szintje együtt jár a tanács követésének fokával:

A tanácsadás hasznosságának egy közvetett mutatója, hogy a tanácskérő ajánlotta-e ismerőseinek szolgáltatásunkat. Erre az esetek kétharmadában került sor. Ez az adat párhuzamban van azzal a tapasztalattal is, miszerint

a jelentkezők mintegy negyede ismerőseiktől (osztálytárs, családtag, barát) értesül a tanácsadás lehetőségéről.

Ajánlotta-e másoknak a tanácsadást

Hatékonyságmérő eljárásaink célja, hogy visszajelzést kapjunk ellátásunk eredményességéről, de az is, hogy útmutatást nyerjünk a fejlesztés irányaihoz és területeihez. Az első négy évben végzett módszer elsősorban az előbbi kritériumokat teljesíti: több dimenzióban mutatja tevékenységünk eredményességét, azonban keveset mond arról, hogy mely területeken és hogyan fejlesszük eljárásunkat. A jövőben ezt több kvalitatív eszköz (nyílt kérdések, finomabb értékelések) bevezetésével kívánjuk ellensúlyozni.

Fejlesztési terveink

Több irányra kidolgozott fejlesztési terveink illeszkednek már elindított folyamatokba, ezért elképzeléseinket ezekre alapozva ismertetjük.

TECHNIKAI FEJLESZTÉSEK

A számítógép és az internet a kétezres évek elejétől lett mindennapi munkaeszközünk. Több területen és több ütemben aknáztuk ki a mai technika lehetőségeit.

A jelentkezők adatainak regisztrálása lehetővé tette, hogy gyors, pontos és sokrétű statisztikai elemzések alá vegyük jelentkezőinket. Ezek eredményeként sokat megismertünk célcsoportjaink sajátosságairól, intézményünk ismertségéről; beazonosítottunk olyan kerületeket és célcsoportokat, amelyek több figyelmet igényelnek részünkről. Fejlesztési stratégiánkhoz továbbra is hasznos inputot jelent e terület monitorozása.

A felvett teszteredmények rögzítése következtében képessé váltunk új, naprakész sztenderd értékekhez jutni, módszereink megbízhatóságát és validitását növeltük. Ez a tevékenység folyamatos feladat a későbbiekben is.

Az internet bevezetése megsokszorozta *információgyűjtő és közvetítő kapacitásunkat*: a mindennapi tanácsadás során gyors és akár teljes körű keresések által tágabb információt tudunk nyújtani.

Miután *saját honlapot építettünk*, a pályainformációs anyagokat közzétettük, megosztottuk mi magunk is. Saját tájékoztatókat alkottunk, melynek szerkezete saját tapasztalataink által alakult klienseink igényeihez illeszkedően.

Az *online jelentkezés* bevezetése óta pontosabb, gyorsabb adatkezelés vált lehetővé; az *online kérdőívek* alkalmazása pedig jelentős papír megtakarítást is eredményezett.

SZEMÉLYI ÉS MÓDSZERTANI FEJLESZTÉSEK

A 15/2013. (II. 26.) EMMI rendelet 2017.01.01-jén hatályba lépett változásainak következtében, jelentős létszámbővülésre nyílt lehetőség. Ez egyrészt növeli kapacitásainkat, másrészt lehetővé teszi ellátásunk további differenciálódását: az igényekhez való fokozottabb alkalmazkodást, új funkciók, segítségi formák létrehozását.

A bővítés lehetőséget biztosít olyan új munkatársak felvételére, akik egyéb szakmai területeken (pl. szakoktatás, szociális ellátás, gyógypedagógiai tanácsadás) munkatapasztalattal rendelkeznek. Ezek becsatornázása fokozza hatékonyságunkat a kiemelt figyelmet igénylő – SNI, BTMN, HH – tanulók, a szakképzés világában illetve a munkaerőpiacon eligazodni vágyók segítségével. A megnövekedő humán erőforrás lehetőséget nyújt különféle új intervenciók technikák megismerésére, bevezetésére is.

A pályatanácsadás eszköztára – mind a diagnosztika, mind a beavatkozási technikák tekintetében – folyamatos gazdagítást, fejlesztést igényel. Technikai, személyi, kapcsolatrendszerbeli fejlesztéseink növelik potenciálunkat, lehetőségeinket ezeken a területeken is.

ISKOLAI SZŰRÉS ÉS PREVENCIÓ

Fentebb kifejtettük, hogy a jelentkezőink egy részénél megtalálhatjuk az iskolai pályaeorientáció hiányosságait. Ez leginkább a jelentkezőink tájékoztatatlanságában ragadható meg.

A pályaválasztási feladatokkal kapcsolatos tájékoztatatlanság iskolai szinten viszonylag könnyen ellensúlyozható: elsősorban aktualizált információs anyagok illetve pályaeorientációs programok osztályfőnököknek való átadását foglalja magában. Ez évről-évre megújuló feladatot jelent, mivel más és más pedagógusok kerülnek „ballagató osztályfőnök” szerepbe. Ha ilyenkor el is mélyülnek

a beiskolázási ismeretekben, mire egy ciklus lezajlik, a tanárok ilyen ismereteinek jó része megfakul vagy – az oktatási környezet változásainak következtében – elavulttá válik.

Fejlesztési céljaink között kiemelt az iskolákkal való kapcsolat és együttműködés egyre teljesebb körű továbbépítése, kommunikációs csatornák egyre teljesebb rendszere, melyeken az információ az intézmények közötti térben (konkrét személytől függetlenül) terjedhet.

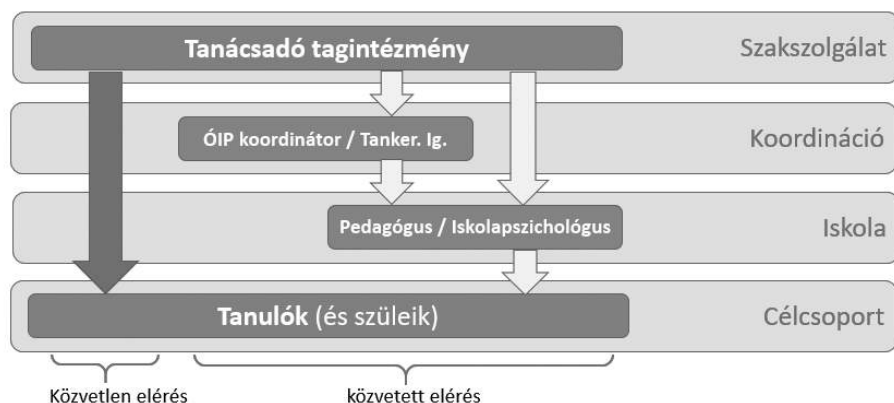
Másik fontos prevenciók irány az időben való problémaészlelés, azonosítás és beavatkozás támogatása az iskola szintjén.

Az észlelés, azonosítás területén olyan segédanyagok (szűrő eszközök) fejlesztésén dolgozunk, melyek segítséget nyújtanak a pedagógusoknak, hogy mikor és milyen szakszolgálati ellátás felé irányítsák tanulóikat, illetve hogy ők maguk hogyan segíthetik diákjaikat.

HÁLÓZATÉPÍTÉS ÉS -FEJLESZTÉS

Jóllehet, kapcsolatrendszerünk az elmúlt évek fejlesztéseinek köszönhetően kiterjedt és működőképes, ennek fokozása még folytatást igényel. Az iskoláktól jövő problémajelzések (továbbküldés ill. segítségkérés) még nem tekinthető rendszerszerűnek. A helyi (iskolai szintű) pályaorientációs ellátás felmérése, monitorozása állandó (megújuló) feladat. A hálózatépítés alapját az egyre teljesebb probléma- és kapacitástérképek képezik. Ennek fontos eleme az iskolapszichológusi ellátottság, melynek koordinálását a pedagógiai szakszolgálati rendszer 2013-ban történt átalakítása óta kerületenként külön szakemberek végzik. A velük történő együttműködésben valósulhat meg teljes körűen ennek kialakítása.

A pályaorientációs hálózat több szintű és differenciált: csomópontjait a struktúrában más-más helyen levő, eltérő feladatrendszerrel rendelkező intézmények/szakemberek alkotják.

A hálózat fejlettsége mérhető, a differenciáltság (körülírt feladatok és a struktúrához adekvát munkamegosztás), konnektivitás (jól működő kommunikáció) dimenziója mentén; valamint jellemezhető a komplexitás (hierarchikus színtezettség) és a kiterjedtség (az igényekhez való illeszkedés mértéke) szempontjaiból.

A hálózati rendszerek sajátossága, hogy az egyes szinteken/csomópontokon történő változás kihat a többire is, tehát áttételesen az egész rendszer alakul. E változások irányainak, konkrét feladatainak, sikerkritériumainak megfogalmazása valamennyi pályaaorientációs szintén még nem egységesen kidolgozott.

A hálózati együttműködés talaján artikulálódnak új feladatok, melyek az ellátás kapacitását és minőségét (hatékonyágát) emelik.

HELYÜNK A KÖZNEVELÉSI RENDSZERBEN

A pedagógiai szakszolgálatok átalakításával lehetővé vált a különféle szakellátások fokozottabb összehangolása. Az átszervezés a pályatanácsadás számára még egy különlegességet eredményezett: hosszú szünet után valamennyi megyében újraindult a továbbtanulási tanácsadás. Ebben a kontextusban intézményünk számára hangsúlyos, hogy tapasztalatainkat megosszuk a létszám és egyéb erőforrások tekintetében hátrányosabb helyzetű régiók szervezeteivel. Reményeink szerint a 21. század infrastrukturális lehetőségei, az összegyűlt gyakorlati tapasztalatok és ismeretek gyümölcsözővé teszik tevékenységeinket a jövőben is.

PEDAGÓGIAI SZAKSZOLGÁLATOK: RÉGI HAGYOMÁNYOK, MEGÚJULÓ KÖNTÖSBEN

Mosányi Emőke

Az emberi civilizáció történetének minden korszakában nagy gondot fordítottak arra, hogy kultúrájukat, tudásukat átörökötsék a következő generációkra. Az intézményesített formák már az ókori gyermekek életében is jelen voltak, azóta is működnek, bár az alapelvek és módszerek jelentős változásokon mentek át az évszázadok során.

A nevelés és oktatás a fenntartható fejlődés szolgálatában a világ minden táján az életre vonatkozó ismereteket gazdagítja, segíti a személyiség kibontakoztatását. Kiemelt feladata az esélyegyenlőség feltételeinek megteremtése, ezzel segítve, hogy minden gyermek megtalálja a sikeres élet teljességéhez vezető utat, akkor is, ha lassabban fejlődik vagy sérültek a képességei, családi háttere, egyéb körülményei nehezebbé teszik ezt számára. Az egyéni utak felfedezéséhez nyújtott támogatás csak a személyesség, az egyéniség tiszteletének előtérbe helyezésével hatékony.

A nevelés-oktatás szakmaterületei hosszú múltra visszatekintő hagyományokat őriznek. A pedagógiában egyre hangsúlyosabbá vált a gyermekközpontság, melynem a tudásátadást, hanem a képességek kibontakoztatását tartja szem előtt. Mérei Ferenc soraival: „A jó nevelő első számú feladata, hogy teremtsen atmoszférát, nyújtson biztonságot, szeresse a növendékét, tegye értékké a teljesítményt és legyen nagyhatású.” Megindult a korszerű reformpedagógiák kibontakozása, a módszerekben a pszichológiai szemlélet egyre nagyobb hangsúlyt kapott.

A különleges bánásmódot igénylők ellátására az első gyógypedagógiai intézetek már az 1800-as évek elején létre jöttek Magyarországon, az intézményes nevelés pedig tovább szélesedett a múlt század elején. A pedagógiai szakszolgálatok megszületésével megújult keretek között él tovább a korábbi évszázadok során felhalmozott tudáskincs és szakmai tapasztalat, dinamikus, újszerű szemlélettel, az innovatív megoldások keresésével párosulva.

Ebben a fiatal intézményi formában a gyerekek, tanulók testi-lelki fejlődését a XXI. század követelményeihez méltóan támogatják. A munkában részt vállaló szakemberek változatos területeket képviselnek, találunk közöttük gyógypedagógusokat, pszichológusokat, fejlesztőpedagógusokat, gyógytestnevelőket, valamint konduktor szakembereket is.

Minden megyében és a fővárosban is működik egy-egy pedagógiai szakszolgálati intézmény, melyek valamennyi pedagógiai szakszolgálati feladatra kiterjedően országsszerte biztosítják az ingyenes állami ellátást. A hálózat egységes szakmai elvek szerint nyújt támogatást a hozzájuk fordulóknak, a helyi sajátosságok figyelembe vételével.

A szakszolgálati ellátásba bekerülő gyermekek, fiatalok az esetek jelentős részében összetett problémákkal, komplex szükségletekkel keresnek támogatást. A felmerülő igények jól differenciálható szakmai válaszokat tesznek szükségessé, melyek a szakemberek szakmai teamekben való működésével, valamint az ágazaton belüli és a szektorközi együttműködés hatékony megvalósításával jönnek létre.

A pedagógiai szakszolgálatok funkciója segítő tevékenység a gyermekek, tanulók, szülők és intézmények felé. Ennek szellemében fontos, hogy a szolgáltatásközpontú szemlélet érvényesüljön, azaz az intézményhez forduló családok valós szükségleteiknek megfelelően kapjanak személyre szabott segítséget, a látókörbe került gyermek érdeke az összes egyéb szempont elé helyeződik. Nagy jelentősége van annak is, hogy az érintettek lehetőség szerint a lakóhelyük közelében jussanak ellátáshoz.

Az intézmények összes tevékenységi körét átható, hangsúlyos feladata a prevenció. Az elsődleges megelőzés célkitűzése a szülők, a leendő szülők, a pedagógusok figyelmének felhívása a gyermekek fejlődését érintő rizikótényezőkre és mindarra a lehetőségekre, amivel ezeket elkerülhetik. A holisztikus szemlélet a személyiség kiegyensúlyozott fejlődését, a testi és lelki egészség fejlesztését és megőrzését, illetve mielőbbi helyreállítását célozza. Mindez az attitűdformálás, az érzékenyítés, az ismeretátadás eszközein keresztül a tanácsadás, a szűrés, és a vizsgálat valamint a terápiás ellátás és az utógondozás segítségével valósul meg.

A hatékony segítségnyújtás feltétele a mielőbbi felismerés. Ezt célozza a korai fejlesztésre való jogosultság kiterjesztése, és a három és ötéves óvodások logopédiai szűrése is.

Az adekvát támogatás csak pontos, szakszerű diagnózis, állapotfelmérés nyomán valósítható meg. Járási, megyei és országos szakértői bizottságokban a szakemberek a szülők egyetértésével, a nevelési-oktatási intézményekkel együttműködve, komplex gyógypedagógiai és pszichológiai vizsgálatokat követően, orvosok bevonásával állítják fel a pontos diagnózist, készítene szakértői véleményt.

Ennek nyomán megkezdődnek a fejlesztések vagy a befogadó intézményben, vagy a pedagógiai szakszolgálat egyik feladatellátási helyén. A célzott terápiás gondozáshoz a környezet, elsősorban a család, az iskola, az óvoda támogatása elengedhetetlen a nehézségek leküzdéséhez. Központi idegrendszeri sérülés esetén konduktív fejlesztés keretében akár otthoni ellátásra is van lehetőség.

Előtérbe kerül a folyamatdiagnosztika. Meghatározott időközönkénti felülvizsgálatok során a fejlesztések hatékonyságának felmérésével rögzítik a további teendőket.

A fizikai és lelki-mentális egészség megőrzése közös kihívás, az iskola- és óvodapszichológiai tevékenység, a nevelési tanácsadás és a gyógytestnevelés kiemelt feladata. A magas szintű kommunikációs és szociális készségek megléte elengedhetetlen a XXI. század kihívásaival szemben, ennek fejlesztését a logopédiai és pszichológiai megsegítés célozza. A mozgásnevelés nemcsak javítja a gyerekek egészséges testi fejlődését, hanem egészségtudatosságra is nevel.

A Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat mind az ellátottak, mind az alkalmazott szakemberek számát tekintve a legnagyobb pedagógiai szakszolgálat az országban. Az intézmény Budapesten teljes lefedettséggel biztosítja a szakszerű segítséget az összes szakfeladat vonatkozásában évi közel 80 ezer fő számára, mintegy 1300 szakember foglalkoztatásával. Behálózva az egész fővárost elérhetőek az államilag biztosított szolgáltatások 33 tagintézményben és azok telephelyein is. Minden kerületben jelen vannak a járási szintű tagintézmények a pályaválasztási tanácsadás kivételével minden területen, folyamatos részvételt

biztosítva ezzel a mikrokörnyezet életében. A 4 fővárosi hatáskörű szakértői bizottság mellett 4 sérülésspecifikus országos szintű szakértői bizottság is működik az intézmény keretein belül.

A Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat munkájában kiemelt jelentőséggel bír a továbbtanulási és pályaválasztási tanácsadás. A feladat egész Budapesten tekintetében egy tagintézmény látja el teljes körűen.

HÁROM ÉVTIZED, ÉRDEKLŐDÉSI TESZTEK TÜKRÉBEN²

Gebauer Ferenc

A pályaválasztási tanácsadásban fontos információ a tanácskérő hajlamainak, érdeklődésének mintázata, irányai, kidolgozottsága, erőssége. Ezek mérésére számos eljárást fejlesztettek ki az e téren dolgozó pszichológusok. Így történt ez az egykori Fővárosi Pályaválasztási Intézetben is, ahol megalapítástól kezdve, jónéhány tesztet vezettek be, különböző érdeklődési irányok, hajlamok mérésére. Ezek közül többet az Intézeten kívül ma is használnak nevelési tanácsadókban illetve a munkapszichológia egyéb területein. Jóllehet, a legtöbb eszköz nem teljesíti a mai pszichometria mérési követelményeit, megfelelő körültekintéssel a gyakorlatban mégis használható eszköznek bizonyulnak, ezért – némi átalakítással – néhányat ma is alkalmazunk.

A teszteket annak idején fővárosi és országos reprezentatív mintán többször is standardizálták, legutóbb 2003 és 2007 között összegyűjtött adatok alapján. E standardizálási munkának mintegy „melléktermékeként” adódott a lehetőség, hogy összevessük a friss értékeket a régiekkel. Összesen négy érdeklődésvizsgálati eljárás régi és mai standard eredményeit hasonlítottuk össze, a pályaválasztási tanácsadásban érintett négy jellegzetes csoportban: 7-8. ill. 11-12. osztályos fiúk és lányok mintáján. Az akkori és a mostani adatgyűjtést egyaránt a Tanácsadó munkatársai végezték. Az alábbiakban a legfontosabb és legérdekesebb eredményeit közöljük.

Mit hasonlítottunk össze?

8 fővárosi minta (alcsoportonként 300-500 fő):
általános, illetve középiskolás fiúk és lányok

„Régen”
1976–80

„Ma”
2003–07

A négy eljárásból az egyik (DIT/T) szabadosztályozású kérdőív: 11 érdeklődési terület tevékenységeit kell vonzerő szerint osztályozni. A másik három tesztben (NST, Irle–Csirszka ill. PIT érdeklődésvizsgálat) kényszerválasztásos technikát alkalmaznak, ahol több tevékenység közül kell egyet választani. Az NST 43, az

² A cikk első publikációja a Budapesti Nevelő 2009/1. számában olvasható

Irle-teszt 9, a PIT 8 faktort képez, melyek egyenként és meghatározott kombinációkban is értelmezhetők. Mindegyik eljárás sajátos elméleti háttérrel és mérési célkitűzéssel rendelkezik: szerepelnek konkrét *érdeklődési területek* (pl. irodalom, matematika, zene), preferált *munkamódok* (pl. adminisztratív, fizikai, elméleti), *gondolkodás- és cselekvésmódok* (pl. elemzés, alkotás, reprodukció) stb. Látható tehát, hogy igen sok adat áll rendelkezésre, melyek átfogó elemzése számos kimutatást és összehasonlítást tesz lehetővé. Beszámolóinkban némileg egyszerűsítve tesszük közzé a leginkább releváns eredményeket.

Mielőtt az adatokra térnénk, felmerül a kérdés, hogy egy ilyen összevetés milyen feltételek mellett tekinthető jogosnak. Az egyik fontos körülmény a reprezentativitás problémája: vajon hasonló csoportokat vetünk-e össze? Erre szinte biztosan nemmel felelhetünk. Ugyan mindkét időpontban törekedtünk a kiterjedt mintavételre, arra nem volt mód, hogy a vizsgálati populációnk szociológiai szempontok szerint is hitelesen reprezentálja a lakosságot. Egy másik lényeges kérdés, hogy – bár ugyanazokat a teszteket használtuk – vajon *ugyanazt* mértük-e? Igen valószínű, hogy erre a kérdésre is „nem” a helyes válasz, mivel már maga a tesztanyag *jelentése* is ellenőrizhetetlen módosuláson ment keresztül. Egy ilyen tevékenység például: „kartotékokat rendezni” harminc évvel ezelőtt egészen más tartalmat hordoz, mint ma. Ez a probléma a reprezentativitás hiányánál is nagyobb torzító hatást eredményez, és nem tudjuk kiküszöbölni. Ezért került a tanulmány címébe a „tesztek tükrében” kifejezés, azaz, az itt leírt változások nem közvetlenül az érdeklődésre, hanem annak tesztben megjelenő *képe*re vonatkoznak. Módszertani kritikákkal folytathatnánk még a sort, hiszen tudományos vizsgálatban külön figyelmet kellene szentelni olyan kérdéseknek is, hogy mi a vizsgálati *helyzet* jelentése, hogyan alakul a személyek részéről az erre vonatkozó *beállítódás* – nem beszélve a *validitás* szempontjáról (azaz, hogy az eredmények vajon *miféle* pszichológiai valóságra vonatkoznak). Az előbbi két felvetés (a reprezentativitás ill. a tesztanyag jelentése) azonban elegendő mértékben emeli ki az eredmények relativitását, ezért ezeket most nem részletezzük tovább.

Egy összehasonlító vizsgálatban számos matematikai fogalomra kell támaszkodnunk (pl. átlag, szórás, medián, leggyakoribb érték), itt az egyszerűség kedvéért megmaradunk a skálák nyerspontjaiból készült átlagértékeknél. Ezek önmagukban elégségesen jó jelzői lesznek az „érdeklődés” mértékének. Az alábbi ábrákon százalékban látjuk majd a megfelelő irányú elváltozásokat.

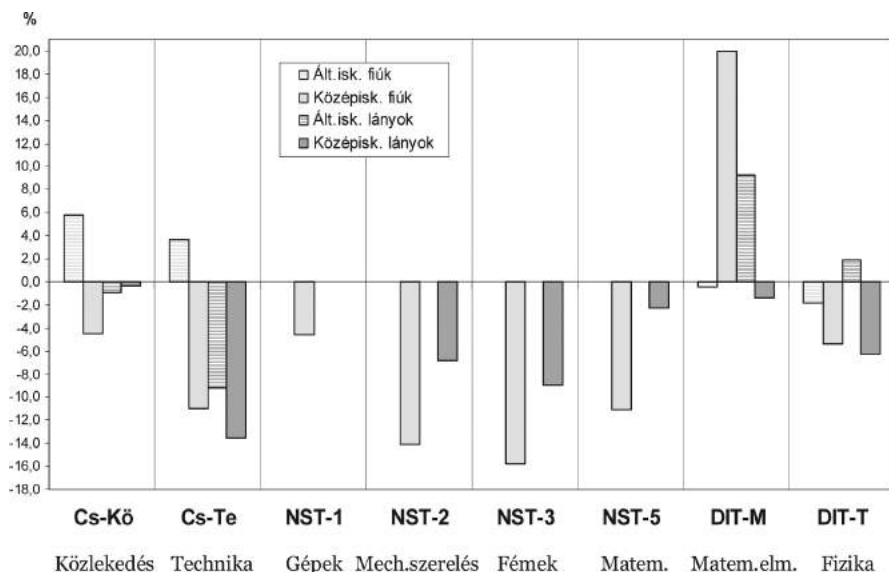
Az *érdeklődés* pszichológiailag összetett és heterogén fogalom, ezért a tesztekkel mért „vonzalom” (vagy taszítás) mechanikusan még nem értelmezhető „érdeklődésként”. Ha valaki magas értéket mutat pl. a „biológia” skálán, ez jelenthet elmélyült jártasságot, de vonatkozhat egyszerű kíváncsiságra is az

adott tárgykörön belül. Amikor tehát az alábbiakban „érdeklődésről” beszélünk, olyan tulajdonságot értünk alatta, amely formájában és tartalmában nagyon sokféle lehet; azonban valamennyi összemért csoport esetében ugyanazon tesztkérdésekre kapott válaszokból származik.

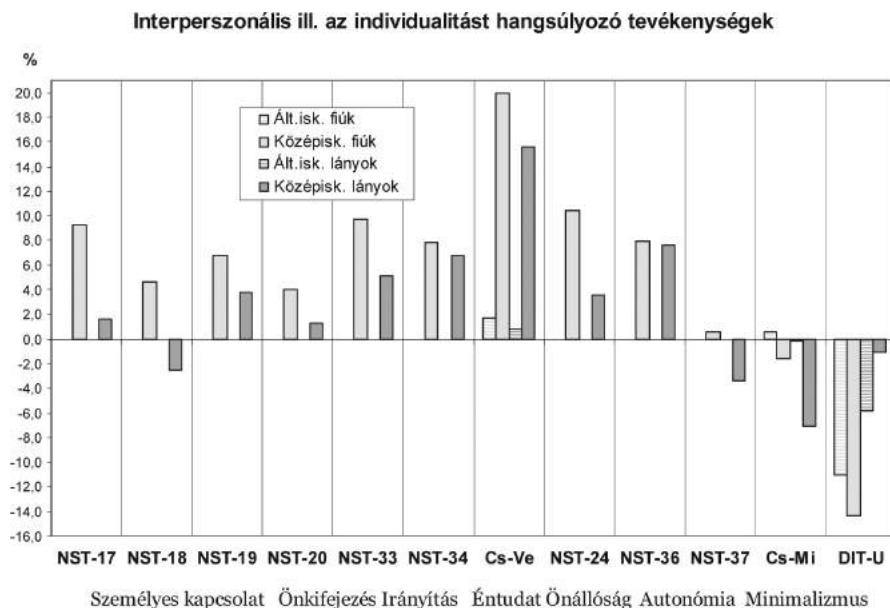
Szemügyre véve az említett tesztek összesen 72 skáláját (faktorát), globálisan megállapíthatjuk, hogy az időbeli eltérések a faktorok több mint 90%-ában szignifikánsak (azaz, nem magyarázhatók a véletlen hatásával). Az egyes faktorokat a következő módokon vetettük össze:

- 13-14 éves általános iskolások eredményei
 - 17-18 éves középiskolások eredményei
 - nemek különbsége
 - a két korcsoport különbsége
- } régen
és ma

Szakterületenként („érdeklődési irányonként”) tekintve, az egyik jellegzetes különbség a *technikai-műszaki* érdeklődés több tesztben való csökkenése mindkét nem esetében, a 25-30 évvel ezelőtti állapothoz képest. Ez alól az általános iskolás fiúk mezőnye kivétel: a mai átlageredmények magasabbak (talán az autók-motorok iránti klasszikusan „fiús” érdeklődés miatt).

Hasonlóan jellegzetes eltérés a *kereskedelmi-üzleti* érdeklődés az *kapcsolatkereső-extraverzív* viselkedés és az *önkifejezési igény* terén mutatkozik: a mai eredmények jóval felülmúlják a két-három évtizeddel ezelőttiakat.

Ábrázolás nélkül, említésre méltó, hogy a középiskolásoknál az általános *humanizmus* faktor átlagértékei jelentősen emelkedtek mindkét nem esetében, és jellegzetes az *intellektuális munka* preferálásának növekedése (a gyakorlatival szemben) – amellet azonban, hogy az *intellektuális készségek kidolgozottsága* csökkenő tendenciát mutat.

Hasonlóan kiemelendő az *indulati kontroll* és a *racionalitás* csökkenése, az *önállóság* fokozottabb igénylése, az *agresszív önérvényesítés* növekvő tendenciája fiúknál, a *befolyásolhatóság* növekedése valamint a társas elvárásoknak megfelelő szerepfelvétel erősödése (amely a lányoknál kifejezettebb) – legalábbis az NST-teszt kategóriarendszerének tükrében.

A nemi karakterisztikumokkal kapcsolatban figyelmet érdemel a személyiségtesztként is működő NST néhány faktora, melynek mentén a fiúk mai átlagértékei a *feminitás* irányába tolódtak. (Ellentétes irány nem mondható el a lányokról.) Ennek következménye az átlagértékek *nemek közti különbségének csökkenése*, amely különösen a középiskolás korosztálynál kifejezett (a 42 NST-faktorból 29 esetben tapasztalhatóan!). Abszolút értékben a fiúk átlagai változtak többet.

Érdemes egy kitérőt tennünk az átlagértékek *négy év alatti változásának* követésére is. Itt ugyan csak óvatos becslésekre van lehetőség, hiszen az 14 és 18 éves kori átlagértékek nem ugyanazon populációból származnak, az adatok különbségeiből azonban néhány „fejlődési tendenciát” ragadhatunk meg.

Ez alapján a leglátványosabb változás a *technikai, közlekedési, vezetői, humanista* faktorok patternjeiben észlelhető, a legstabilabb dimenziók pedig fiúknál az *adminisztratív*, lányoknál a *közlekedési* területek – ezek alig módosulnak négy év alatt. Húsz évvel ezelőtt a fiúk érdeklődés-értéke a *technikai* és a *közlekedési* faktorban *emelkedett*, a többiben enyhén csökkent. Csaknem ugyanígy, az akkori lányok két területen – a *kereskedelem* és a *humanista* faktorban mutattak emelkedést. Ma ennél szerteágazóbb a helyzet. A fiúknál csökkenő érdeklődés-értékeket találunk a *technikai*, a *közlekedési*, a *gazdasági* és a *minimalista* faktorban, növekvőt pedig az *elméleti, vezetői* és a *humanista* skálákon. A lányok esetében csökkenő tendencia mutatkozik a *kereskedelmi, technikai, gazdasági* és *adminisztratív*; növekvő pedig az *elméleti, vezetői* és a *humanista* dimenzión.

Különösen érdekes, hogy a mai serdülők érdeklődés-eredményei *nagyobb változáson mennek át* a középiskola négy éve alatt, mint a húsz évvel ezelőtti fiatalokéi. Ugyanakkor, (a Csirszka-féle teszt szerint), a *mai* fiúk és lányok között négy év alatt létrejövő *különbség* inkább *nő*, mint két évtizede.

A preferenciavizsgálatok eredményeit összegezve úgy tűnik, a leghangsúlyosabb elmozdulás mindkét nem esetében az *individualitás hangsúlyozása* irányában történt, amely legmarkánsabban az *interperszonális*, kommunikációs készségeket igénylő tevékenységek iránti orientáció, a klasszikus *humán* területek (elsősorban az irodalom és a művészetek) iránti érdeklődés növekedésében – valamint a *dependencia* és a *minimalizmus* csökkenésében (növekvő teljesítményigény?) – fejeződik ki. Ezzel szemben – mintegy komplementer módon – a *természettudományos*, a *matematikai*, a *technikai-műszaki*, az *adminisztratív* és az ún. elmélyülő, speciális érdeklődés csökkenő tendenciát mutat – mindkét nem és korosztály tekintetében.

Csökkent	Nőtt
• Technikai-műszaki • Speciális, „elmélyülő”, aprólékos • Természettudományos • „Minimalizmus”, dependencia, irányítottság-igény • Nemi különbségek	• Kommunikáció • Üzlet • Interperszonális • „Humán” (politika, történelem) • Értelmi (nem fizikai) • Természetközelség • Állatok • Korcsoportok különbségei

Mire utalnak ezek a tendenciák? Nem könnyű erre felelni, mert elsőként az eredmények *értelmezésére* volna szükség (ezzel kapcsolatban a legfontosabb kritikai szempontokat ld. az első, apró betűs részben). Leginkább helytálló következtetés talán a *nemek közötti különbség* tekintetében vonható le, miszerint a mai diákok (mai értelemben vett) érdeklődése közötti különbség *kisebb*, mint a két évtizeddel ezelőtti serdülők (akkori értelemben vett) orientációi között.

Az orientációk mintázata pedig egybevág egy 1997-ben végzett kutatásunk eredményével, miszerint tíz év alatt jelentősen növekedett a *kereskedelmi, idegenforgalmi, vendéglátóipari*, (az azóta „telítetté” vált) *jogi* pálya iránti kereslet.

Összesítve úgy tűnik, hogy a lehangsúlyosabb elmozdulás mindkét nem és korosztály esetében az *individualitás hangsúlyozásának* irányában történt. Markánsan növekedett ugyanis az interperszonális és kommunikációs készségeket igénylő tevékenységek iránti vonzalom, fokozottan jelenik meg az önállóság-igény (a dependencia elutasítása és a minimalizmus csökkenése mellett). Szintén ezt illusztrálja, hogy nőni látszik az önkifejezés igénye és a klasszikus humán területek (elsősorban történelem és művészetek) iránti érdeklődés.

Figyelemre méltó a matematikai, technikai-műszaki, speciális, elmélyülést igénylő, aprólékos tevékenységek elutasítottságának növekedése. Igen kifejezett az adminisztratív (és monoton) tevékenységek iránti érdeklődés csökkenése is, amely mellett azonban fokozódott az irodai, szellemi munkát kívánó környezet keresése – szemben a mozgásos-fizikai tevékenységekkel.

Nőtt az üzleti-kereskedelmi tevékenységek vonzereje, és – minkét nem és korosztály esetében – a természettudományos, biológiai érdeklődésre alapuló tevékenységek elutasítottsága (az állatok és a természeti környezet közelségének igénylése mellett).

Nagyon érdekes jellegzetesség a *nemek közötti különbség csökkenése*, amely különösen a középiskolás korosztálynál kifejezett, és hogy a mai serdülők érdeklődés-eredményei *napjainkban nagyobb változáson mennek át*, mint régen.

A fenti adatokkal kapcsolatosan fontos, hogy elsősorban a változások matematikai mértékét mutatják, és kevésbé tudhatjuk, milyen valódi változás áll ezek hátterében. Inkább sejtetnek, illusztrálnak tendenciákat, amelyeket egyébként intuitíve mi is tapasztalhatunk magunk körül. Mint említettük ezek az eredmények egy fontos feladat (a standardizálás) „melléktermékei”, azonban talán közvetett hasznuk is lehet, nevezetesen, hogy felvetnek olyan kérdéseket, amelyek későbbi társadalomtudományi kutatások tárgyai lehetnek.

A DIT / P ÉRDEKLŐDÉS KÉRDŐÍV ALKALMAZÁSA A FŐVÁROSI PÁLYAVÁLASZTÁSI TANÁCSADÓBAN

Urbán Szabolcs – Gebauer Ferenc

A kérdőív a Fővárosi Pályaválasztási Tanácsadóban, német nyelvterületről adaptált Differenciált Érdeklődés Teszt (DIT/T) felújított változata. 2003-ban Barna Gyöngyi és Makai Adrienn pszichológusok – a teszt struktúrájának változatlanul hagyásával – mai, relevánsnak tekinthető érdeklődési területeket felmérő alskálákat szerkesztettek.

Azóta mintegy 6000 tesztfelvétel történt a fővárosi pályaválasztási tanácsadóba jelentkező 13-21 éves fiatalok körében. Elemzésünkben a kérdőív néhány pszichometriai jellemzőjét és sajátos mintázatait mutatjuk be.

I. A kérdőív bemutatása

I.1. A KÉRDŐÍV FELÉPÍTÉSE

A kérdőív kitöltése során 132 tevékenységhez való viszonyulást három kategóriába kell sorolni („Közel áll hozzám”, „Közömbös számomra”, „Távol áll tőlem”). A teszt tételei – keverve – 11 alskálába tartoznak: 7 érdeklődési területet és 4 beállítódást mérnek.

Mindegyik alskála 12 tételt tartalmaz. Az adható osztályzatok (5, 3, 1) eredményeképpen 12 és 60 közötti nyerspont érték érhető el, melyeket nem és életkor szerinti standard értékre váltva megkapjuk a személy érdeklődésprofilját.

Az érdeklődésfaktorok a természeti környezettől az informatikáig terjednek. A skálák tartalma az egyes témák elméleti és gyakorlati feladattípusaiból munka jellegű tevékenységeket tartalmaznak. Skálánként legalább a fele intellektuális cselekvést tartalmaz; ezek mentális erőfeszítést, felelősségvállalást, monotonitást feltételez. Emellett előfordulnak gyakorlati, cselekvéses tevékenységek, melyek a központi téma iránti fogékonyságot, affinitást, érdeklődést feltételeznek. A faktorok nevei: 1) Természet, 2) Társadalom, 3) Kultúra, 4) Nyelv, 5) Üzlet, 6) Műszaki, 7) Informatika

Mivel valamennyi területet azonos számú tétel méri, a nyerspontok egy szubjektív rangsort képeznek.

Az érdeklődési területek mellett négy jellemző munkamódot (beállítódást) mérő skála jellemzi a v.sz. cselekvésprofilját. Ezek a következők: 8) Adminisztratív, 9) Szociális, 10) Vezetői, 11) Minimalizmus.

Utóbbi kontroll-skálaként a feladatvégzéshez való általános attitűd mérésére szolgál (az eredeti *Unterhaltung* skála mai megfelelőjeként). Míg az összes többi skála munkajellegű tevékenységeket tartalmaz, a minimalizmus dimenzióban szórakozás jellegű tevékenységek találhatók („Sétálni”, „Moziba menni”, „Haverokkal lógni”). Az ezekre adott osztályzatok – a munka tartalmúakhoz viszonyítva – informatívak a feladathelyeztetéshez való beállítódásra nézve.

I.2. A PÁLYAVÁLASZTÁSI TANÁCSADÁS SORÁN HASZNÁLT PROFILLAPOK KIALAKÍTÁSA

A nemi és iskolatípus szerinti standard mintákat életkor és a kitöltés szintje szerint szűrtük. Az általános iskolás korosztály 13-15, a középiskolások 17-19 év közötti fiatalok teljes mértékben kitöltött tesztlapjaiból álltak.

A részmintákon a mai gyakorlat szerint, átlag- és szórás értékekre épülő standard T-értékeket számoltunk: $T = 50 + 10 \cdot (\text{nyerspont} - \text{átlag}) / \text{szórás}$

A standard értékek megmutatják, hogy a mért nyerspont értékek az adekvát standard populáció átlagától hányszoros szórással térnek el. Ebből következik, hogy az átlag övezet (átlag $\pm$ szórás) a 40 és 60 T-pont közötti tartományt jelenti (1. és 2. ábra).

DIT/P profil

70811												
K. Richárd												
14 év												
Általános iskola												
	Rangh.	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	Átl
Természet	1							56				4,7
Társadalom	6						36					3,0
Kultúra	9					26						2,2
Nyelv	2							54				4,5
Üzlet	5						38					3,2
Műszaki	10				24							2,0
Informatika	4						48					4,0
Adminisztratív	8					30						2,5
Szociális	2							54				4,5
Vezetői	6						36					3,0
Minimalizmus	10				24							2,0
osztályzatok	5							59				45 %
	3					33						25 %
	1						40					30 %
	átlag							3,3				66 %
Átlag övezet												

1.ábra: A DIT/P profil

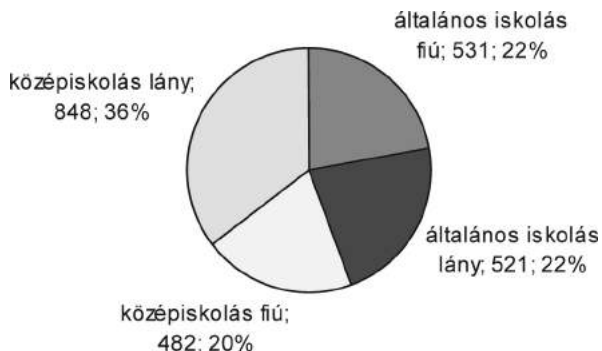
Kódszám: 4458
Név: **G. Noémi**
Életkor:
Iskolatípus: Középiskola

Rangh.		T	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	Átl.
Természet			40				28						2,3
	int.	9	48					18					
	pr.		27		4								
Társadalom			57						36				3,0
	int.	7	50					17					
	pr.		68							19			
Kultúra			61						46				3,8
	int.	4	52					21					
	pr.		70							25			
Nyelv			48				40						3,3
	int.	6	45				18						
	pr.		51					22					
Üzlet			63						46				3,8
	int.	4	71							31			
	pr.		44				13						
Műszaki			74							48			4,0
	int.	3	73							32			
	pr.		70							16			
Informatika			68						50				4,2
	int.	2	68						21				
	pr.		65						32				
Adminisztratív	8		45				30						2,5
Szociális	11		31			18							1,5
Vezetői	9		39			28							2,3
Minimalizmus	1		72							54			4,5
Int. össz.		62							40				3,4
Pr. össz.		61							33				3,5
osztályzatok	5	57							53				40 %
	3	41					34						26 %
	1	50						45					34 %
	átlag	53						3,1					62 %
Átlag övezet													

2. ábra: A DIT/P profillapja az intellektuális és praktikus tevékenységeket külön mérő profillal

I.3. A KÉRDŐÍV BELSŐ MEGBÍZHATÓSÁGÁNAK VIZSGÁLATA

A pályaválasztási tanácsadásban részt vevő fiataloktól összegyűjtött adatokból több alkalommal végeztünk megbízhatósági vizsgálatokat. Az itt közölt eredményeket az alábbi mintából vettük (3. ábra)

3. ábra: A reliabilitás-vizsgálatokhoz felhasznált minta jellemzői

A DIT/P – skálák belső konzisztenciája megfelelőnek bizonyult. A megbízhatósági mutatók értékeit az 1. táblázat foglalja össze.

1. táblázat: A DIT/P skáláinak Cronbach-alfa (N=2492) értékei

DIT/P – skála neve	Cronbach alfa
(Te) Természet	0,89
(Ta) Társadalom (politika, közügyek)	0,85
(Ku) Kultúra (irodalom, művészet)	0,87
(Ny) Nyelv (idegen nyelv, kommunikáció)	0,91
(Uz) Üzlet	0,85
(Mu) Műszaki (techn., kalkuláció, tervezés)	0,88
(In) Informatika (számítógéppel végzett tevékenység)	0,93
(Adm) Adminisztratív tevékenységek	0,79
(Szoc) Segítés	0,86
(Vez) Irányítás, kontroll	0,81
(Min) Szórakozás, munka távolítása	0,68

I.4. A KONVERGENS VALIDITÁS VIZSGÁLATA

Az NST hajlamvizsgáló kérdőív mintegy 30 faktorával találunk jelentős korrelációt (2. táblázat). Az NST faktorok tartalma egyfelől színezi az egyes DIT skálák jelentését, másfelől megerősíti (validálja) azokat.

2. táblázat: A DIT/P és az NST skáláinak Pearson-féle korrelációs együtthatói (N=922)

	IN	MU	TE	UZ	VEZ	NY	KU	TA	SZOC	ADM	MIN
gépekkel és készülékekkel való munka	0,33	0,34					-0,32				
finommechanikai szerelés	0,52	0,62					-0,33				
fémek	0,38	0,56									
fa és papír		0,42				-0,39					
matematika és geometria		0,30									
állatok			0,52								
növények			0,57								
történelem, politika							0,29	0,52			-0,37
irodalom, művészettörténet		-0,41					0,41	0,40			
művészi alkotás (nem kézműipar)							0,31				
művészi iparágak							0,44				
felelősség a környezet iránt		-0,36			0,33				0,31		
magányos munka, csoportmunka		-0,38			0,31						
spontán, közvetlen kapcsolatkeresés				0,31							
kidolgozott ábrázolás, alkotásvágy							0,54	0,43			
segítés, gondozás			0,39						0,47		
kutatás, tudományos kifejtés								0,34			
konstruktív-egészre törő gondolkodás (szintézis)	0,30	0,47									
analizáló, összehasonlító gondolkodás		0,35									
elméleti munka igénye	-0,34	-0,41			0,31	0,49					
érvényesülés, agresszió	0,34					-0,35	-0,32	-0,31			
mozgásöröm						-0,34					
önkifejezés szóban					0,33	0,29					
önkifejezés írásban		-0,36	-0,33		0,34					0,30	
szabad, önálló munka		-0,39									
utastítás szerinti munka, adatok feldolgozása		-0,43									
várákózó, figyelő magatartás		0,43									
előkészítés, tervezés, szervezés					0,32						
felületi kidolgozás, tisztaság		-0,31									

II. A DIT/P érdeklődés kérdőív skáláinak mintázatai

A DIT/P skáláin elért értékek alapján arra a kérdésre kerestünk választ, hogy megjeleníthetők-e a mintánkban jellegzetes érdeklődési csoportok, amelyek alapján nemcsak a pályatanácsadást igénybe vevő személyek jellemezhetők, hanem amelyek az érdeklődés hátterében lévő általános jellegzetességek vizsgálatához adhatnak szempontokat.

A vizsgálatunkban 17 év feletti személyek vettek részt. A fiúk (322 fő) átlagéletkora 18,7 év volt, lányoké (463 fő) pedig 18,4.

Statisztikai elemzéseket az IBM SPSS Statistics 20.0 verziója használatával végeztük.

A DIT/P skáláinak mintázatait klaszteranalízissel vizsgáltuk. E folyamat során a skálák értékeit sztenderdizáltuk, s a 0 átlagú 1 szórású skálára vetített formában használtuk fel. Olyan klaszterstruktúrákat kerestünk, amelyek jól illeszkednek a pályaválasztási tanácsadás gyakorlatában tapasztaltakhoz. K-Means módszerrel végül azt találtuk, hogy öt jól értelmezhető klaszterbe rendezhetők a vizsgálatba bevont személyek. Azért döntöttünk úgy, hogy az öt klaszteres megoldás reprezentálja legpontosabban a skálák mintázatait, mert ebben a struktúrában jelentek meg azok a jellegzetes csoportok, amelyek több klaszter esetén már újabbakkal nem bővültek, kevesebb esetén pedig fontos aspektusok nem váltak láthatóvá. A klaszterstruktúrát az 3. táblázat mutatja be.

3. táblázat: A DIT/P skálái alapján K-Means eljárással létrehozott klaszterstruktúra

Final Cluster Centers					
	Cluster				
	1	2	3	4	5
Zscore: Te-sum	-,48082	,56227	-,23680	,62587	-,64427
Zscore: Ta-sum	-,77625	,09770	-,40461	,91010	-,06423
Zscore: Ku-sum	-,42054	,67214	-,75417	,67158	-,47066
Zscore: Ny-sum	-,65046	,35512	-,39796	,36393	,04621
Zscore: Uz-sum	-,97559	-,64951	,27070	,61668	,65006
Zscore: Mu-sum	-,47742	-,33157	1,35484	,28205	-,53512
Zscore: In-sum	-,50352	-,48129	1,49391	,23482	-,41471
Zscore(Adm)	-,97220	-,55500	,22750	,77970	,43366
Zscore(Szoc)	-,78558	,60552	-,61807	,84205	-,38929
Zscore(Vez)	-,94852	-,36371	-,14653	,77579	,48549
Zscore(Min)	-,32511	,12987	,08851	-,01774	,04203

Az 3. táblázatban látható z-értékeket kifejezik, hogy a skála átlagától milyen távol esik egy-egy klaszterközpont értéke. Ennek alapján eldönthető, hogy magasnak vagy alacsonynak tekintünk-e egy értéket. A klaszterstruktúra könnyebb értelmezhetősége érdekében a táblázatot olyanná formáltuk át, amelyben a számértékek helyett azok magas illetve alacsony voltát írtuk be.

Az átlagtól való fél szórásnál (0,5-nél) nagyobb mértékű távolságot tekintetük magasnak illetve alacsonynak. Az átformált táblázatot a 4. táblázat jeleníti meg: a magas (m) és alacsony (a) értékeket nagy betűvel kiemeltük, míg az átlag +/- 0,4 – 0,5 közötti értékeket csak az m/a betűkkel jelöltük meg.

4. táblázat: A DIT/P skálái alapján létrehozott klaszterek magas ill. alacsony értékű központjai

Final Cluster Centers					
	Cluster				
	1	2	3	4	5
(Te) Természet	a	m		M	a
(Ta) Társadalom (politika, közügyek)	a		a	M	
(Ku) Kultúra (irodalom, művészet)	a	m	a	M	a
(Ny) Nyelv (idegen nyelv, kommunikáció)	a	m	a	M	
(Uz) Üzlet	a	a		M	m
(Mu) Műszaki (technika, kalkuláció, tervezés)	a	a	m		a
(In) Informatika (számítógéppel végzett tevékenység)	a	a	m		a
(Adm) Adminisztratív tevékenységek	a	a		M	m
(Szoc) Segítés	a	m	a	M	a
(Vez) Irányítás, kontroll	a	a		M	m
(Min) Szórakozás, munka távolítása	a				
klaszter jellege:	gondosk. – gazdálk. –	gondosk. + gazdálk. –	műszaki	Gondosk. + gazdálk. +	gondosk. – gazdálk. +
klaszter neve	általános távolítók	gondos- kodók	műszakiak	általános közelítők	gazdál- kodók

A klaszterek központjait vizsgálva jellegzetes mintázatok rajzolódnak ki, amelyek alapján jól értelmezhető nevekkkel jelölhetjük a különböző csoportokat.

A DIT/P skálái csoportba látszanak rendeződni: a természet, kultúra és szociális segítség dimenziói rendszerint egyszerre kapnak magas vagy alacsony értéket a különböző klaszterekben. Lazábban a nyelv és a társadalmi folyamatok skálája kapcsolódik még hozzájuk. E számos tekintetben különböző skálák közös jellemzőjének talán a környezetre való nyitottságot, a természeti, kulturális és társas környezetről való *gondoskodást* lehetne tekinteni. Hasonlóan összekapcsolódás jelenik meg az üzlet, adminisztráció és a vezetés skálái között. A közös aspektus elnevezése ebben az esetben már jóval nehezebb; a gazdálkodás és a kontroll együtt jelenik meg benne, s amennyiben az emberek irányítását emberekkel való gazdálkodással rokon módon értelmezzük, a *gazdálkodók* név jelenthet egy lehetséges, bár leegyszerűsített megoldást. Végül a műszaki és az informatikai érdeklődés skálája egyszerűsített elnevezése a *műszaki* lehetne – az informatikai érdeklődésre is kiterjedő jelentéstartalommal. Ha e három összekapcsoltság (amelyeket témáknak fogunk nevezni) alapján vizsgáljuk meg a klaszterstruktúrát, azt találjuk, hogy sajátos kombinációkban jelennek meg. A gondoskodás és a „gazdálkodás” témái minden lehetséges variációban előfordulnak a különböző klaszterekben. Az első klaszterben mindkét téma minden összetevője alacsony értéket vesz fel, a másodikban a gondoskodás elemei magasak, a „gazdálkodás”-éi alacsonyak, a negyedikben mindkettő magas, az ötödikben pedig a gazdálkodás elemei magasak, a gondoskodáséi alacsonyak. Négy klaszterben tehát két téma különböző kombinációi jelennek meg (5. táblázat), egyben (a harmadikban) pedig a műszaki érdeklődés témája, amely a másik kettőtől függetlenül határozza meg a klaszter természetét.

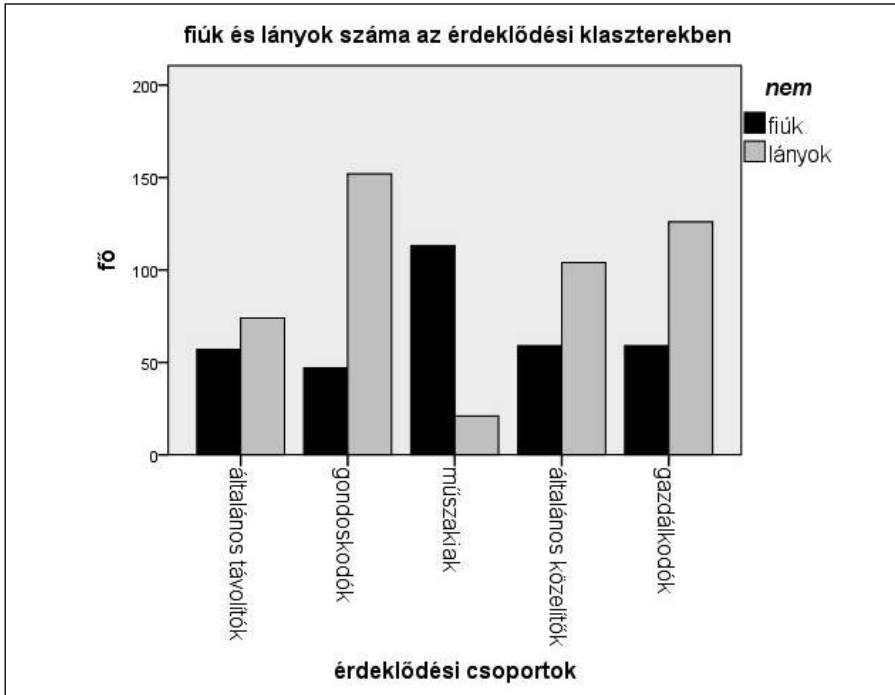
5. táblázat. A DIT/P skálái alapján létrehozott klaszterek

		„Gazdálkodás”	
		Magas	Alacsony
Gondoskodás	magas	<i>általános közelítők</i>	<i>gondoskodók</i>
	alacsony	<i>Gazdálkodók</i>	<i>általános távolítók</i>

A DIT/P ÉRDEKLŐDÉSI KLASZTEREINEK NEMI ÖSSZETÉTELE

Khi-négyzet próba alapján azt mondhatjuk, hogy az érdeklődési csoportok között jelentős különbség van a nemi összetételük szempontjából (khi-négyzet értéke=136,81; $p=000$) A 4. ábrán látható, hogy a lányok közül – várakozásainknak megfelelően – legtöbben a gondoskodók, legkevesebben pedig a műszakiak közé tartoznak, míg a fiúk nagy része a műszaki terület iránt érdeklődik. A fiúk

a műszaki területen kívül hasonló arányban vannak jelen a többi csoportban, míg a lányoknál a gondoskodók csoportja után a gazdálkodók és az általános közelítők klasztere a legnépesebb.

4. ábra: Az érdeklődési klaszterek nemi összetétele

AZ ÉRDEKLŐDÉSI CSOPORTOK ÉS A TELJESÍTMÉNYTESZTEKEN ELÉRT EREDMÉNYEK KAPCSOLATA

A DIT/P skálái alapján meghatározott érdeklődési mintázatokról való pontosabb kép megalkotása és további kutatási irányok tervezése céljából azt vizsgáltuk, hogy összekapcsolhatók-e ezek a csoportok olyan képességekkel, amelyek mérésére a pályaválasztási tanácsadás sortán nagy hangsúlyt fektetünk. A csoportokat a felvett teljesítménytesztek közül a Révész-Nagy féle figyelemvizsgálat mennyiségi és minőségi mutatója, a Raven-féle gondolkodásvizsgálat, a logikai képességek konkrét és absztrakt fogalmak csoportosítására épülő feladatai, a rövid távú emlékezet Ranschburg-féle számoláspróbája, a Moede-féle vizuális emlékezetvizsgálat és a McQuerry-féle térlátáspróba alapján hasonlítottuk össze.

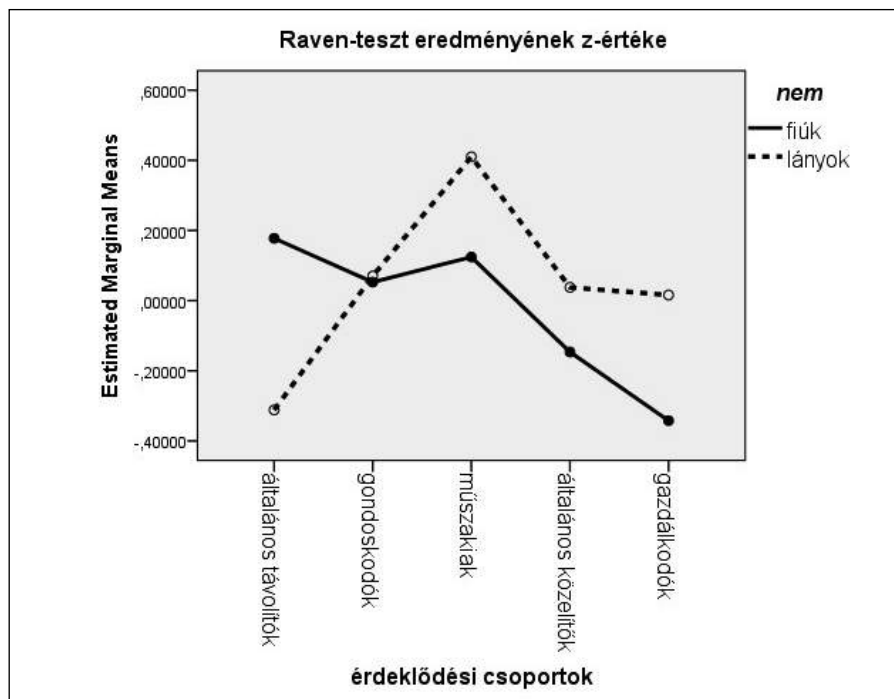
Mivel mind a különböző képességek, mind az érdeklődés szempontjából jellegzetes nemi különbségeket tapasztalunk, indokoltnak láttuk az érdeklődési klaszterek közötti különbséget a nemi hovatartozás figyelembe vételével vizsgálni.

Az összehasonlítást többszempontos varianciaanalízisekkel végeztünk.

Az elemzéseket a teljesítményleszteken elért pontszámok z-értékeivel végeztük. (A próbák skálák normalitását a central limit teorem alapján feltételeztük, a szórások homogenitását Levene-tesztel ellenőriztük.)

A varianciaanalízisek alapján látható, hogy az érdeklődési csoporttagság és a nem egyaránt érzékelhető módon befolyásolja a teljesítményleszteken elért eredményeket, ugyanakkor ezek hatása (külön-külön vagy interakciójukat tekintve) nem minden esetben bizonyult szignifikánsnak.

A Raven-tesztben elért pontszámok átlagértékei az érdeklődési csoportokban (5. ábra):

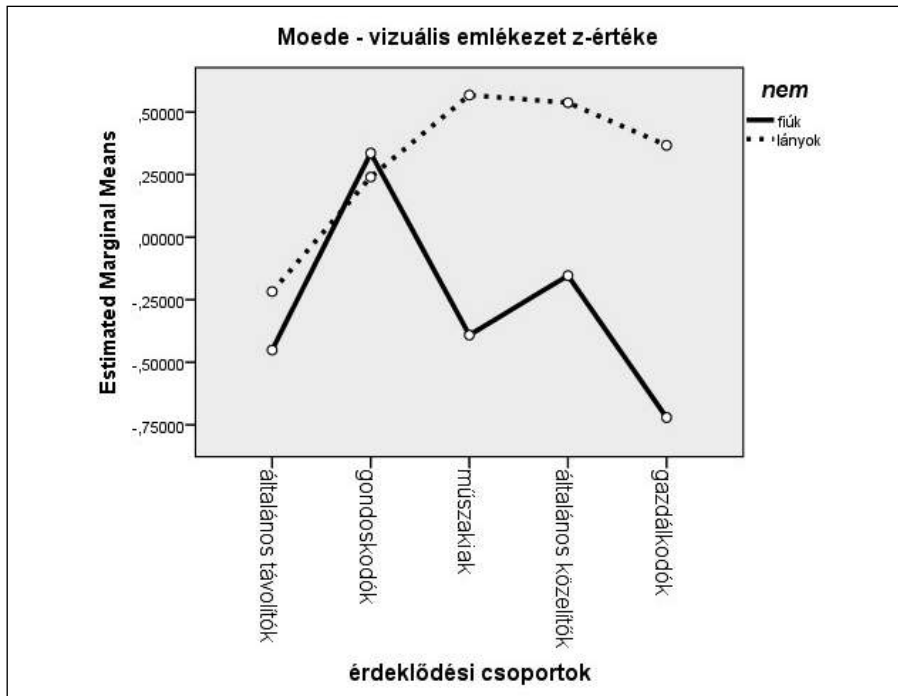
5. ábra: A Raven-tesztben elért eredmények átlagai az érdeklődési csoportokban

A varianciaanalízis eredményei alapján a nem hatása nem szignifikáns ($F=0$; $p=0,38$), a csoporttagságé ($F=$; $p=0,03$) és a kettő interakciójáé ($F=$; $p=0,005$), valamint a teljes modellé ($F=$; $p=0,005$) viszont igen.

A lányok és a fiúk esetében a Raven-teszt vonatkozásában egészen eltérő természetűnek bizonyul az általános távolítók és a gazdálkodók csoportja. Az általános távolítók csoportjában a lányok a legalacsonyabb, a fiúk pedig a legmagasabb eredményeket érték el.

Mintha a legjobb képességű fiúk hajlamosabbak lennének arra, hogy a pályaterületeket egyaránt elutasítva sajátos moratórium-szerű, várakozó pozíciót vegyenek fel. A Raven-teszt szempontjából legjobb képességű lányok inkább a műszaki terület iránt érdeklődnek, s náluk az általános távolítás inkább a gyengébb képességekkel összefüggő bizonytalansággal, kapcsolódna össze. A fiúknál ugyanakkor a gazdálkodók csoportjába kerültek a leggyengébb képességűek, ami esetleg értelmezhető úgy, hogy ez a terület náluk ígérhet hatékonyabb kompenzációt. Ezek az eredmények arra utalnak, hogy a jobb illetve a gyengébb képességek markánsan eltérő jelentéssel és pályatervekkel járhatnak a fiúk és a lányok körében.

A vizuális emlékezet Moede-féle próbájában elért összpontszámra szintén hatással van a csoporttagság és a nem (6. ábra):

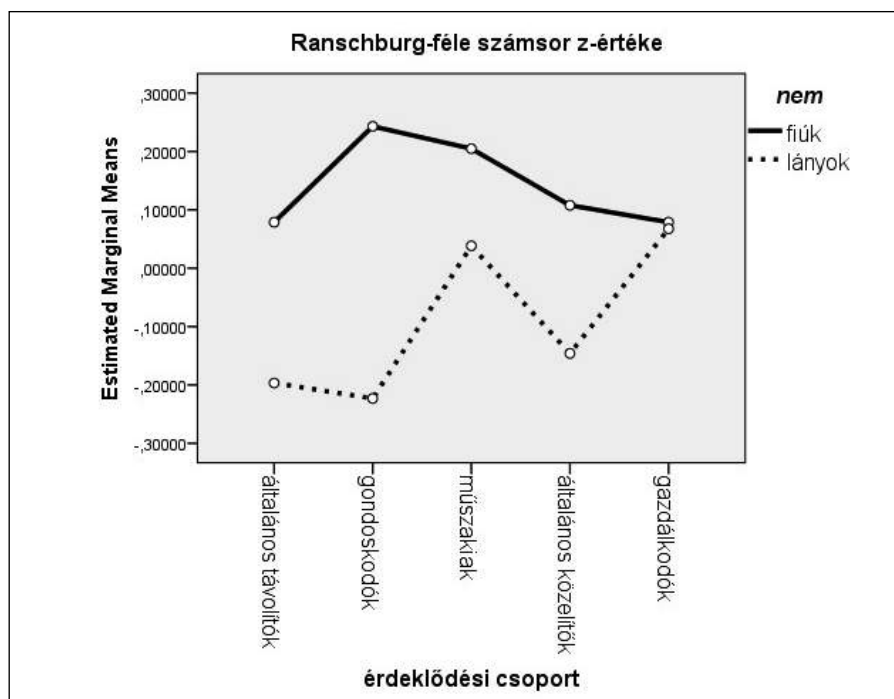
6. ábra: A Moede-féle vizuális emlékezet próbájában elért eredmények átlaga az érdeklődési csoportokban

A varianciaanalízis alapján azt mondhatjuk, hogy a nem hatása ($F=12,75$; $p=0,000$) és a modell ($F=3,36$; $p=0,001$) erősen szignifikáns, míg a csoporttagság ($F=2,32$; $p=0,059$) és a kettő interakciója ($F=2,09$; $p=0,085$) inkább tendenciájában látszik jelentősnek.

A Raven-tesztnél tapasztaltakhoz hasonlóan ezek az eredmények összhangban vannak azzal a feltételezéssel, hogy a fiúk és a lányok más képességek hátterében hajlamosak valamely érdeklődési terület iránt vonzódni.

A nemi különbségek nagyon jelentősek, s főleg a műszaki érdeklődésűek és a gazdálkodók csoportjában. Ezek felé inkább a gyengébb képességű fiúk és az erősebb képességű lányok mutatnak érdeklődést. A műszaki terület esetében ez különösen meglepő és a jelenség hátterének tisztázásához további vizsgálatok szükségessége merül fel. Hasonlóan váratlan eredmény az, hogy a fiúk csoportjában a gondoskodók között a legmagasabb a vizuális emlékezeti feladatban elért pontszám.

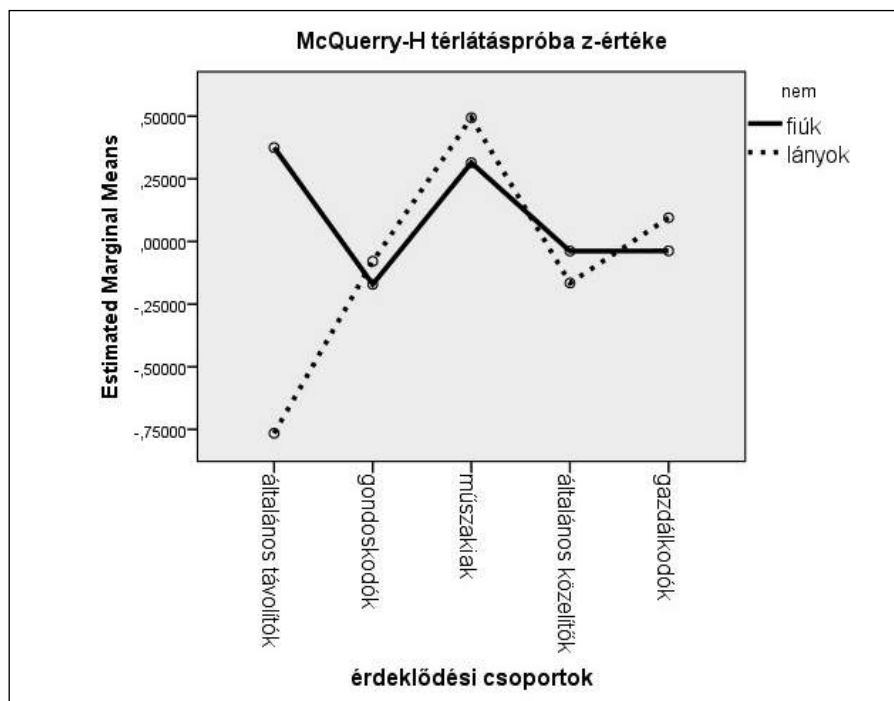
A rövid távú emlékezet Ranschburg-féle számsorozattal való vizsgálatában elért eredmények így oszlanak meg a csoportok között (7.ábra):

7. ábra: A Ranschburg-féle számsortesztben elért eredmények átlaga az érdeklődési csoportokban

A rövidtávú emlékezeti feladatban elért teljesítmény háttérében nem bizonyult szignifikánsnak a nem és az érdeklődési csoport modelljének a hatása ($F=69$; $p=0,72$). Ezen belül sem a nem ($F=2,16$; $p=0,14$), sem a csoport ($F=1,4$; $p=0,94$), sem az interakció ($F=0,28$; $p=0,89$) hatása nem volt szignifikáns.

A McQuerry-féle térlátáspróbában elért pontszámok szintén jellegzetes megoszlást mutatnak a különböző érdeklődési csoportok között (8. ábra):

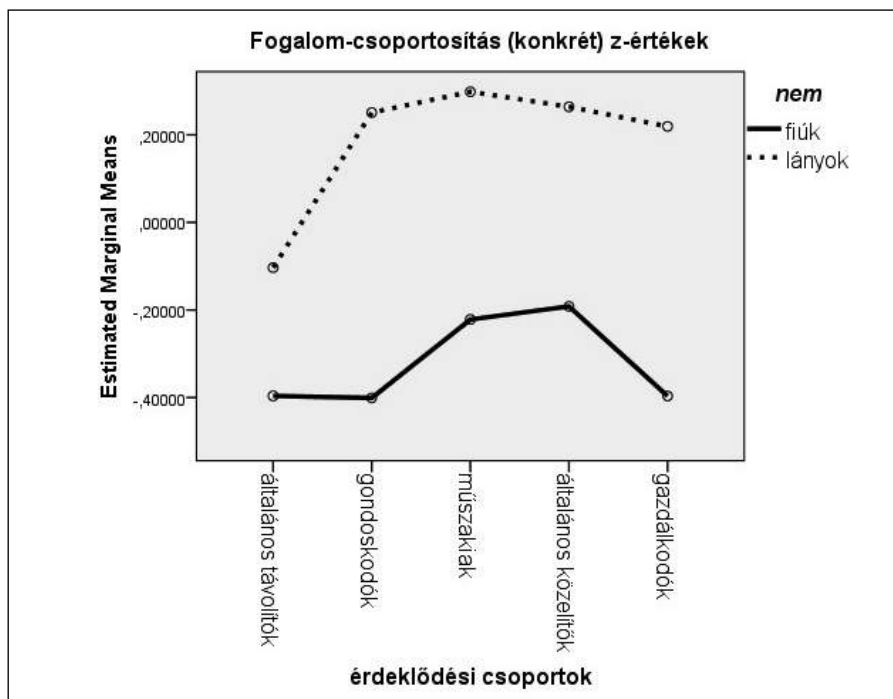
8. ábra: A McQuerry-féle térlátáspróba eredményeinek átlaga az érdeklődési csoportokban

A varianciaanalízis alapján azt találtuk, hogy a nem és a csoporttagság együttesen nem szignifikáns mértékben, de tendencia-szerűen hatással van a térlátáspróbában elért eredményre ($F=1,89$; $p=0,056$). Ez a hatás kifejezetten a két tényező interakciójából származik ($F=2,24$; $p=0,067$), s kevésbé fontos a csoporttagság ($F=1,27$ $p=0,30$) vagy a nem ($F=1,10$; $p=0,29$) önálló szerepe.

A nemi különbségek ebben az esetben is az általános távolítónál a legkifejezettebbek, s mindez megerősíti a különböző érdeklődési területek elutasításának eltérő motivációs háttérének feltételezését: azt látjuk, a fiúknál a jobb, a lányoknál pedig inkább a gyengébb képességek utasítják el a DIT-kérdőívben

mért területek iránti érdeklődést. Ugyanakkor mindkét nemnél a műszaki érdeklődés kifejezetten jó térletési képességekkel párosul.

A gondolkodásvizsgálat konkrét fogalmak csoportosítási feladatára épülő vizsgálatban hasonló mintázat rajzolódik ki (9. ábra):

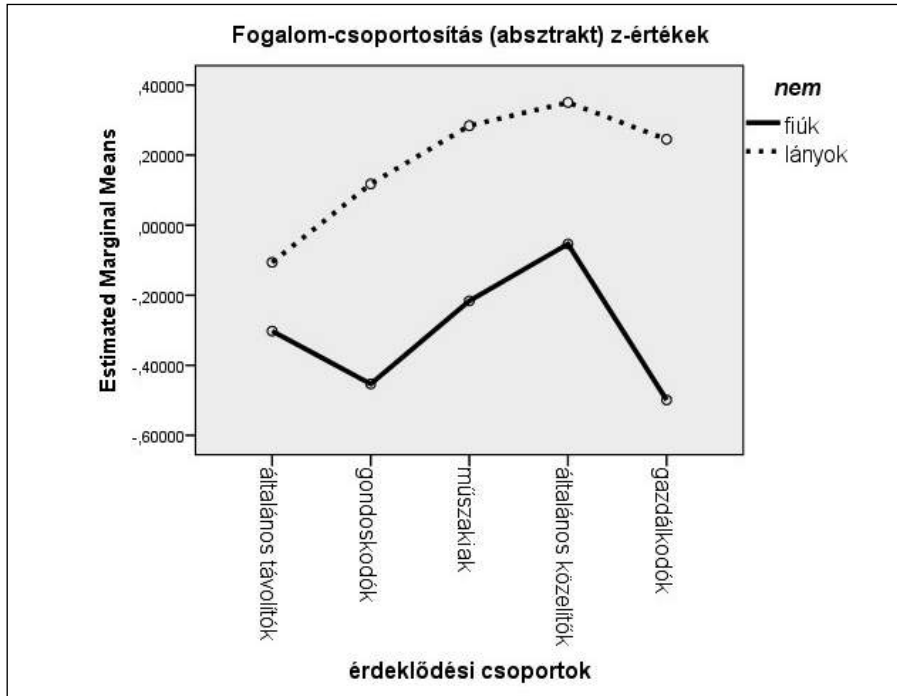
9. ábra: A konkrét fogalmak csoportosítási feladatában elért eredmények átlaga az érdeklődési csoportokban

A fogalomcsoportosításban elért eredmény a konkrét fogalmak esetén erősen függött a résztvevők nemétől ($F=24,2$; $p=0,000$), s kevésbé az érdeklődési csoport hatásától ($F=1,11$; $p=0,35$, vagy a kettő interakciójától ($F=0,44$; $p=0,78$). A teljes modell ugyanakkor szignifikánsnak bizonyult ($F=4,16$; $p=0,000$).

A konkrét fogalom csoportosításában elért eredmények vizsgálata leginkább a nemi különbségek erősségét mutatják a pályaválasztási tanácsadást kérő 17-19 éves fiatalok körében. Ugyanakkor a lányok körében továbbra is megjelenik az a mintázat, amely szerint az általános távolítók között vannak a gyengébb képességűek, a fiúk között viszont az látható, hogy a fogalomcsoportosítás feladatában nem értek el jó eredményt a legtöbb érdeklődési területet elutasítók. Ez arra utal, hogy a nem verbális kognitív képességek viszonylagos erőssége,

míg a verbális képességek gyengesége egyszerre van jelen az általános távolító fiúknál. Ez a megosztottság árnyalhatja az érdeklődési mintázattal összefüggő gondolkodási hátteret, s felveti annak a lehetőségét, hogy akár szerepe lehet a távolító fiúk bizonytalanságában is.

Az absztrakt fogalmak csoportosítási feladatában elért eredmények a következő módon oszlanak meg az érdeklődési csoportok között (10. ábra):

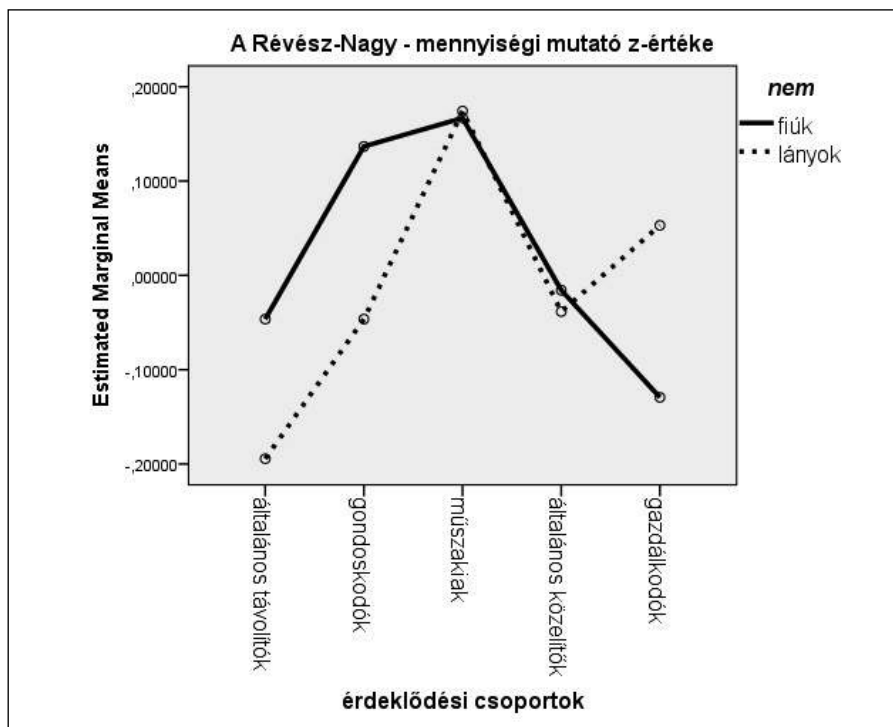
10. ábra: Az absztrakt fogalmak csoportosítási feladatában elért eredmények átlaga az érdeklődési csoportokban

Az absztrakt fogalmak csoportosítási feladatában elért eredmény háttérében a csoporttagságot és a nemet feltételező modellnek szignifikáns hatása van ($F=4,19$; $p=0,000$). A nem hatása szintén szignifikáns ($F=21,8$; $p=0,000$), a csoporttagságé enyhe tendencia-szerű ($F=1,94$; $p=0,103$), míg a kettő közötti interakciónak nem szignifikáns a hozzájárulása ($F=0,96$; $p=0,43$).

A nemi különbségek határozott kirajzolódása mellett az absztrakt (és a konkrét) fogalmak csoportosítása alapján is megjelenik az a nemi különbség, hogy a lányoknál inkább a jobb, a fiúknál inkább a gyengébb képességűek kerülnek a gazdálkodók csoportjába. A fogalomcsoportosítási feladatok szempontjából

a fiúknál a gondoskodók csoportjában is a gyengébb eredményeket elérők tartoznak, míg a lányoknál nem látszik ilyen különbség.

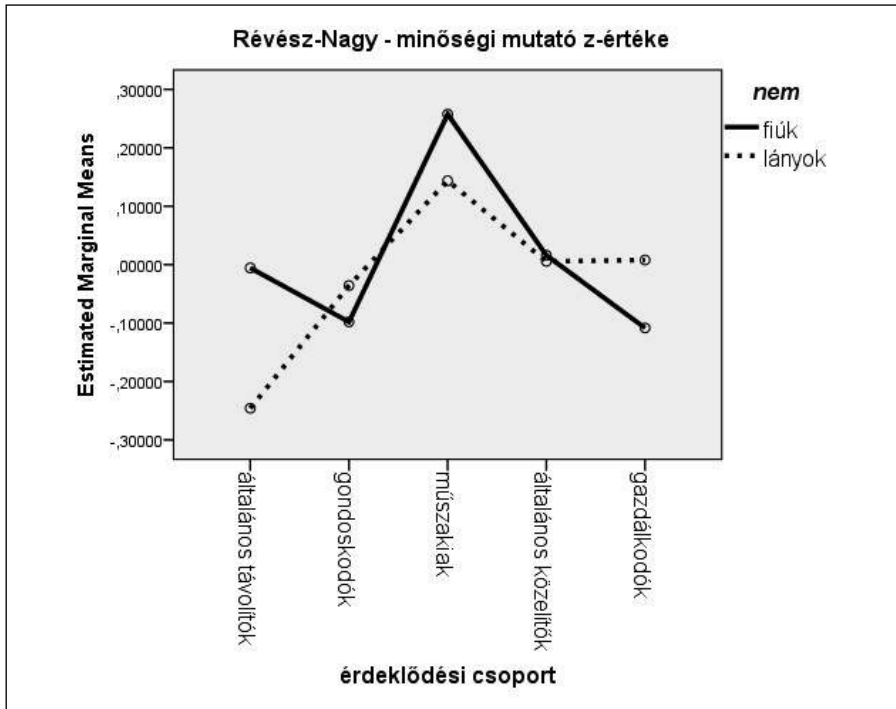
A Révész-Nagy – féle figyelemvizsgálat mennyiségi eredményei tekintetében a következő átlagértékeket láthatjuk a különböző csoportokban (11. ábra):

11. ábra: A Révész-Nagy – féle figyelemteszt mennyiségi mutatójának átlaga az érdeklődési csoportokban

A varianciaanalízis eredményei alapján sem a nem ($F=1,58$; $p=0,69$), sem a csoporttagság ($F=1,1$; $p=0,35$), sem a kettő interakciója ($F=0,74$; $p=0,56$), sem a teljes modell ($F=1,01$; $p=0,43$) hatása nem szignifikáns.

A Révész-Nagy – féle figyelemvizsgálat minőségi eredményei az érdeklődési csoportokban (12. ábra):

12. ábra: A Révész-Nagy – féle figyelemteszt mennyiségi mutatójának átlaga az érdeklődési csoportokban

A mennyiségi mutatóhoz hasonlóan sem a nem ($F=0,2$; $p=0,65$), sem a csoporttagság ($F=1,34$; $p=0,25$), sem a kettő interakciója ($F=0,64$; $p=0,63$), sem a teljes modell ($F=1,46$; $p=0,16$) hatása nem szignifikáns.

III. Összefoglalás és kitekintés

Vizsgálatunkban a DIT/P 2003-ban megújított skálái alapján tanulmányoztuk a kérdőív néhány pszichometriai jellemzőjét és pályaválasztási tanácsadást igénybe vevő fiatalok érdeklődési típusait, valamint azok háttérében lévő folyamatok egyik aspektusát. A DIT/P kérdőív skálái alapján öt klasztert különítettünk el, amelyeket érdeklődési típusoknak neveztünk el. Az öt faktor háttérében három különböző érdeklődési téma jelenik meg. Az első a természeti-, kulturális-és társas környezetre való nyitottság, tágabb értelemben az ezekről való gondoskodás; a második a gazdasági és irányítási területek felé irányuló érdeklődésben kifejeződő kontrolligény, amelynek tanulmányunkban a kevésbé

pontos, tág értelemben vett „gazdálkodás” nevet adtuk. E két nagy érdeklődési téma egymástól függetlennek látszik, s különböző kombinációi határoznak meg négyet az öt érdeklődési csoport közül. A harmadik téma, a szintén tág értelemben használt műszaki-technikai érdeklődés az első két témától függetlenül alakítja ki az ötödik érdeklődési csoportot.

Az érdeklődési csoportok nemi összetételének vizsgálata megerősítette azt a tapasztalatot, hogy a fiatal nők nagy része inkább a gondoskodók, a fiatal férfiaké pedig a műszakiak csoportjához tartozott.

Az érdeklődési csoportok a kognitív képességek sajátos mintázataival kapcsolódnak össze, ugyanakkor a két nemnél eltérő módon. Markáns különbséget találtunk például a pályaterületek többségét elutasítók csoportjában: a lányoknál ez a távolítás a mért képességek alacsonyabb színvonalával függött össze, míg a fiúknál azok kiegyensúlyozatlanságával (pl. a gondolkodás verbális próbában mutatott alacsonyabb, illetve a nem-verbális próbában mutatott magasabb értékkel). Eredményeink kapcsán hangsúlyosan felvetődik annak az igénye, hogy az érdeklődés és a személyes képességek kapcsolatának mélyebb megértése érdekében az intellektus és a képességekből fakadó egyéni erőforrások más, most nem tárgyalt – ugyanakkor a tanácsadási folyamatban egyébként megragadott – aspektusait is figyelembe vegyük.

Tanulmányunkban nem szerepelt számos olyan tényező, amely az érdeklődési csoportok háttérében meghatározó módon lehet jelen. Ilyen pl. a személyiségvonások, a családi rendszer működése, a szocio-ökonómiai státusz, a pályaválasztó személy élettörténete és kulturális beágyazottsága. Ezeknek a tényezőknek a vizsgálata a későbbiekben fontos szempontokat adhat mind a (pálya)érdeklődés és személyes identitás alakulásának, változásainak és működésének megértése, mind a pályaválasztási tanácsadás fejlesztésének szempontjából.

A „KOM-PASSZ” PÁLYAVÁLASZTÁST SEGÍTŐ PROGRAM³

Gebauer Ferenc

A középiskola végén hozott pályaválasztási döntés optimális esetben egy sok szálon futó, hosszas érési-érlelési *folyamat* eredménye. E folyamat során a fiatal egyfelől *motiválttá* válik arra, hogy a közeli jövőben azonosuljon valamilyen foglalkozási szereppel, másfelől, *reális képet alkot* a választás *belső* és *külső* feltételeiről, egyszerűbben fogalmazva: *kellő önismerettel és pályaismerettel* rendelkezik.

A pályaválasztási tanácsadás során gyakran tapasztaljuk, hogy a tanácskérő fiatal – röviddel a döntés tőle függetlenül meghatározott ideje előtt (pl. a felsőoktatásba való februári jelentkezéskor) – nagy *lemaradásokkal* érkezik a tanácsadási helyzetbe. Ezekben az esetekben nagy az esély megalapozatlan, elhamarkodott választásokra és – később – pályakorrekció szükségességére.

E lemaradás megelőzése érdekében dolgoztunk ki egy mindenki számára ingyenesen elérhető, az internet lehetőségeire építő *pályaválasztást segítő programot*, mely az előkészített döntés meghozatalának legfontosabb szempontjaira hívja fel a figyelmet. Reményeink szerint, ezáltal kiszélesíthetjük a tanácsadás-sal elért fiatalok mezőnyét és célzottabbá tehetjük a pályaválasztási tanácsadást.

Internet a tájékoztatásban

Tapasztalataink szerint az internet tanácsadásba való bevonása körültekintést igényel, hiszen a „virtuális világ” inger-özőne nem minden esetben segíti a tájékozódást és eredményezi az ezzel járó biztonságérzet növekedését. Ma a fiatalok túlnyomó többsége ugyan otthonosan mozog az internet világában, de viszonylag kevesen vannak azok, akik egyéni életvezetésük jobbá tételének érdekében képesek is azt hatékonyan használni. Programunk egyik célkitűzése az *internet* (mint információforrás) *célirányos használatának elősegítése*, amely a későbbiekben modellé válhat a hasonló helyzetek megoldásában.

³ A szerző írását a Budapesti Nevelő 2010/1. lapszáma közölte,

Célcsoportok

A programot elsősorban *gimnáziumban vagy szakközépiskolában tanuló, tizenhét évesnél idősebb diákok* számára készítettük. Az életkor utal annak a fontosságára, hogy a diák érezze át a pályaválasztási feladat megoldásának fontosságát: *motivált* legyen a program anyagának feldolgozására és gyakorlati feladatokkal való elmélyítésére.

Másfelől, lényeges, hogy a pályaválasztási döntés ideje *belátható távolságban* legyen számára – emiatt is javasoljuk az utolsó előtti középiskolai tanévet a program elkezdésére.

A program elvégzéséhez *átlagos szövegértési és gondolkodási képességek* elegendők. Összeállításakor törekedtünk az átlagos befogadási kapacitáshoz illeszkedő, rövid és könnyen érthető, animációval is segített, kis részletekben „adagolt” megfogalmazásra.

Pedagógiai célkitűzések

Annak érdekében, hogy növeljük az anyaggal való mélyebb találkozás esélyét, a programot részekre bontottuk és bizonyos értelemben interaktívvá alakítottuk. Ezáltal a fiatalok a részvételt egy többlépcsős, *általuk szabályozott* folyamatként élhetik meg. Igyekeztünk a program *célvezérelt* jellegét hangsúlyozni, amelybe egyéni tempójuk ütemében és igényeik mélységében (a projekt módszerhez hasonló cselekvéssorozattal) vonódhatnak be. Így a pályaválasztás előkészítéséhez kívánatos *önirányítottsággal* és *aktivitással* tervezhetik középiskola utáni továbbtanulási döntésüket.

A program – túl a konkrét pályaválasztási feladat megoldásának segítésén – általános döntéshozatali modellt kíván nyújtani, ezáltal tág értelemben vett mentálhigiénés és prevenciós célokat is szolgál. Emellett komplex gondolkodási lépéseket facilitál (úgy mint szempontok differenciálása, analízis és szintetizálás, többszörös okság és kölcsönhatás felfedezése, absztrakció és csoportosítás), amelyek az önálló életvezetés fontos segédeszközei.

A program folyamata

A program időtartama változó, a kellően alapos feldolgozáshoz *6-10 hét* szükséges. Ezalatt (vagy ezután) többféle lehetőség nyílik a támogatás kérésére: egyfelől mód van interneten vagy akár személyesen pályaválasztási tanácsadó szakemberekkel való kommunikációra, másfelől, alkalom nyílt csoportos helyzetben, pedagógus (osztályfőnök) által támogatott közös – de mégis egyénileg szabályozott mélységű – anyagfeldolgozásra. Ez utóbbi

érdekében tárjuk most a szakmai közönség elé a program legfontosabb ismeretőjegeit.

A program – mint tanácsadási, kommunikációs helyzet

A program a tanácsadás proaktív, kezdeményező (nem kérésre történő) változtatást valósítja meg. Ebből a szempontból hasonlít a prevenciók kampányokra (pl. egészségügyi tájékoztatás), melyek fő célja, hogy minél szélesebb népesség számára juttassa el üzeneteit. Lényeges különbség azonban, hogy formailag sokkal *személyesebb*, és az egyéni igényekhez igazodó, ugyanis a kezdeményezés lehetősége a jelentkező kezében marad: ő maga dönt, hogy regisztrál-e és milyen ütemben végzi a program lépéseit, melynek menete formailag az *üzenetváltás* folyamatára emlékeztet.

A jelentkezés néhány *személyes adat* megadásával történik (melyeket a titoktartás szabályai szerint kezelünk), ezek között a pályaválasztás feladatával kapcsolatos *érzéseket és attitűdöket* is kódolni kell.

A jelentkező részéről az üzenetek küldése rövid *kérdőív* megválaszolásával lehetséges, melyeket e-mailben kell eljuttatnia. Ezekre válaszként a program „csomagjait” ugyanígy postázzuk.

A program felépítése

A program összesen *hat csomagból* áll, egy csomag *három részből* tevődik össze. Egy *„tankönyv”* foglalja össze a téma fókuszának legfontosabb tudnivalóit (a megnevezés szándékosan a tanulás feladatára hívja fel a figyelmet). A tankönyv tudnivalóinak elmélyítését egy *„munkafüzet”* feladatai segítik, melynek elvégzése ajánlatos, de nem kötelező a csomag feldolgozásához. Harmadikként egy visszajelző kérdőívet (*„állapotjelentést”*) csatolunk, mely mintegy tíz egyszerű (számokkal megválaszolható) kérdést tartalmaz és visszajelzést biztosít mind a résztvevő, mind a tanácsadók számára. Ezek a kérdések egyrészt a csomag *tartalmára* (pl. hasznosságára), másrészt a fiatal *saját helyzetének* szubjektív megítélésére vonatkoznak. A kérdőív visszaküldése jelzi a program folytatásának szándékát, ennek megérkezésekor küldjük a következő csomagot.

A csomagokról részletesebben

Egy bevezető tájékoztató füzet és egy összefoglaló kötet között *négy fő fejezet* bontja ki a pályatervezés középiskolás szakaszának legfontosabb feladatait. Ezek a következők:

Tájékoztató kötet – tudnivalók a programról		1. visszajelző kérdőív
1. tankönyv – az informálódás módjairól	1. Munkafüzet	2. visszajelző kérdőív
2. tankönyv – önismeret 1. rész	2. Munkafüzet	3. visszajelző kérdőív
3. tankönyv – önismeret 2. rész	3. Munkafüzet	4. visszajelző kérdőív
4. tankönyv – önismeret 3. rész	4. Munkafüzet	5. visszajelző kérdőív
Összefoglaló kötet		6. visszajelző kérdőív

I. TUDNIVALÓK A TOVÁBBTANULÁSSAL ÉS AZ INFORMÁCIÓSZERZÉssel KAPCSOLATOSAN

E csomag tartalmazza egyrészt a magyar *oktatási rendszerrel kapcsolatos ismereteket*, melyre egy középiskolás diáknak szüksége van (elsősorban a főbb képzési formák, szakképzési és tanulmányi területek), másrészt utat mutat a rendelkezésre álló személyes és egyéb (pl. digitális) *informálódási csatornák használatára*. Szempontokat közöl az olvasott és a hallott információk rendszerezésére, feldolgozására, adaptálására (felhasználására) és továbbépítésére.

A továbbtanulás megtervezéséhez mindez azonban nem elégséges, hiszen a külvilágról való reális ismeretek mellett szükséges a saját személyiségtényezők (igények, képességek, érdeklődés) megfelelő mértékű tudatosítása, az *önismeret* is.

Mennyiségi és aránybeli okok miatt az önismeretet segítő részt *három szakaszra* bontottuk. Mindegyik szakasz egy sajátos megközelítésbe bontja ki a személyiség pályaválasztáshoz szükséges főbb aspektusait. Ezek a következők:

II. A SZEMÉLYISÉG TÖRTÉNETI ÉS MULTIKAUZÁLIS MEGHATÁROZOTTSÁGA

A fejezet fő célkitűzése annak felismertetése, hogy a személyes élet és tulajdonságok generikus (idő, fizikai, biológiai és társas) tényezők eredője is. A kapcsolódó feladatok ismert tartalmakra, de szokatlan módon irányítják a figyelmet (pl. „pályaválasztási családfa” készítés). A munkafüzet feladatai aktivizálnak az egyéni életút meghatározó kapcsolatainak elemzésére és értékelésére is.

III. AZ ÉNKÉP TARTALMA ÉS ÖSSZETEVŐI (A PÁLYAVÁLASZTÁS FELADATKÖRE SZEMPONTJÁBÓL)

Fő célkitűzés az énkép fő forrásainak és alakulási folyamatainak (ön-észlelés, a másik mint modell) tudatosítása és az ön-alakítás lehetőségeivel-feladataival való összekapcsolása (ezt szolgálja egy önjellemző kérdőív). Adatgyűjtő, elemző, rendszerező magatartásra ösztönöz, valamint emlékeztet a felfedezett és a már

rendelkezésre álló információk összekapcsolásának feladatára. A feladatokban gyakorolni kell az empátia tudatos alkalmazását (másik szempontjainak átvételét) is, amely a személyiség társas aspektusainak tapasztalati átélését segíti.

IV. A SZEMÉLYISÉG DINAMIKUS TÉNYEZŐI: ÉRDEKLŐDÉS, ÉRTÉKEK, MOTÍVUMOK, CÉLOK.

Az önalakítás és terv-alkotás energetikai összetevőinek számbavétele. Fő célkitűzés a környezet tárgyaival kapcsolatos preferencia-eltérések tudatosítása és elemzése a pályaválasztás szempontjából lényeges tevékenységek és személyiségtényezők terén.

A három önismereti rész moduláris: nem épül szükségszerűen egymásra, de didaktikailag a fenti sorrendben javasolt (technikai okok miatt jelenleg csak így végezhető el).

Az önismereti fejezetek itt-ott visszautalnak a legelső (információs) fejezetre, így a tananyag-feldolgozás cirkuláris és más-más szempontok szerint zajló folyamat.

Pedagógusok szerepe

A feladatok gyümölcsözőbb elvégzése érdekében érdemes *pedagógusi segítséget* nyújtani és ezáltal a *tanár-diák kapcsolat*, a *tanár mint modell* és a *tanulócsoporthoz* nyújtotta lehetőségeket kiaknázni.

Eddigi tapasztalataink szerint (melyet a visszaküldött kérdőívek és egyes diákokkal való beszélgetés támasztanak alá), a diákok egy része önállóan csak korlátozottan képes a módszerben rejlő lehetőségekkel élni, ezért jótékony lehet az olvasottakat közös foglalkozásokon (pl. pályaválasztással kapcsolatos osztályfőnöki órán), megbeszélés-tapasztalatcsere útján, valós ismeretanyagba fűzni és realizálni.

Fontos, hogy – mivel az önismereti fejezetek személyes tartalmakat érintenek – a diákok maguk dönthessenek saját gondolataik és érzéseik megosztásáról és annak mélységéről. A program témái ugyanakkor biztonságos lehetőséget adnak a nem túlzottan személyes (általánosságban megfogalmazott) vélemények kimondására és megvitatására; emellett mégis motiváló erejűek maradnak, hiszen minden tanulót „közelről érintő” tematikát dolgoz fel. A közös megbeszélés további előnye, hogy mintát és kontextust biztosít a tanulók számára az *egyéni* (további) feldolgozáshoz. Sikeres csoportvezetés esetén kedvezően alakul a csoportlétkör és az egymás közti bizalom is.

A program indirekt céljai

Ahogyan a pályaválasztási tanácsadás során, úgy itt is érvényes, hogy a pályaválasztási kérdések megválaszolásának felelősségét nem vállaljuk át a tanácskérőtől, hanem hangsúlyozzuk az *önálló aktivitás* fontosságát. Cél, hogy az ismeretek – a gyakorló feladatok elvégzésével – a jártasság, készség szintjére mélyüljenek és ezáltal erősítsék a *döntési és életvezetési kompetenciát*. A program összefoglalásában explicite is utalunk a pályaalakítás folyamatos feladatára és a – mai divatos kifejezéssel – élethosszig tartó tanulás, fejlődés fontosságára.

A továbbfejlesztés lehetőségei

Céljaink között szerepel, hogy – a programban kialakítotthoz hasonló formában és mértékben – további segítséget nyújthassunk azoknak, akik ezt igénylik. A program keretei (a regisztráltak adatbázisa a visszajelzések alapján) lehetőséget biztosítanak nyomon követésre és ezáltal longitudinális kutatások végzésére – emellett pedig egy támogató „virtuális” jelenlét biztosítására, amely elsősorban a kutatás közérthető eredményeinek és egyéb pályaalakítást segítő információk közvetítéséből állhat.

A program közismertté és hatékonyabbá tétele érdekében tervezzük műhelyfoglalkozások meghirdetését pedagógusok számára, ahol lehetőség nyílik a tartalommal kapcsolatos háttérismeretek részletezésére és módszertani javaslatok megfogalmazására is.

NARRATÍV TECHNIKÁK A KONSTRUKTÍV PÁLYATANÁCSADÁSBAN

Kissné Viszket Mónika

Absztrakt

A narratív megközelítést a társas konstruktivizmus gondolatai formálták, vagyis, hogy megértsük, hogyan látjuk magunkat a többi emberhez viszonyítva, hogyan értelmezzük azt a kontextust, amiben dolgozunk vagy tanulunk. A történetek, amikor magunkról mesélünk, fontosak önmagunk megértésében. Például úgy hangzik-e el egy történet, hogy a nehézségek ellenére megküzdöttünk, vagy a történetben áldozatként ábrázoljuk magunkat.

A narratív megközelítésű pályatanácsadás célja annak vizsgálata, hogy a résztvevő milyen történeteket mond eddigi szakmai fejlődéséről. Milyen üzenete lehet a történetnek? Milyen szerepet játszik a résztvevő az elbeszélte történetekben? Aktív vagy passzív? Lehetnek más módszerek a történet megalkotására? A tanácsadó ebben a megbeszélésben nem pusztán passzívan tükrözi vissza, amit a résztvevő mond, sokkal inkább aktív szerepet játszik abban, hogy segítse a résztvevőt a tapasztalat megvizsgálásában és ösztönözze a történet megteremtésének különböző módjait.

Jelen tanulmány a társas konstruktivizmus modelljét ismerteti a pályatanácsadás vonatkozásában, kiemelve a narratív megközelítés technikáit, módszerét, mellyel közelebb juthatunk az egyén által megkonstruált személyes világához.

Számos technikát használhatunk arra, hogy segítsük a tanácskérőket a történetük megismerésében, megértésében. A tanulmány sorra vesz néhányat ezek közül, bemutatásra kerül a Pályagenogram, a Life Line (Élétvonal), a Mintázat Azonosító Gyakorlat, Szakmai kártya-rendezés gyakorlata és pár apróbb eszköz/játék. *(kulcsszavak: konstruktív pályatanácsadás, narratív technikák, tanácsadói modell)*

Konstruktív pályatanácsadás modellje

A konstruktív pályatanácsadás elmélete azzal foglalkozik, hogy az egyének miként értelmezik és formálják karrierútjukat személyes életük értelmezése által, melyet a társadalomból közvetített értékek is nagymértékben befolyásolnak.

A kontextuális karriermodellek a karrierfejlődést úgy értelmezik, mint egy olyan tevékenységrendszer, amely az eredeti személyes elképzelés és a szociális környezet között végbemenő interakciókon keresztül nyeri el jelentését (Budavári, 2011). Az, ahogy az egyének saját karrier-viselkedésükhöz és pályadöntéseikhez jutnak, az alapján épül fel, hogy miként konstruálják meg személyes és társadalmi helyzetüket. Élettörténetünkre úgy tekinthetünk, mint egy megírásra váró történetre (Savickas, 2005). Ebben az értelemben ez a személyes „valóság” a személyes értékeken alapuló konstrukció és a társadalmi kontextus együttese. Ily módon a pályaválasztás interaktív és értelmező folyamatává válik, amely az egyénnek a másokkal való kapcsolatain alapul, azon, ahogy korábbi életfordulóit megéli, amilyen személyes jellemzőkkel bír, ahogy személyes koncepciójában a társadalmi kontextus hatása megjelenik (Savickas, 2005).

A konstruktív pályaelmélet világosan elkülöníti a szelfet az identitástól. A szelf nem az identitás, az identitás az, ahogy az egyén gondolkodik önmagáról (szelf) és a társas szerepeiről, valamint e kettő kapcsolatáról. A szelf és a társas szerepek szintézise lesz az identitás. Az identitásról szóló beszámolók az önmegértést, önismeretet szolgálják, az én értelmezését segítik. (Savickas, 2012)

A konstruktivista pályaelmélet azt hangsúlyozza, hogy az egyének úgy formálják pályájukat, hogy jelentést adnak karrier-magatartásuknak pályáútjukról szóló narratívájukon, élettörténeteiken keresztül.

A konstruktivista pályatanácsadás feltételezi, hogy mindannyian a „történeti bankunk” alapján döntünk, hogy mi felel meg nekünk bizonyos helyzetekben vagy adott időben. Ha van egy tapasztalásom arról, hogy miként érzem magam (milyen gondolatokkal, érzésekkel, cselekvésekkel vagyok jelen) egy adott helyzetben, – például egy előadás során –, ez a tapasztalásom meghatározza a „történetemet”, amit konstruálok ezek alapján a világról és benne önmagamról, sőt, a világhoz való viszonyomról. Vagyis, hogy mit gondolok például a nyilvános szerepléssel kapcsolatos képességeimről, motivációimról, vágyaimról, ahogy engem lát a világ ebben a szerepemben. A történet révén az egyén jelentést ad saját magának és a világnak, és ez a jelentés befolyásolja viselkedését, és így az elérni kívánt eredményeket (Patton & McMahon, 2006).

A korábbi, típustanokra és fejlődési szakaszokra építő pályaelméletek azzal foglalkoztak, hogy mit tesz/tett adott személy, vagy hogy képes-e, hogyan képes tenni valamit. Számos teszt született ezek mérésére. A konstruktivista megközelítésben nem a mit és a hogyan, hanem a miért kerül fókuszba. Más megközelítés ez, mint a korábbi modellek célkitűzései, ahol a tanácskérőt igyekeznek a munka világába illeszteni. A konstruktív modellben dolgozva sokkal inkább annak a lehetőségét keressük, hogy a munka miként illeszthető adott személy élettervének egészébe. (Szabó M.–Kiss I.,–Herczegné Kereszturi J.–Szemán

D.–Czigány L., 2015). Azt keressük, hogy miért csinálja valaki, amit csinál, ő maga miként értelmezi helyzetét, motivációit, interperszonális tapasztalásait, élet-történeteit. Minderről gondolkodva a karrierrel kapcsolatos kérdések újjászervezésére kerülhet sor. Az egyén és pálya dinamikus kapcsolatára építő konstruktív nézőpontban a karrier szubjektív karrier, változó perspektívákat jelent, ami személyes jelentést ad a múlt emlékeinek, a jelen tapasztalatainak és a jövő terveinek. A kliens törekvései egy életminta alapján formálódnak, jellegzetes mintázat mentén szövődnek tovább. Így a szubjektív karrier-terv, ami a szakmai magatartást irányítja, szabályozza és támogatja, egy aktív folyamatból származik, aktív jelentésadás mentén formálódik.

A kliensek által elmondott karrier-történetek feltárják azokat a témákat, amelyeket az egyén használ, mikor döntéseket hoz, ahogy alkalmazkodik a munkájához. A pályaut története jelentéssel bír, a jelentés megkonstruálásának dinamikáját a képzési tapasztalatok, a pályauton történt változások, az átmenetek, a munkahelyi nehézségek, a munkahelyi traumák tapasztalatai formálják. A történet-mesélés közben a karrier-történetek magyarázatai, a kölcsönhatások, a visszatérő motívumok lesznek jelentősek (Hoskins, 1995). A prototipikus történetek alapján próbálják a tanácsadók megérteni adott személy motívumait, a jelentést, amit az egyének a munka-életükről megkonstruálnak.

A karrier-építési elmélet életmód-komponense Supertől származik (Super, D.E.–Savickas, K.L.–Super, C.M., 1996), ahol a foglalkozás-választás egy önmegvalósítási út része, az önazonosság megnyilvánulása, aminek egyéni jelentése van. Az egyének törekednek arra, hogy önmagukat megvalósítsák, megjeleintsék, stabilizálják, egyensúlyt teremtsenek a foglalkozás által. Ebből tekintve a munka, vagy karrier a fejlődés lehetőségét, keretét, kontextusát adja.

A konstruktív pályatanácsadás célja, hogy segítse az egyént megérteni, hogy mi az ő „élet-projektje”, ami számára és a más emberekkel való kapcsolatában kiemelkedik és fontos. A konstruktív pályaelmélet alapján egy „mintázat”, egy rendre kiemelkedő „téma” az, ami az élettörténetből megragadható, ami jelentéssel bír az egyén életében. Ez a téma egyrészt úgy emelkedik ki, mint ami jelentést és célt ad az egyén cselekvéseinek, a munkájának. Másrészt ezen a módon tud kapcsolódni másokhoz, hozzájárulni a társadalmi feladatokhoz. Ahogy ez a kapcsolódás létrejön, az visszahat identitására és egyben formálja a társadalmi érzést.

Az élettervezésről való közös gondolkodás három intervenciós lépésben történik. Elsőként a pályaelképzelések fogalmazódnak meg az apró élettörténeteken keresztül. Majd a tanácsadó segíti „dekonstruálni”, részeire, jelentéseire szedni ezeket a történeteket, amiből újrakonstruálható a megfogalmazott

identitás, vagy életminta. A co-konstrukció a klienst a következő életszakasz tervezéséhez, elképzeléséhez vezeti. A munka során ezek az elemek ismétlődnek (Savickas, 2012).

Ez az aktív, konstruktív folyamat folyamatos interakciót és alkalmazkodást kíván az egyén részéről, fókuszba emelve a pályaadaptabilitás kérdését (Savickas 2002), ami jelenünkben a pályautak kihívásainak központi eleme. A konstruktív pályamodell mentén dolgozva a kliens pályaadaptabilitása erősödik, a társadalom/munkaerőpiac és az egyéni motivációk állandó interakciójából konstruálódik meg újra és újra adott pályaut, a munka aktív és folyamatjellegű. Így azonban nem lehet egyetlen döntési időponthoz, egyetlen pillanathoz kötni (Borbély-Pecze, 2015).

Narratív eszközök a pályatanácsadásban

A konstruktivista modellben dolgozva egy lehetséges eszköz az életpálya-építés segítésére a narratív eszközök alkalmazása (Savickas, 2005). A narratívával dolgozó konstruktivista karrier tanácsadásban megragadhatóvá válik a kulcsfontosságú, kiemelkedő személyes jelentés, ami központi jelentőséggel bír a szakmai döntéshozatal folyamatában. Ami keletkezik (a narratíva) nem ténybeli igazság, hanem egy narratív vagy életrajzi igazság, amely az egyén számára jól érthető a tapasztalata és a világ megértése szempontjából. A narratív eszközökkel, megközelítéssel dolgozva, közösen rátekintve a keletkező történetekre, feldolgozva ezeket, az így elért karriercél vagy szakmai választás valószínűleg motiválóbb és nagyobb elköteleződéssel bír, saját életünkhöz jobban illeszkedőnek, értelmesnek és fenntarthatónak éljük meg a megfogalmazódó szempontokat, akár azon okból is, hogy szélesebb körű életterületek és érdeklődések alapján formálódott (Valach & Young, 2002).

Az életpálya-narratívákkal kapcsolatos elméleti modellek kutatásai azt mutatják, hogy az emberek szubjektív tapasztalata az életterületeik megismerésében és a történetekből származó jelentés megértésében elengedhetetlen a karriertervezéshez és a karrier-elképzelésekhez (Savickas, 1989). Egy író a regényírás folyamatában gyakran megváltoztathatja eredeti tervét, ahogy a történetírásban halad tovább. Megjelennek új karakterek, vagy a karakterek változnak, fejlődnek, olykor teljesen új kontextus formálódik. Az karrier-történetet elbeszélő személy szintén átgondolja nyersanyagának kidolgozását és újraformálhatja azt. A karrier megjelenítése ebben az értelemben egy sor összefonódott viselkedés és jelenség jelentését tartalmazza. A személy / történetíró szabadon megtervezheti az események sorrendjét, kombinációját. A regényíróval ellentétben ugyanakkor nem mindig lehetséges megváltoztatni a kontextust. Fontos

azonban, hogy a személy az, aki el tudja dönteni, hogy milyen karakter lehet ebben a kontextusban. Ezáltal lehetséges egy személy-kontextus integráció megvalósítása. (Chen, 1997)

A történetkészítés folyamatorientált, nem eredményorientált. Vagyis az a történet, amelyre rátekintve a személy feltárta a formálódás folyamatát, új forrása lesz a narrációk folyamatos fejlődésének, valamint új narratív formációknak a jövőben.

Bár a narratívában központi jelentőségű a múlt, a jelen és a jövő, a szakembernek értenie kell a jelentéskészítés folyamatában a képességek „meghallásához” is, figyelnie kell a fejlesztés lehetőségeire. Savickas (2005) úgy fogalmaz, ez a figyelem több mint empatikus kérdés. Ez olyan meghallgatása a másiknak, amely arra összpontosít, hogy megértse a másik jelentésadási folyamatát adott események mentén, és hogy ezen túlmenően rálásson, miként érti meg a másik ezek hatását saját cselekvéseire. Ehhez nyitottnak, előítélet-mentesnek („konstrukció-mentesnek”) kell lennie, ahol a másik iránti tisztelet folyamatosan jelen van. Ha arra kérünk valakit, hogy „mondja el a történetét”, akkor a tények nem egymás után haladnak előre, hanem tények helyett események követik egymást, amik valamilyen módon kapcsolódnak. Az epizódok olyan mintákat alkotnak, amelyek az egyén társadalmilag kialakított nézeteit is képviselik. A modern megközelítések és technikák ennek segítésére komplex eljárásmódokat használnak, melyek a közvetlen, személyes kapcsolatra éppúgy építenek, mint az online technikai eszközökre (pl. One Life Tools / Career Cycles (OLTCC) – Franklin, M.–Feller, R., 2017). McMahon és munkatársai gyerekek, serdülők és felnőttek narratív interjúinak elemzésével mutatja be, hogy hozzák létre ezek a történetek azt a kontextust, ami segít megérteni és építeni a pálya jövőbeli történeteit (Mc McMahon, M.–Watson, M.–Bimrose, J., 2010)

A fiatal felnőttek karrierfejlesztésében a narratív struktúrára és a szülői befolyásra összpontosító tanulmányban Young & Friesen (1994, idézi: Chen, 1997) különböző narratív típusokat azonosított és illusztrált. Ezek alapján alkotta meg Chen (1997) azokat a szempontokat, melyeket a tanácsadóknak érdemes szem előtt tartaniuk a narratív pályatanácsadás során:

Retrospektivitás. A beszámolók a már megtörtént eseményekből erednek. A múltbeli eseményekre való visszaemlékezés segíti feltárni az önismereti és az én társas kapcsolatainak összefüggéseit. A kliensnek időre és térre van szüksége ahhoz, hogy visszatérjen az életpályájának kezdeteihez. A pályaválasztási tanácsadó itt folyamat-facilitátor, aki „fogja a kliens kezét” az önfelderítés és az önmegértés pszichológiai útján.

Reflexivitás. A kliens általában tudatában van annak, hogy az életpálya-előmenetelében bekövetkezett események döntő fontosságúak, ezért fontosabb,

hogy a tanácsadó abban tudjon segíteni, hogy kifejlesszen egy reflexivitást a történetmesélés folyamatában kibontakozó narratívák tartalmára. A reflexivitás itt az interaktív jelentéskészítésre és értelmezésre vonatkozik, amelyet a kliens az elbeszélte tartalom észlelésében és feldolgozásában alkalmaz. Dinamikus és integrált „személy-kontextus” kapcsolatra tudnak így rátekinteni.

Fejlődés érzése. A tanácsadás során nagyon fontos annak közvetítése, és erről a kliens megtapasztalása, hogy az életpálya-fejlődése/fejlesztése mindig folyamatban van. A folyamat egy folytonos történetet jelent, amely az ember születésétől a halálig tart. A tanácsadó a klienst segíti abban, hogy a történetmondás a folyamatot, a fejlődést és a változást fejezze ki.

Pozitív bizonytalanság. Függetlenül a személyes jellemzőktől, a karrier-tervek mindig a bizonytalanság érzését is hordozzák, hiszen mindig vannak ismeretlenek, amelyek az élet-narratívákat kísérik. Vagyis soha nem lehetünk biztosak abban, hogy a történet úgy alakul, ahogy terveztük. Ezért ezzel a bizonytalansággal a személyeknek foglalkozniuk kell. A „pozitív bizonytalanság” koncepciója új szemléletet javasol a bizonytalanság megközelítésére, amelyben noha az emberek bizonytalanságot éreznek a jövővel kapcsolatban, mégis pozitívak a bizonytalanság tekintetében (Gelatt, 1989). Ahogy Chen (1997) fogalmaz, a pályaválasztási tanácsadásban segíteni kell az ügyfeleket a „bizonytalanság barátjává válni”. Így a bizonytalanság nem tekinthető rendkívülinek és fenyegetőnek, hanem inkább egy komponense az elbeszélésnek, katalizátorként új prognózishoz vezethet, esélyt, alternatívákat tárhat fel, feltételezhetővé válik a pozitív változás, az életpálya növekedése.

Perspektíva. Az észlelés mögött rejlő különböző perspektívák különböző gondolkodási kereteket hozhatnak létre (Amundson, 1995). Például, ha a bizonytalanság jelenségének pozitív perspektívájával foglalkozunk, a körülményt pozitívan, nem negatív módon kezeljük, és fordítva. A karriertervezés különböző perspektívák folyamatos váltásaként is értelmezhető. Számos szempontot kell figyelembe venni, amikor a tanácsadó megpróbálja segíteni a kliens pálya-konstrukciójának és életpálya-elbeszélésének feltárását. A különböző perspektívák figyelembe vétele segíti a rugalmasságot, a perspektívák különböző jellemzői eltérő jelentéseket kínálnak. A karrier-tanácsadás hatékonysága nagymértékben függ attól, hogy mennyire sikeres a tanácsadási folyamat abban, hogy segítse a klienst széles körű perspektívák feltárásában.

A „kompromisszum” koncepciója. Első hallásra a kompromisszum azt jelentheti, hogy valamit fel kell adnunk. A kompromisszum értelmezése a narratív kontextusban azonban másképp értékelhető. A kompromisszum dinamikusabb, rugalmasabb és nyílt kapcsolatot tükröz az emberek és a környezet között. A személy aktívvá válik abban, hogy kompromisszumokat kössön önmagával,

másokkal és a környezetével. A kompromisszumok megkötésében a klienseknek új szerepeket kell formálniuk a történetekben, újra kell írni a narratívákat. Ehhez szükség van az identitás rugalmas formálódására, ami a természetes fejlődés velejárója, identitásunk folyamatosan változik életünk folyamán, az átmenetek idején pedig különösen fontos lesz az identitásunkra reflektálni (Amundson, 1995).

Leíró eszközök. A karrier-elképzelésekre vonatkozó narratív feltárás számos kvalitatív adatgyűjtési módszert alkalmazhat, amelyek megkönnyítik az ügyfél számára a történeteinek megteremtését és elmondását. A tanácsadásban alkalmazott technikák közül ismertet párat részletesebben jelen tanulmány.

Példák a narratív pályatanácsadás lehetséges eszközeire

PÁLYAGENOGRAM⁴

A pályagenogram foglalkozási családfa, ami talán a legismertebb eszköze a családi folyamatokról való információgyűjtésnek. Könnyen elkészítheti otthon a kliens, vagy a tanácsadás során a konzultáns segítségével is megrajzolhatjuk. A pályagenogram rajzos eszköz, amellyel jól megragadhatjuk a multigenerációs karrierfejlődési mintákat. A szerepek, a sajátos viselkedések, a családtagok attitűdjei könnyen felismerhetők ezzel az eszközzel. Megmutatja a családi mintázatokat, amelyek nyomást gyakorolnak a kliensre (Okiishi, 1987). Mint narratív eszközre úgy tekinthetünk, mint ami segít megfogalmazni, megjeleníteni a család konstrukciós rendszerét a pálya, munka vonatkozásában, lehetőséget teremt arra, hogy ehhez a kliens személyes jelentéssel kapcsolódjon, a családi rendszerszinten megfogalmazható jelentéshez saját kapcsolódása, viszonyulása lehessen. Különösen jelentős lehet ez serdülő- és ifjúkorban, mikor a családi identitás és az egyéni identitás intenzív egyensúlykeresése zajlik.

A genogram három-generációs grafikus modell az eredeti családról. (1. ábra). Bowen (1980 in: Platt, L. F. és Skowron, E. A. 2014) a családterápiás interjúhoz vezette be a genogram használatát, melyet McGoldrick és Gerson (1985) formált tovább. A genogram rögzíti, amiről a konzulens a klienssel eredeti családjáról beszélget. Minden kliens kivételességét, különlegességét hangsúlyozza a családi kontextusban.

A családi genogram elkészítéséhez szükséges, hogy a kliens információkat gyűjtsön a családtagjairól. Segítségével előtűnnek a családi karrier-elvárások,

⁴ A Pályagenogram bemutatása a Kissné Viszket M. (2015): A pályaválasztási döntés családi háttere tanulmány ezen részének részleges átdolgozása

a család munkával kapcsolatos valósága, jelentésadása, segítenek megmutatni a családi megítélést a karrierválasztásról és a siker definíciójáról.

A pályagenogram nem csupán a pálya kérdéseit hívja elő, hanem identitást, szoros kapcsolati tapasztalatokat is megjelenít. Tapintat, empátia, megfelelő segítő kapcsolat és értő figyelem szükséges a használatához. Mint narratív technikát használva fókuszba szintén a jelentésadás folyamata, a témák és mintázatok kerülnek.

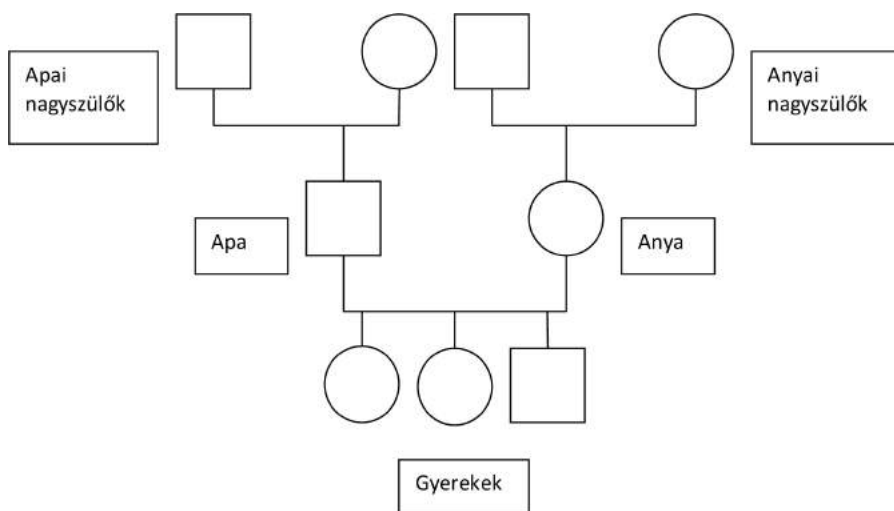
Okishii (1987) három lépésben javasolja a munkát a pályagenogrammal.

1. lépés: A genogram megalkotása

Érkezhet a kliens kisebb vagy nagyobb családból, ahol eltérő lehet a családtagok száma, de három generáció általában még jól áttekinthető, így a genogramban három generációval szoktunk dolgozni. Érdekes egy nagyobb méretű papírra (legalább A4-es) készíteni a rajzot.

A kliens irányításával az interjúvoló ágrajzot, családfát készít a családtagokról és az ő foglalkozásukról. Bowen (1980 in: Okiishi, 1987) javaslata szerint a férfiakat négyzettel, a nőket körrel jelöljük.

Minden családtag, aki azonos generációhoz tartozik, ugyanarra a képzeletbeli horizontális vonalra (azonos generációs szintre) kerül. A házasságot (összekötve a személyek jeleit egy vonallal), a gyermek születését (leágaztatva a házaspártól), netán az elvesztésüket vagy az abortuszt is jelöljük. Segítség a beszélgetés során, ha a keresztnéveket beírjuk a négyzetekbe-körökbe. Satir

1. ábra: Egy egyszerű háromgenerációs ábra

(1981 in: Okiishi, 1987) javaslata szerint keresztet rajzolunk az elhunyt családtag piktogramjába. Jelöljük a válást (kapcsolat vonalának áthúzása kétszer) vagy a nagyon erős kapcsolatot (a két személyt három vonal köti össze). (1. ábra)

2. lépés: *Dátumok és pálya-megjelölések*

Ha elkészült a genogram, rögzítjük a rajzon a legfontosabb életesemények dátumait, amely az időperspektívát fogja adni. Majd megjelöljük minden családtag foglalkozását lépésről lépésre.

3. lépés: *Exploráció a klienssel*

A beszélgetésre általában nem elegendő a szokásos 50 perces ülés, érdemes 90 percet szánnunk rá. Mitchell és Krumboltz (1984 in: Okiishi, 1987) szerint a kliens problémájával dolgozva a diszfunkcionális önészlelés és az általános világkép szempontjai tárulnak fel előttünk, az, ahogy a kliens megformálja a világát és ahogy önmagát elhelyezi ebben a világban. Olyan kérdéseket tehetünk fel, mint hogy „Hogyan jellemezné a családot, amiben felnőtt?”, „Mi volt a szülők foglalkozása, milyen sikereket értek el, mit szerettek volna, voltak-e beteljesületlen vágyaik?”, „Milyen volt a házassága a szüleinek?”, „Mi a testvérei foglalkozása, milyen az életstílusuk? Mit gondol ő erről? Ki áll a klienshez legközelebb?”, „A nagyszülőkre, nagynénikre-nagybácsikra mi jellemző?”, „Mi az ő (kliens) szerepe ebben a családban? Mi most, és mi volt, mikor még gyermek volt ez a szerep?”, „Milyen volt és milyen most a kapcsolata az anyjával és az apjával?” (Gysbers, 2006).

Ezeket és hasonló szempontokat követve láthatóvá válik a kliens önészlelése a családi rendszeren belül, önértékelése, elköteleződése a család mellett, meghatározó vágyai, a múltbeli eredményeihez való viszonya, a személyes és családi pályatörténetek hatása, és fontos szempontként a változáshoz való viszonya.

Bár kezdetben Okishii (1987) korlátként említi a földrajzi vagy érzelmi távolságot a családtól, az örökbefogadás vagy nevelőotthoni nevelkedés korlátozó hatását, ám a legújabb tanulmányok arról tanúskodnak, hogy a pályagenogram – éppen a konstruktív modellt igazolva – alkalmazható egészen széles körben, hiszen hiedelmeink, sémáink léteznek, működnek, hatnak ezekben az esetekben is (inkluzív pályagenogram: Buxbaum, E. H. és Hill, J. C. 2014).

Nehézséget jelenthet azonban az idői igény, a hosszabb konzultációs ülés szükségessége.

A pályagenogramot kezdetben felnőttekkel egyéni ülések keretében alkalmazták, azonban a tapasztalatok azt mutatják, hogy alkalmas eszköz gyermekek pályafejlődésének segítésére kiscsoportos formában is. Figyelembe véve az életkori sajátosságokat általános, közép- és felsőoktatásban is alkalmazható

eszköz (Gibson, 2005). Ezekben a helyzetekben a rajzok otthoni munkaként készülnek el, amely elindítja a családi körben folyó beszélgetést, a családi kommunikációt a pálya, karrier kérdéseiről. A kiscsoportos alkalmakon a konzulens saját példáján keresztül mutatja be a pályagenogrammal való munkát, amely mintát ad, a neki megfogalmazható kérdések pedig segítik a fiatalok saját fejlődésükről való gondolkodását, az újabb szempontok inspirálóak lehetnek saját élethelyzetük átgondolásában is. Elengedhetetlen része a folyamatnak a személyes konzultáció pár alkalma a csoportos helyzetet követően, mely az egyén saját családi folyamatait, a nehézségek, konfliktusok feldolgozását szolgálja (Malott K. M.– Magnuson, S. 2004).

Mintázat Azonosító Gyakorlat – MAGY⁵

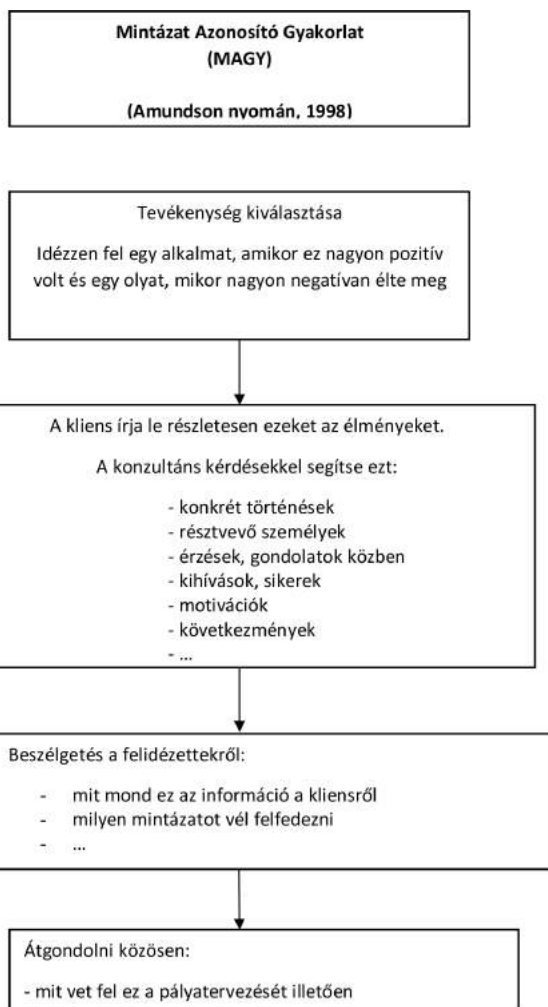
Amundson (1998, 1995, Amundson-Penner, 1998) munkáját dicséri az a pályafejlődést facilitáló technika, amely segíti a pályatervek továbbgondolását. A konzultációs beszélgetés szigorú struktúrát követ (2. ábra – Mintázat Azonosító Gyakorlat).

A bevezető, ismerkedő-tájékoztató szakasszal kezdjük az ülést, ahol elmondjuk, mi az ülés célja, mi fog történni az alkalom során. Majd a diákokat/klienteket megkérjük, röviden mutassák be pályával kapcsolatos elképzeléseiket. Igyekszünk ezt minél részletesebben exploráltatni.

Ezt követi egy hobby vagy szabadidős tevékenység részletes elmeséltetése. A diákot arra kérjük, hogy minél nagyobb részletességgel meséljen egy szabadidős tevékenységéről, segítőkész kérdésekkel igyekszünk azonosítani, kiemelni a legfőbb jellegzetességeket, amik jelzik adott diák motivációját, érdeklődését, aktivitását, társas helyzetét, attitűdjét. Ezt nevezi Amundson (1998) Mintázat Azonosításnak, hiszen minden tevékenységnek, amit szeretünk, megvannak ezek a vonatkozásai.

A mintázat azonosítása fontos személyes belátásokhoz vezethet a pályára, munkára vonatkozóan is. Ha meglátom, mi az, amit szívesen teszek, hol az a hely, ahol jól érzem magam, kik azok az emberek, akik inspirálóan hatnak rám, sokat megtudok arról, mi lehet számomra jó választás, illetve mikor nem érezném jól magam. Miután részletesen körüljártuk, milyen pozitív jelentése van a kliens számára ennek a helyzetnek, megkérjük, próbáljon felidézni egy történetet, mikor ebben a helyzethez negatív érzések, gondolatok, tapasztalások kapcsolódnak. Nagyon fontos és informatív, hogy a negatív tapasztalásokat is hasonlóképpen feltárjuk.

⁵ A Mintázat Azonosító Gyakorlat bemutatása a Kissné Viszket M. (2015): A pályaválasztási döntés családi háttere tanulmány ezen részének részleges átdolgozása

Hasonlóan járunk el az iskolai tantárgyak vonatkozásában, hiszen a tanulók időtöltésének nagy részét az iskolai „munkavégzés” teszi ki. Kérésünkre a diák mesél arról, mit szeret és mit nem az iskolával kapcsolatban, a tantárgyak, a tanárok, az iskolai programok egyaránt fontosak lehetnek. Ennek során ismét az alapvető mintázatot próbáljuk azonosítani, ami éppen az adott diák motivációjára, társas aktivitására, attitűdjére, érdeklődésére jellemző, összekapcsolva a korábbi gondolatokkal. Pozitív és negatív tapasztalások jelentését egyaránt vizsgáljuk. Azt keressük, hogy az adott preferenciák vagy elutasítások minként kapcsolódnak a kliens pályaválasztásához. A tapasztalatokat összegezzük,

a mintázatok mindkét csoportból (pozitív és negatív tapasztalás-mintázatok oszlopa) összegyűjtjük.

A következő szakasz a munkaerő-piaci trendekről való beszélgetés, ahol fontos a rugalmasság, a tapasztalatszerzés, a jövővel kapcsolatos érzések, szorongások megismerése, kimondása.

Míg negyedik lépésként a tapasztalatok, a mintázat alapján akciótervet készítünk, „karrierösvényeket” rajzolunk, ahol a célok és akadályok egyaránt szerepelnek, számba vehetők, áttekinthetők (Amundson, 1998, 1995). A „karrierösvények” megrajzolásával a jövő perspektíváját hozzuk be, a narratíva a jövőre irányul, beépítve a megszerzett tapasztalást, bővülő jelentéseket.

Ez a közös konzultációs folyamat alkalmas egy jól strukturált rendszert adni a pályaterveken való gondolkodásra. A mintázat azonosítása segítő szemléletet ad a pályaeépítéshez.

Szakmai kártya rendezés

A „Szakmai kártya rendezés” gyakorlat célja, hogy adott személy szakmai fejlődési lehetőségeinek értékeléséhez kidolgozott személyes kritériumai azonosíthatóvá váljanak. Azt igyekszünk megtalálni, hogy mi emelkedik ki a résztvevők számára a döntéseik meghozatalában.

Előkészítésként készítenünk kell elég sok szakma-kártyát, vagyis olyan kártyákat, amikre munkaköröket jegyzünk fel. Jó, ha a munkakörök széles választékát használjuk a kártyákon, hiszen a gyakorlat célja nem az, hogy megtaláljuk, melyik kártya felel meg a személynek, hanem, hogy minél többféle kártyára tudjon a kliens reagálni. Ez alapján fogjuk megismerni, megérteni, mi a számára fontos, amikor a megfelelő munkáról, szakmai fejlődéséről dönt. Beven (2015) javaslata szerint ezek a kártyák jelenítsék meg az irodai munkahelyeket, gyárakat, kereskedelmet, egészségügyet és a kreatív, alkotó munkaköröket egyaránt. Nincs erről rögzített szabály, Beven (2015) javaslatát láthatjuk az alábbi táblázatban (1. táblázat), amik tapasztalatai alapján alkalmasak arra, hogy konstruktív ötleteket generáljanak a folyamatban résztvevőkből.

A kártyák elkészítésével készen állunk a technika alkalmazására. Megkérjük a résztvevőt, hogy keverje össze a kártyákat és ossza három csoportba ezeket:

- Első halomba kerüljenek azok a kártyák, amiket valamilyen módon figyelembe venne, amik bármilyen okból vonzóak számára
- A második csoportba az elutasított kártyákat gyűjtse össze, amiket határozottan elutasít.
- Harmadik csoportot azok a kártyák alkotják, amikkel kapcsolatban a résztvevő bizonytalan, el is fogadná, de el is utasítja ezeket.

1. táblázat: *Javasolt munkakörök a kártya rendezéséhez*

LÉGIUTAS-KÍSÉRŐ	PÉK	KAMIONOS
FOGORVOS	SZŐNYEGPADLÓ BURKOLÓ	LABORATÓRIUMI TECHNIKUS
IFJÚSÁG- ÉS KÖZÖSSÉG- SZERVEZŐ	TAXISOFŐR	ÚJSÁGÍRÓ
ASZTALOS	BÖRTÖNŐR	ADMINISZTRATÍV ASSZISZTENS
FOTÓS	EDZŐ	TETOVÁLÓ MŰVÉSZ
HONLAPTERVEZŐ	AEROBIK INSTRUKTOR	HOTEL RECEPCIÓS
ÉRTÉKESÍTÉSI ASSZISZTENS	TANÁR	TAKARÍTÓ
KÖNYVELŐ	CSECSEMŐ- GONDOZÓ	KÖNYVTÁRI ASSZISZTENS
JÁRMŰVEZETŐ-OKTATÓ	ÁLLATORVOS	FODRÁSZ
MÉRNÖK	KŐMŰVES	SZOCIÁLIS MUNKÁS
FESTÉK ÉS DEKORÁTOR	SÉF	GÉPKEZELŐ
SZOCIÁLIS MUNKÁS	DJ	LABORATÓRIUMI TECHNIKUS
NŐVÉR	SZABADÚSZÓ ÍRÓ	TANÁCSADÓ
POSTAI DOLGOZÓ	BÁR DOLGOZÓ	ÜGYFÉLSZOLGÁLTATI MUNKATÁRS

Következő lépésben ez utóbbi, „talán” csoportot félretesszük, nem dolgozunk ezzel tovább.

A munka következő lépéseként az „elfogadott” és az „elutasított” halmokkal dolgozunk. Kiválasztjuk, hogy melyik csoporttal kezdjük a megbeszélést, például lehet ez az elutasított kártyák csoportja. Megkérjük a résztvevőt, hogy az elutasítás oka alapján ossza ezt az elutasított kártya-csoportot további kis csoportokba, amennyibe csak akarja. Ha nehéz a résztvevőnek magának megalkotni ezeket a kategóriákat, segíthetünk azzal, hogy megkérdezzük, egy adott kártyán szereplő munkakört miért utasít el, majd megkérdezzük, hogy a következő kártya ebbe a kategóriába kerül-e vagy más az elutasítás oka. Így felállnak végül az elutasítás kategória-csoportjai.

Nem az elutasítás mindebben a lényeges szempont, hanem, hogy miként konstruálódik meg a jelentés, hogy zajlik a feldolgozás. Végiggondoltathatjuk a résztvevővel a nem tetszett elemek ellentétét is. Például, ha egyes munkahelyeket azért utasít el a résztvevő, mert „túl rutinosak”, megtudhatjuk, mit gondol nem túl rutinos tevékenységnek, ez miként konstruálódik meg a számára.

A beszélgetés során keressük a közvetítő elemeket, az „akceptorokat”, amik az azonos csoportba kerülő kártyák közös jelentését hordozzák a résztvevő számára. A munkát ugyanígy elvégezzük a pozitív kártya-csomaggal is.

Igyekezünk úgy kérdezni, hogy továbbfűzzük, kibonthatóvá tegyük a mintázatokat. Például: „Miért szereti jobban x munkát, mint y-t? Milyen előnye van x-nek, y-hoz viszonyítva?” Ha erre a válasz az lenne, hogy mert ott önállóbb lehetek, akkor tovább érdemes kérdezni: „Miért szeretne önállóságot a munkájában? Mit jelent ez az ön számára? Hogy képzelel el?” (Beven, 2015)

Mindezeket gondosan használva betöltheti ez a technika legfontosabb feladatát, vagyis, hogy minél jobban segítse a résztvevőnek beazonosítani azokat a közös témákat, amelyek a szakmai fejlődése szempontjából fontosak számára.

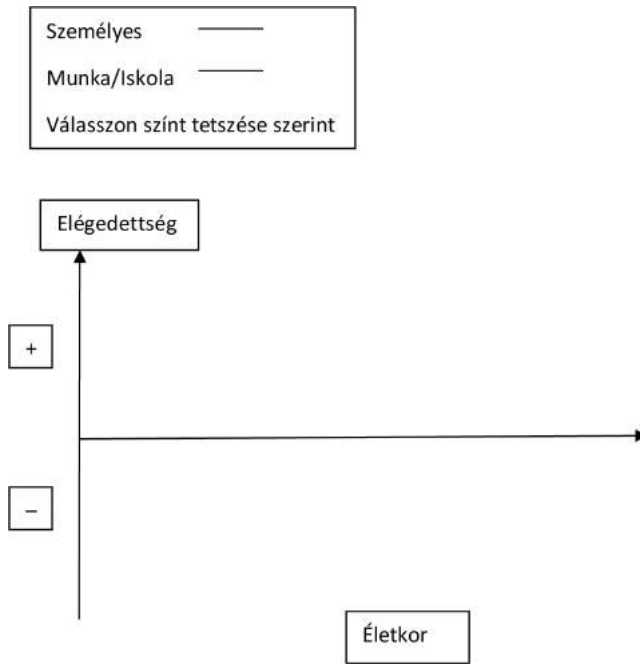
Életvonal (Life line)

Az életvonal narratív technikája igazán alkalmas eszköze a konstruktív pályatanácsadásnak. Egy-egy technika felhasználási módja soha nem kötött, adott helyzet, a jelenlévők konstruálják a folyamatot (Brot, 2004). Így az életvonal technikáját is több szerzőnél megtaláljuk kisebb-nagyobb variációkban. Az alábbiakban egy összegzést olvashatunk

A klienssel való közös munkát úgy vezetjük be, hogy „most egy olyan tevékenységre kérem, ami segít jobban megérteni és emlékezni, mi az, ami igazán fontos az ön élettörténetében.” A válaszok során különböző színű tollakkal dolgozhat, ami leginkább tükrözi viszonyulását az adott kérdéshez, témához. Egy papírlap közepén lévő vonal jelzi az életvonalat, aminek bal szélén szerepel a születési dátum, jobb oldalon pedig a mai nap. A jobb sor végére nyílhegyet teszünk. Azt kérjük a klienstől, jelölje meg az életének fontos dátumait ezen a vonalon. Például, mikor elkezdte az iskolát, vagy mikor dolgozni kezdett, mikor elbocsátották, mikor házasodott. Az események szerepelhetnek a munka vagy a magánélet területéről egyaránt. Ezeket színekkel külön is választhatjuk (ld. 3. ábra).

A diagramon megjelölt jelentős dátumok jelzik a kliens életének egy-egy fontos történetét.

Ezután a tanácsadó megkéri a klienst, fordítsa figyelmét minden megjelölt időszakban egy jelentős emlékére – elsőként a korai életszakaszra tekintve –, majd így tovább, minden megjelölt életszakaszhoz tartozzon legalább egy megélt történet (Brot, 2004). Ha egy emléket „azonosítottunk”, akkor elkezdjük az adott történet feltárását, kibontását, amiben maga a konstruálás módja is kibontakozik. Ez a „de-konstruálás” olyan együttműködési folyamat, amelynek során a tanácsadó segít a kliens történeteinek keresztül feltárni, bővíteni, részletezni az emlékeket, lehetővé téve, hogy minél gazdagabb tapasztalati anyaggá váljon. Olyan kérdésekkel segíthetjük ezt, mint hogy „Mit gondol erről a konkrét eseményről? Milyen érzelmeket élt meg ebben az időszakban?”

Igyekszünk azokat a meghatározó pillanatokat, emlékeket megismerni, amik a kliens hiedelmeit, attitűdjeit, érzéseit feltárják, rögzítik. Keressük a hasonló „pillanatok”, érezte-e hasonlóan magát más életszakaszokban. Ennek során kibontakoznak életszerepek (családtag, tanuló, munkavállaló, barát...), és minden életszerep újabb történeteken keresztül segít közvetlen és közvetett tapasztalásokhoz jutni. Megkérhetjük a klienst, hogy meséljen „családi szabályokról”, hiedelmekről. Reflektív kérdésekkel segítjük, hogy a tapasztalatok tudatosuljanak, és a viszonyulás ezekhez a tapasztalatokhoz megfogalmazható legyen. „Mit jelent ez a tapasztalat az Ön számára? A jelenre van-e hatása? Mit tanult ebből a tapasztalatból?” Vagy akár asszociációk útján is közelíthetünk, például „Milyen kulcsszavak jutnak eszébe, amik kifejezik az ehhez való viszonyulását?” (Brot, 2004).

Miután adott élet-fejezetet kibontottunk, részleteiben megnéztünk, „kicsomagoltunk”, arra kérjük a klienst, adjon címet ennek a fejezetnek az életében.

A múlt emlékein túl, amik tükröznek hiedelmeket, attitűdöket, érdemes a különböző perspektívákat is használni a beszélgetés során (Brot, 2004). Megidézhettek azok az emberek, akik jelentősek a kliens életében, akik egy „másik hangot”, más perspektívát képviselhetnek. Például: „Ha Marika néni élt volna, mikor ez történt, mit mondott volna?” Rákérdezhetünk olyan kivételekre, mikor

a kliens éppen nem követte a megszokott, beazonosított mintát. „Mi lenne ma, ha akkor másként döntött volna?” Idekerülhetnek a társadalom által elvárásként megélt kontextusok („Ideje volt megházasodni...”).

Következő lépésként a kliens preferenciáit, motivációt igyekszünk górcső alá venni. A „Miért?” kérdése kerül a fókuszba. Például: „Miért volt ez ilyen fontos számára abban az életszakaszban?” (Brot, 2004).

Az életvonalról való beszélgetés kiterjed a jövőre is. Azt kérjük a kientstől, akár a papír folytatásaként, akár a túloldalon, hogy tekintsen a jövőre ezen az életvonalon. „Mit jelent ez az új fejezet az életében?” Itt is végigjárjuk a kliens adta jelentéseket, hasonlóan kérünk fejezet-címet, igyekszünk a perspektíva-váltásra („Mit szólna Marika néni ehhez az új életszakaszhoz?”) (Brot, 2004).

Arra kérjük a kientst, tegye össze ezeket az idői életszakaszokat, hogy egész élettörténet legyen.

Az életvonal eszköze, mint narratív technika lehetőséget ad a tanácsadó és a kliens számára, hogy felfedje és kicsomagolja azokat a témákat és jelentéseket, amelyekről a kliens a történetét írja, és megkezdjék a jövőbeli fejezetek felépítését, amelyek a kliens preferált életmódjára épülnek.

A jövőbeli történeti vonal elképzelése szempontjából kulcsfontosságú, hogy ne hagyja figyelmen kívül a múltat és a jelen tapasztalatokat, amelyekből a jövőbeli tapasztalatok épülnek.

További „apró” technikák

ÚJSÁGCÍMEK, KÖNYV FEJEZETEINEK CÍMEI

Játszhatunk a klienssel, feltéve a kérdést, „Vajon milyen szalagcímek vagy fejezetcímek lennének egy újság vagy könyv címei eddigi szakmai fejlődésével kapcsolatban?”

SZEREP MODELL

Fiatalkorban jól használható játék, ha megkérdezzük, ki jelenítené meg legjobban a kientst egy könyvből, filmből vagy a közéletből.

Valamennyi technikának az a célja, hogy segítse a résztvevőt „elmesélni a történetét”. A tanácsadó feladata az, hogy segítsen az egyénnek azonosítani a történetük kulcselemeit: milyen szerepet játszanak a résztvevők a fontos fordulatokban, életszakaszokban. Valamennyi technika megkísérli a klienssel együttműködve azonosítani a lehetséges témákat, amelyek felmerülhetnek pályá-identitásával kapcsolatban.

Valójában minden tanácsadói helyzet abban próbál segíteni, hogy a kliens felismerje, egységben, integráltan lássa saját életét, választási lehetőségeit, vágyait, félelmeit, örökségét és a jövő terveit, hogy minél inkább önmagát megélve haladhasson – pályája integrált része legyen életének.

A PÁLYAORIENTÁCIÓ KUTATÓTANÁRI PROGRAMJA – A KUTATÁS KEZDETI EREDMÉNYEI

Nánásiné dr. Horváth Edit

Bemutakozás – munkatapasztalatok

Pszichológus, pszichológia szakos középiskolai tanár, pályaaorientációs tanácsadó vagyok, 1991 óta dolgozom pedagógiai szakszolgálati területen. Részt vettem a nevelési tanácsadás, szakértői bizottsági tevékenység és a továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás feladatainak ellátásában.

Főállásom mellett a pszichológusi hivatás egyéb szakmai területein is sokirányú tapasztalatot szereztem külső, részfoglalkozású segítő szakemberként. Dolgoztam az iskolapszichológia, az egészségügy, a gyermekvédelem és a tehetséggondozás területein is, tréneri és felnőttképzési gyakorlattal rendelkezem.

Kutatótanári minősítésemet 2015-ben szereztem *„A pedagógusminősítési rendszer kiegészítése, kipróbálása és korrigálása a TÁMOP-3.1.5/12-2012-0001 azonosító számú projekt”* keretében (pilot program).

Gyakorló szakemberként kerestem azt a pályaaorientációs kutatási területet, témát, amelynek eredményeivel hozzájárulhatok a pályaválasztási tanácsadás hazai módszertani kultúrájának gazdagításához.

Céлом olyan empirikus kutatás megtervezése, elindítása volt, ami valós tanulói, pedagógusi igényeken alapul és lehetőséget ad, választ kínál egy jelentősebb létszámú populációnak a sikeres pályára találásban, az életpályaépítésben.

I. A pályaaorientáció kutatótanári programja felsőoktatásba készülő középiskolás tanulók körében

1. A KUTATÁSI PROBLÉMA MEGHATÁROZÁSA

A továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás, mint pedagógiai szakszolgálati szolgáltatás az 1990-es évek kezdetétől háttérbe szorult hazánkban. A feladat ellátását 2013 szeptemberéig túlnyomórészt a munkaügyi központok szervezeti keretében működő Foglalkozási Információs Tanácsadó irodák, valamint a megyei kereskedelmi és iparkamarák végezték.

A „pályaválasztási tanácsadás” és „pályaorientáció” olyan fogalmak, melyeknek nincs egységes definíciója, így a tényleges szakmai tevékenységek és szolgáltatások rendszere, tartalma eltérő a munkaügyi központok, iparkamarák, pedagógiai szakszolgálatok és más szervezetek (pl. Új Nemzedék kontaktpont hálózat) esetében.

A jelen cikkben szeretném bemutatni a 2016-ban megkezdett, 5 éves időciklusra tervezett pályaorientációs kutatótanári programomat, s annak kezdeti tapasztalatait, eredményeit.

A kutatóprogramot a pedagógiai szakszolgálatok működésére vonatkozó jogszabályok keretei, az országos szakmai szabályozók (szakszolgálati alapprotokoll, a továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás szakterületi protokollja), valamint az aktuális igényekre és társadalmi jelenségekre alapozott szakterületi kutatások határozták/alapozták meg.

Az általam tanulmányozott szakirodalmi források (Ritoókné, dr. Szilágyi Klára, dr. Kenderfi Miklós, dr. Kiss István, Gebauer Ferenc és más hazai kutatók publikációi – a felsorolás nem teljes, lásd. az irodalomjegyzékben) mindegyike alátámasztja, hogy **hazánkban a képzési rendszer a fiatalokat nagyon korán választás („kényszerválasztás”) elé állítja.** Elsősorban a tanulmányi eredmény függvényében dől el a középfokú továbbtanulás iránya, alapozódik meg az életpálya-építés.

A felsőfokú továbbtanulásra vonatkozó döntést sok fiatal kevésbé megfontoltan, ötletszerűen, hiányos információgyűjtés mentén hozza meg. Náluk a döntéshozatal háttérében kiforratlan pályaelképzelések, a saját képességekre, értékrendre, személyiségre vonatkozó hiányos ismeretek (alacsony önismeret), motiválatlanság vagy éppen szorongás állhatnak.

A továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadással foglalkozó szakemberek és az iskolákban dolgozó pedagógusok közös feladata a fiatalok felkészítése, **a személyiségükhöz, képességeikhez és érdeklődésükhöz illeszkedő pályaválasztási folyamat komplex, adekvát segítése, kísérése.**

Pályaválasztási tanácsadói, pszichológusi szakmai tapasztalataim, valamint a pedagógusok, szülők, szakterületi partnerintézmények jelzései ráirányították figyelmemet a felsőoktatásba jelentkezni kívánó tanulók döntéshozatali bizonytalanságaira.

A tanácskérő serdülők között szubjektíve magas a határozatlan, bizonytalan, konkrét pályaelképzelésekkel és a felsőfokú továbbtanulásra vonatkozó információkkal nem, vagy csak hiányosan rendelkező fiatalok aránya.

A továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadó szakszolgálatokat keresik fel az ép értelmű, sajátos nevelési igényű tanulók (főként diszlexia, diszgráfia, diszkalkúlia diagnózissal) és szüleik. A serdülők a szülővel és a tanácsadó szak-

emberrel közös beszélgetésekben gyakran arról számolnak be, hogy a tanulási zavar miatt nehézségeik vannak az iskolaválasztásban (7. és 8. évfolyam diákjai), illetve a felsőfokú továbbtanulás irányának megválasztásában (10. vagy magasabb évfolyam).

Tanácsadóként, pszichológusként megtapasztaltam, hogy a sajátos nevelési igényű tanulók (és szüleik) fokozottan igénylik az „egyéni esetkezelést”, a tanuló helyzetének alapos megismerését, a részletes „diagnosztikát”, a hiteles visszajelzést az érdeklődés, attitűd, képesség- és esetenként személyiségvizsgálatok eredményeiről, valamint az utóbbiak elemzését. Igényük van a széleskörű információs tanácsadás iránt, és – többnyire kimondatlanul – igénylik az empátián, feltétel nélküli elfogadáson alapuló, szupportív tanácsadói viszonyulást, aktivitást.

2. A kutatási program terve (kutatótanári portfólió alapján)

2.1. A KUTATÓPROGRAM ÁLTALÁNOS CÉLKITŰZÉSEI

Általános, hosszú távú célkitűzés: empirikus kutatás végzése 16-18 éves, felsőoktatásban továbbtanulni szándékozó középiskolások körében, akik a továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás egyéni, komplex pályaaorientációs formáját veszik igénybe.

A többségi populáció és az ép értelmű, sajátos nevelési igényű tanulók pályaválasztási döntésben szerepet játszó (azt meghatározó) pszichés tényezőinek – érdeklődés, képességek, attitűdök, személyiségjellemzők- azonosítása, összehasonlító elemzése.

A kutatás hosszú távú (5 éves időtartamra vonatkozó) céljai

(A megvalósítás tervezett időciklusa 2015–2020)

- a továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás (pályaaorientáció) eredményességét mérő módszerek fejlesztése: kérdőív vagy strukturált interjú-módszer kidolgozása
- a két „minta”- többségi populáció és az ép értelmű, sajátos nevelési igényű középiskolások – pályaválasztási érettségének összehasonlító elemzése a pályaválasztási döntéshozatal háttértényezőinek azonosítása, összevetése
- az ép értelmű, sajátos nevelési igényű tanulóknak nyújtott továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás módszertanának gazdagítása: pályaaorientációs módszertani segédanyag kidolgozása (tanácsadási folyamat, diagnosztika), tudásmegosztás a pedagógiai szakszolgálatok szakmai közösségeiben és a pedagógusközösségekben

2.2. A KUTATÓPROGRAM 1. SZAKASZÁNAK RÉSZTERVE

Fő kutatópedagógusi tevékenység: empirikus kutatás, tudásmegosztás, visszacsatolások beépítése

Módszer: empirikus kutatás

Az általános, hosszú távú kutatási célok megvalósítását támogató részcélok:

- empirikus *adatgyűjtés*
- az „adatok” – objektív mutatók, szubjektív eljárások alkalmazása során nyert *információk-feldolgozása, elemzése* (statisztikai feldolgozáson alapuló elemzés, tartalomelemzés)
- a kutatási *eredmények és tapasztalatok összegzése*, a kutatási hipotézisek bevalásának vizsgálata
- *szakmai mőhelymunka* pedagógusok bevonásával: a kutatásban részt vevő középiskolai tanulók osztályfőnökeinek, pedagógusainak, pályaválasztási felelőseinek meghívása, szakmai fórumok, esetmegbeszélések, tapasztalatcserék
- *tudásmegosztás*: megyei szakszolgálati szakmai munkaközösségekben regionális, illetve országos továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadási szakmai közösségekben, a javaslatok, visszacsatolások összegyűjtése
- *a kutatás II. módszertani fejlesztő szakaszának szakmai előkészítése*, részletes terv kidolgozása
 - a szakmai közösségek továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadási munkaközösségek (regionális, országos), pedagógusok véleményének, javaslatainak beépítése a kutatási folyamat II. szakaszára vonatkozó tervekbe
 - módszertani fejlesztések megalapozása: próba- kérdőív, interjúvázlat kidolgozása
 - *szolgáltatásfejlesztés tervezése*: az ép értelmű, sajátos nevelési igényű tanulók ellátásához kapcsolódó módszertani segédanyag kidolgozásának megalapozása (tanácsadási folyamat, diagnosztika)

2.3. KUTATÁSI HIPOTÉZISEK

- A differenciált érdeklődéssel és munkamóddal jellemezhető diákok pályaelképzelései kiforrottabbak, konkrétabbak a társakénál.
- A fentiekkel jellemezhető diákok választott pályára, továbbtanulási irányra vonatkozó informáltsága, pályaismerete magasabb, mint a társaké
- A pályaismeret és a felsőoktatást érintő tájékozottság – felvételi követelmények, ponthatárok, intézmények, induló szakok – ismerete pozitív összefüggést mutat az alábbi személyiségdimenziókkal:

- Emocionális stabilitás
- Kontrollhely (belső kontroll attitűd)
- Probléma-centrikusság dominanciája a megküzdési módok tekintetében
- Az ép értelmű, sajátos nevelési igényű középiskolai tanulók pályaegettsége a fentiekén túl összefüggést mutat a saját részkepeség – probléma ismeretével (attitűd), a fejlesztés rendszerességével (oktató-nevelő közeg nyújtotta támogatással), és az önbizalom, énerő fejlettségével.
- A sajátos nevelési igényű tanulók pályaegettsége növelhető, pályaválasztási döntése segíthető egyéni esetkezeléssel, támogatással, adekvát komplex pályaeorientációs szolgáltatásnyújtással.

2.4. TERVEZETT ALKALMAZANDÓ MÓDSZEREK BEMUTATÁSA

„Bemeneti”, alapvizsgálat módszerei:

- **Strukturált első interjú:** a szakszolgálati protokoll alapján történő interjú, melynek során a tanácsadó adatokat gyűjt (objektív és szubjektív adatok), tájékozik a tanácskérő diák „problémájáról”, igényeiről
- **Munkaeérdeklődés Kérdőív** (publikálta Szilágyi K. 1993): 50 állítást tartalmazó kérdőív, melynél a kitöltő 5 fokú Likert-típusú skálán jelzi egyetértése mértékét. A módszer alkalmas a fő érdeklődéstípusok meghatározására: irányító (direktív), újító (innovatív), módszeres, tárgyias, szociális
- **Super-féle Munkaérték kérdőív:** 45 tételes önértékelő eljárás, ahol a válaszadás 5 fokú, Likert-típusú skála alapján történik. A kérdőív a pályaválasztással kapcsolatos értékkörök meghatározását segíti. Dimenziói: 1. szellemi ösztönzés, 2. altruizmus, 3. anyagi ellenszolgáltatás, 4. változatosság, 5. függetlenség, 6. presztízis, 7. esztétikum, 8. társas kapcsolatok, 9. munkával kapcsolatos biztonság, 10. önérvényesítés, 11. hierarchia, 12. fizikai környezet, 13. munkateljesítmény, 14. irányítás, 15. kreativitás
- **Eysenck-féle Személyiség-kérdőív:** 90 kérdésből álló pszichológiai vizsgáló eljárás /személyiség-kérdőív, mely az extroverzió-introverzió és az emocionális stabilitás dimenziói mentén nyújt információkat a kitöltőről. Skálái: Extroverzió (E), Emocionális labilitás vagy neuroticizmus (N), Pszichotizmus (P), Hazugságskála, a szociális konformitás, a társadalmi elvárásoknak megfelelő viselkedés vállalásának mutatója (L)
- **Rotter Kontrollhely kérdőív:** 29 állításpárt tartalmazó kényszerválasztásos kérdőív a kontrollhely (külső-belső kontroll személyiségdimenzió) meghatározására.

- **CPI (S-változat):** az eredeti 480 tételes személyiség-kérdőív (Gough, 1957) hazai adaptációja és 300 állítást tartalmazó rövidített változata Oláh Attila (1984) munkája. A teszt a normál személyiség alapidimenzióit 21 skála mentén tárja fel, melyek egy-egy személyiségjellemzőnek felelnek meg. – *A személyiségteszt felvétele a kutatás során opcionális.*
- **Stressz- Megküzdés kérdőív (Oláh A.):** 77 állítást tartalmazó pszichológiai vizsgáló eljárás, ahol a válaszadás 4 fokú, Likert-típusú skála alapján történik. Alkalmas a fő megküzdési módok azonosítására. Dimenziói: Probléma-centrikus reagálás, Támaszkeresés, Feszültség-kontroll, Figyelemelterelés, Emóció-fókusz, Emóció kiürítés, Önbüntetés, Belenyugvás

A komplex pályaorientáció további – a tanácsadási folyamat során alkalmazható, opcionális – módszerei:

- Pályainformációs tanácsadás (pl FELVI internetes portál)
- Internetes tanácsadási portálok (pl NPP) kérdőívei – önértékelő eljárások
- Raven Progresszív Mátrixok teszt
- képességvizsgálatok: figyelem, emlékezet és más kognitív képességek vizsgálata
- tanulási stílus, teljesítményszorongás, stressz-szint mérése

2.5. A KUTATÁSI SZAKASZ TERVEZETT TEVÉKENYSÉGEI:

- Tanulók beválogatása a kutatóprogramba
- Adatgyűjtés komplex, egyéni pályaorientáció során (folyamatba ágyazottn)
- Adatok, információk feldolgozása, elemzése
- Tudásmegosztás, a II. kutatási szakasz előkészítése

II. összefoglaló a kutatóprogram első szakaszának részeredményeiről

1. OPERATÍV ELŐKÉSZÍTÉS, SZERVEZÉSI KÉRDÉSEK

A pályaorientációs kutatóprogram megvalósítását 2016 márciusában kezdtem meg.

Első lépésként személyes találkozások, konzultációk keretei között vettem fel a kapcsolatot Szolnok megyei jogú város középiskoláinak igazgatóival, igazgatóhelyetteseivel, pályaválasztási felelős pedagógusaival. A város négy gimnáziumában és két szakképzési centrumában jártam, ahol ismertettem a program

céljait, tartalmát (szóban és írásban), kérve a pedagógusok segítségét az érdeklődő 10. és 11. évfolyamra járó tanulók felkutatásában, elérésében. A pedagógusok és a diákok számára egyaránt készítettem egy-egy rövid tájékoztató felhívást, amelyek közzétételében az intézményi pályaválasztási felelős pedagógusok és az érintett évfolyamok osztályfőnökei voltak segítségemre.

A felhívást olvasván relatíve magas létszámban (68 fő) jelentkeztek a diákok a kutatóprogramba. Megjegyzendő, hogy személyes kapacitásom korlátai miatt a megvalósítás első évében (2016. 03 – 2017. 05) két gimnázium és egy szakgimnázium tanulóit tudtam bevonni a komplex pályaaorientációba. *A résztvevők száma az eddigiekben 28 fő volt.*

A legeredményesebb programkezdésnek az érdeklődő diákokkal való személyes találkozás bizonyult számomra. Az érintett középiskolákban személyes tájékoztatót, ismerkedő foglalkozást tartottam 30 perc időtartamban, ahol a diákoknak átadtam a komplex pályaaorientációról szóló tájékoztatót (diák verzió és szülői verzió 1-1 oldal terjedelemben), valamint a Szülői hozzájáruló nyilatkozatot, melyet a jogszabályi háttér alapján indokoltnak tartottam beszerezni.

Részlet a Szülői tájékoztató levélből:

„Kiket várok a programba?

Felsőoktatásba továbbtanulni szándékozó szolnoki középiskolásokat, akik a jelen tanévben (2015/2016. tanév) a 10-11. évfolyamra járnak és kedvet éreznek ahhoz, hogy részt vegyenek egyéni pályaaorientációs foglalkozásokon.

Hogyan épül fel a pályaaorientációs program?

A programba a tanulók önkéntesen jelentkezhetnek szülői, gondviselői hozzájárulással (a nyilatkozatot írásban kell leadniuk).

A foglalkozások egyéni találkozásokat jelentenek a szakemberrel. Egy-egy foglalkozás időtartama 45-60 perc, helyszíne lehetőség szerint az iskolában lesz, előzetes egyeztetés szerint. Minden tanuló 5-6 alkalommal találkozik a pszichológussal, 2016. június 15-ig kb. 2 alkalommal, majd a 2016/2017. tanévben még további 3-4 órában.

Mi történik a foglalkozások alkalmával?

- beszélgetés a továbbtanulási tervekről, egyéni célokról, jövőképről
- néhány kérdőív kitöltése: érdeklődés, munkával kapcsolatos értékrend, személyiségjellemzők, motiváció, teljesítményszorongás, stresszel való megküzdés felmérése – a tanuló minden vizsgálati eredményről visszajelzést kap tanácsadói beszélgetés keretében
- tehetségterületek, logikai képesség vizsgálata (ha a tanuló igényli)

- *beszélgetés a tanulási szokásokról, egyéni időbeosztásról*
- *pályainformációs tanácsadás (pl. FELVI és más internetes tanácsadási portálok használatával), jelentkezési stratégia kidolgozása*

A program az eredmények és tapasztalatok közös elemzésével, tanácsadói beszélgetéssel zárul, amín igény szerint a szülők is részt vehetnek.

A középiskolákban folytatott operatív egyeztetések alkalmával szembesültem az időkeretek kialakításának nehézségeivel. Mind a gimnazista, mind a szakgimnazista diákok jelezték, hogy a heti magas tanítási óraszám mellett sok egyéb – elsősorban délutáni – elfoglaltságuk van: szakkörök, nyelvórák, edzések, zeneórák, esetlegesen diákmunka. A hét legtöbb napján jellemzően délután 4 vagy 5 óráig elfoglaltak. Ez az információ jelentette annak alapját, hogy az egyéni pályaorientációs foglalkozásokat kihelyezett formában, az iskolákban valósítottam meg. Munkámat az intézményvezetés mindenhol támogatta: rendelkezésemre bocsátották az iskolapszichológus vagy a fejlesztő pedagógus szobáját, használhattam az internetet. A tanulókkal a hét két napján, előzetesen egyeztetett időpontban találkoztam igazodva órarendjükhöz, lyukasórákban vagy tanítás után.

Másik nehézségem a sajátos nevelési igényű tanulók elérése, bevonása volt. Az igazgatók arról tájékoztattak, hogy az érettségit adó középiskolákban relatíve alacsony az SNI tanulói létszám (500 fős középiskolában 2-10 fő közötti). A kutatóprogramba végül 3 sajátos nevelési igényű tanuló jelentkezett, mindhárman fiúk, olvasás-írás zavarral küzdők.

A jelentkező tanulók valamennyien megfeleltek a kiválasztási kritériumoknak: önkéntesség, nyitottság a tanácsadási folyamat iránt, a keretek elfogadása, önismeret mélyítésére irányuló motiváció, magas színvonalú együttműködés, rugalmasság, „pszichés egészség”, a tanácskérő alkalmassága vonatkozásában.

Három tanuló lemorzsolódott a következő okok miatt:

- nem kellően átgondolt részvételi szándék, kevésbé erős elkötelezettség
- a tanuló pályaválasztási elképzeléseinek változása, a felsőoktatásban történő továbbtanulás „elhalasztása” – ez utóbbi összefüggésbe hozható a szakképzési rendszer jelenleg is zajló átalakulásával (szakgimnáziummá válás)
- a 12. évfolyamon jellemző igen magas tanulói óraszám és követelményrendszer miatti tanácsadási időpont-egyeztetési nehézség a nem szolnoki lakóhelyű, bejáró tanulónál

2. A komplex pályaaorientáció lépései

A komplex pályaaorientációban részesülő tanulók (28 fő) mindegyike részt vett a kutatóprogramban tervezett strukturált első interjún, melynek során a tanácsadó adatokat gyűjt (objektív és szubjektív adatok/információk), tájékozik a tanácskérő diák „problémájáról”, igényeiről, érdeklődési köréről, pályaválasztási elképzeléseiről, terveiről, személyes motivációiról, a családi háttértényezőkről.

A következő tanácsadási alkalmak a „diagnosztika jegyében” teltek. A diákok a fentebb bemutatott önértékelő kérdőívek és tesztek kitöltésében közreműködtek.

A foglalkozások tartalmát minden esetben a strukturált első interjú pszichológiai elemzése, a problémadefiníció előkészítése határozta meg.

A komplex pályaaorientációra vonatkozó szerződéskötésben, a keretek tisztázásában az **ötlépcsős tanácsadási modell** (Szilágyi, 1993) alapján dolgoztunk a résztvevőkkel. (1. Megismerés, 2. Tisztázás, 3. Elemzés, 4. Szintézis, 5. Megállapodás).

Ugyanakkor arra is törekedtem, hogy empirikus adatokat gyűjtsenek kutatási hipotéziseim vizsgálata céljából.

3. A kutatás kezdeti fázisának főbb eredményei és szakmai tapasztalatai

Mivel a kutatóprogram kezdő, egy év időtartamú fázisába bevont diákok létszáma – 28 fő (20 fő gimnazista, 8 fő szakgimnáziumi tanuló) – relatíve alacsony, ezért az adatok, tesztmutatók statisztikai feldolgozása és elemzése még nem valósult meg. Ilyen módon a főbb eredményekről szöveges összefoglaló formájában számolok be.

- Strukturált első interjú: a résztvevő diákok az első interjút nyitottsággal, érdeklődéssel, kíváncsisággal fogadták. Legtöbbször vázolták továbbtanulási elképzeléseiket, illetve megfogalmazták dilemmáikat, konkrét kérdéseiket, kérve a tanácsadói segítséget, támogatást.
- A pályaismeret és a felsőoktatást érintő tájékozottság – felvételi követelmények, pontthatárok, intézmények, induló szakok – ismerete pozitív összképet mutatott a tanulóknál. A leggyakrabban használt internetes portálokat FELVI, EDULINE többségük már használta, ugyanakkor kifejezetten igényelték azok részletesebb, közös tanulmányozását az alábbi témakörökben: szakok és szakleírások, pontthatárok – rangsor az ugyanazon képzést kínáló intézmények között,

felvételi követelmények (pl. emelt szintű érettségi vizsgák), pontszerzési stratégiák, a többletpontok rendszere, mesterképzések leírása.

A felsőoktatási intézményi honlapok ismerete, tanulmányozása kevésbé volt jellemző. A résztvevők szívesen fogadták az internetes keresési, tájékoztató ötletek bemutatását, valamint a felsőoktatási „fogalmakkal” való ismerkedést.

- A diákok többségénél (10. és 11. évfolyam) a továbbtanulási szándékot a kedvelt tantárgyak, iskolai és iskolán kívüli sikerélmények (pl. diákprogramokban, vetélkedőkben való részvétel), belső motiváció bázisán végzett örömteli tevékenységek, saját gyakorlati tapasztalatok (iskolai gyakorlatok, nyári munka, önkéntes munka) alapozták meg.
- A résztvevők 80%-a élt a Raven Progresszív Mátrixok teszt kitöltésének opcionális lehetőségével. Fő motivációként a kíváncsiságot említették. Az objektív eredményükről való visszajelzést jellemzően meglepődéssel fogadták (igen magas és extrém magas teljesítményövezetbe tartozó pontszámokat értek el). – Az eredmények visszajelzéséhez mindegyiküknél részletes megbeszélést, elemzést kapcsoltam (pl. képességek és teljesítmény összefüggései, az eredményesség kognitív és nem-kognitív háttértényezői).
- A tanulási kudarcokat, teljesítményingadozásokat, időstrukturálási problémákat átélő tanulók aktívan kérték a tanácsadói segítséget az okok tisztázásához. Náluk a komplex pályaaorientáció kiterjedt a tanulási stílus, a szorongás az énkép vagy a stressz-állapot felmérésére, az eredmények közös megbeszélésére, elemzésére.
- Az attitűd- és személyiségvizsgálatok eredményeiből kiemelhető, hogy a pályaválasztási érettség együtt járhat az emocionális stabilitással, a nagyobb intellektuális hatékonysággal, a függetlenség útján való teljesítményelérési törekvéssel, a belső kontroll attitűddel és a probléma-centrikus megküzdési (coping) stratégiákkal.
- A komplex pályaaorientációs folyamat „szintézis” fázisában az önértékelő eljárások, teszteredmények, tanácsadói visszajelzések és az önálló aktivitásra épülő információszerzés képezték az alapját a diákoknál a felsőfokú továbbtanulásra vonatkozó döntéshozatalnak (konkrét jelentkezés), a jelentkezési stratégia kialakításának.
- A sajátos nevelési igényű tanulók (3 fő olvasás, illetve írás zavarral küzdő fiú) esetében fokozott szülői érdeklődést tapasztaltam a programban való részvétel iránt. Mindhárom tanulónál sor került a tanácsadási folyamat végén a közös (diák-szülő-tanácsadó) konzultációra. Érdekeséggéppen megemlítem, hogy mindhárom fiú aktívan sportol, jegyzett országos versenyeredményeket tudhatnak magukénak, s mindhárman a Testnevelési

Egyetemre nyújtották be jelentkezésüket sport- és rekreációs szervezés szak-
ra vagy edző alapképzési szakra.

Megérintődések- jó gyakorlatok- reflexiók

KAPCSOLATÉPÍTÉS

A résztvevő diákokkal pozitív, együttműködő, kölcsönös bizalommal jelle-
mezhető kapcsolatot sikerült kialakítanom. A keretekhez, szabályokhoz való
alkalmazkodás nem okozott számukra nehézséget, a szakemberrel való kom-
munikáció (operatív egyeztetések) rendje is könnyen kialakult. Egyikünk olda-
láról sem okozott gondot pl. telefonon, sms-ben vagy e-mailben jelezni egy-egy
tanácsadási alkalom időpontjának változását.

Arra is adódott példa, hogy döntési krízist átélő 12.-es, más városban lakó
diákom telefonos tanácsadásban vett részt, miközben szinkronban tanulmá-
nyoztuk ugyanazokat az internetes portálokat (Felvi.hu, egyetemek honlapjai).

KÉRDŐÍVEK ÉS TESZTEK HASZNOSULÁSA

Az alapszolgáltatásként, megyei hatókörben ellátott tanácsadói munkám során
jellemzően a csoportos szűrés és tanácsadás, valamint az időkorlátos(!) egyéni ta-
nácsadás – túlnyomórészt pályainformációs jelleggel – módszereit alkalmazom.
Komplex pályaaorientációs tanácsadást a pedagógiai szakszolgálatnál jelentke-
zők igen csekély arányban vesznek igénybe (utazás idői és költségterhei miatt).

A kutatóprogram gazdag tapasztalatot nyújtott arról, hogy egy-egy önérté-
kelő eljárás (pl. kérdőív), képesség- vagy személyiségteszt eredményei milyen
jól visszacsatolhatóak, illeszthetőek a szintézis szakaszban – pl. egyes pályák
és munkamódok vagy személyiségjellemzők kapcsolata.

TANULÓI JÓ GYAKORLATOK AZ ÉLETPÁLYA-ÉPÍTÉSBEN – ÖNSZERVEZŐDŐ KEZDEMÉNYEZÉSEK

Az interjúk és a további tanácsadási alkalmak során olyan tanulói kezdemé-
nyezéseket ismertem meg, melyek – vélekedésem szerint – érdemesek a jó gya-
korlatként történő megosztásra. Két példát szeretnék most az olvasó elé tárni:

- P. 18 éves fiú, a 2016/2017. tanévben érettségiző szakgimnazista, villa-
mosipar – elektronika ágazaton tanul. Osztálytársaival együtt (20-22 fő
– a teljes osztálylétszám kétharmada) 9.-ben „önképzőkört” alakítottak.
Havonta egy hétvégén gyűlnek össze egyik társuknál, ahol tematikusan

feldolgozzák azokat az elektronikai ismereteket, amiket az iskolai tananyag részletesen nem tartalmaz. A témákat előre felosztják, felkészülnek, egy-egy vállalkozó diák magyarázza el az anyagot a többieknek.

Az új ismereteket a gyakorlatban is kipróbálják, hasznosítják. mivel a házigazdának saját műhelye van. Rendszerint vasútmodelleznek, már szerepeltek rendhagyó diákvetélkedőkön, iskolai nyílt napokon, illetve pályaválasztási rendezvényeken is.

Másrészt informatika területén képzik magukat, tehetséges társuk segítségével a gyakorlatban számukra hasznosítható programok működését tanulmányozzák. Két alkalommal nyári táborot szerveztek a saját csoportnak, ami szintén az önképzést, közös kísérletezést szolgálta.

- E 17 éves gimnazista lány, orvosi egyetemre készül. Az emelt szintű biológia és kémia érettségire való sikeres felkészülés érdekében felkutatott néhány – szintén orvosi egyetemre felvételiző – diákot a város középiskoláiból. A tételsorok kidolgozását megosztják, a problémás anyagrészeket megbeszélik.

Z ATTITŰDÖK

A jelen cikknek nem célja az olvasót beavatni a digitális generációs kutatások eredményeibe, melynek igen gazdag szakirodalma, kutatási eredményei fellelhetők az interneten. Pályaorientációs programom résztvevői mindannyian az 1996 után született Z generáció tagjai: digitális bennszülöttek, bátrak, kezdeményezők, kevésbé kételkednek saját képességeikben, korlátaikban, praktikus szemléletűek, egyidejűleg vannak jelen a valós és a virtuális társas térben.

Szubjektív tapasztalataim tükrében megjelenik náluk az önreflektív igényesség és a jó időmenedzsment. Fogékonyak a kisebbségekkel való méltányos bánásmód és a leszakadó, rászoruló társadalmi csoportok támogatása iránt, elutasítják az előítéletességet és a sztereotip gondolkodást, kritikusság mutatkozik náluk az internetes manipulációval szemben.

Zárszó

E cikkben arra vállalkoztam, hogy a felsőfokú továbbtanulásra készülő középiskolások komplex pályaorientációs tanácsadói segítségébe nyújtsak betekintést az olvasók számára. Megannyi gondolat, tapasztalat, személyes tanácsadói élmény, nyitott szakmai kérdés kavargott bennem, melyek összefoglalása, rendszerezése újabb és újabb ötleteket generált a kutatóprogram folytatásához.

Nem szóltam a pályaorientáció és az iskolapszichológia, valamint a tehetséggondozás kapcsolódási pontjairól, a családi háttértényezők hatásáról az

életpálya-elképzelések formálódásában, az egyedi – olykor a tanulók számára krízist jelentő – döntési helyzetekről és azok megjelenéséről a tanácsadás folyamatában.

Sok válasszal maradtam adós.

Kutatótanári programom továbbépítéséhez várom a tanácsadó kollégák ötleteit, javaslatait, kritikai észrevételeit.

A PÁLYAORIENTÁCIÓ ÉS PÁLYAVÁLASZTÁS HELYE AZ ISKOLÁBAN, BENNE AZ ISKOLAPSZICHOLOGUS LEHETSÉGES SZEREPE

Szabó Csilla

*„Az iskola arra való, hogy az ember megtanuljon tanulni,
hogy felébredjen tudásvágya,
megismerje a jól végzett munka örömét,
megízlelje az alkotás izgalmát,
és megtalálja a munkát, amit szeretni fog.”*

(Szent-Györgyi Albert)

Egy gimnáziumi gyakorlat leírása

A felgyorsult társadalmi-gazdasági változások, az oktatási rendszer új vonásai, a munkaerőpiac elvárásai és a középiskolákban tanuló új generáció jellemzőinek megjelenése következtében a pályaaorientáció témája napjainkra jelentősen felértékelődött. A mai oktatási rendszerben a pedagógusokon kívül sajátos képzettségű szereplők is támogathatják e folyamatot. A „segítő” szakemberek egyike az iskolában alkalmazott pszichológus lehet, aki a kérdéssel, annak különböző vetületeivel számtalan formában találkozhat, dolgozhat.

Az iskolai pszichológus tevékenységének megismerése érdekében először a szakterület történetéről, általános feladatairól, a pszichológusi szakmán belül is speciális munkáját szabályozó rendelkezésekről olvashat az érdeklődő. Majd a pályaaorientáció és -választás kérdésének hatásaival először találkozó szakember gimnáziumi tapasztalatait írjuk le. Végül a kollégáival részben közösen szervezett, az intézmény mára hagyományossá vált, folyamatosan zajló programját ismertetjük. A leírás a program egyes elemeinek részletes módszertanát mutatja be.

Az iskolapszichológia rövid története

Az 1980-as évek elején az iskola pszichológiai kultúrájának fejlesztése érdekében eleinte szűk, majd egyre bővülő körben jelentek meg a tantestületekben a külön képzettséggel rendelkező és a sajátos elvek, szabályok szerint működő pszichológusok. A magyarországi hálózat fokozatos meghonosításában eleinte Szalayné Simkó Hilda, majd Porkolábné Dr. Balogh Katalin munkatársaival

együtt elévülhetetlen érdemeket szerzett. Az alakuló szakterület történetét, elveit, kezdeti tapasztalatait az Iskolapszichológia című tanulmánykötetben összegezték a szerzők. (szerk.: Porkolábné Dr. Balogh Katalin; 1988) A hálózat épülésének bizonyos szakaszában az óvodapszichológia is helyet kapott a rendszerben. A szakterület és hálózat fejlődésében az ELTE és a Magyar Pszichológiai Társaság önálló szekciója szervezésében létrejött a szakmai bázis, mely napjainkig szervezi, koordinálja a pszichológusok havi továbbképzéseit. Módszertani kiadványokkal szélesítik a szakemberek repertoárját (Iskolapszichológia című sorozat). Az utóbbi években Némethné Dr. Kollár Katalin és Tamás Márta irányításában a szakmai szervezet a tagoknak a rendszeres szupervízió lehetőségét is biztosítja.

A szakma általános elvei és szabályai mentén dolgozó iskolapszichológusok protokollja, az egyetemi képzések (MA-iskolapszichológia szakirány), az ELTE szakirányú posztgraduális képzési rendszere (pedagógiai, valamint tanácsadó szakpszichológia) fokozatosan fejlődött. Az utóbbiak a pályatanácsadás szakirányú ismereteit is tartalmazzák.

A 2011. évi CXCV. a nemzeti köznevelésről szóló törvény az óvoda- és iskolapszichológusok tevékenységéről szintén rendelkezik. Az igények és a szükségletek felismerés után a cél: a hálózat országos bővítése. A törvény az alkalmazás céljait, feltételeit, a státusz jellemzőit, a pszichológusok által ellátható feladatokat (10-12 területet nevez meg a rendelkezés) és a szakemberek továbbképzési, valamint kapcsolattartási kötelezettségét rögzíti. A törvényalkotók a pszichológusok munkahelyét az intézményekbe helyezték át. A közoktatási intézményekben dolgozó pszichológusokra a pedagógus-életpályamodellt kiterjesztették.

2011 előtt részben az intézményvezetők döntöttek a főállású szakember alkalmazásáról, így a pszichológusok az adott szervezet tagjaként a szervezeti kultúra minden elemét megismerhették, abban „önálló egységként”, független szakemberként végezték feladataikat. Másrészt a nevelési tanácsadók speciális csoportjának munkatársaiként az iskola (óvoda) kérésére dolgoztak a közoktatási intézményekben („utazó pszichológus”). A rendszerváltás idején a szakma a kistérségekben is lassan épülni kezdett.

A 2011-től hatályos változások értelmében a korábbi főállású státuszok megszűntek, helyette 550 diákonként fél státusz biztosításáról ír a törvény. A rendelkezés értelmében egy-egy iskolapszichológus a munkaidejében legalább két iskolában dolgozik.

Az iskolapszichológusok tevékenységének általános jellemzői

A szakember a pedagógusokkal együttműködve a törvényben és protokollban rögzített összes tevékenységével a pedagógiai folyamatokat munkahelyének szervezeti kultúrájához, valamint a tanulók és felnőttek igényeihez, ill. szükségleteihez igazodva támogatja. Tevékenysége során az iskola egészében, az érintettek teljes körében (tanulók, szülők és tanárok) a pszichológia szemléletét közvetíti.

A pszichológusok valamennyi tevékenysége a tanulók személyiségének fejlődését szolgálja. Ennek legfontosabb alapja az adott személy életkori sajátosságainak és egyéni jellemzőinek tudatosítása, követése. Feladatait a probléma, a téma függvényében egyéni és csoportos formában látja el; eseteként intézményi szinten végezheti.

A szülőkkel való együttműködését részint az etikai szabályok és adatvédelmi törvény indokolja. Másrészt a gyermek elsődlegesen a családi rendszer tagja, ezért a folyamatok hatékonysága érdekében családdal folytatott munka a legtöbb esetben szükséges. A szakma szabályai, a szakirodalom és a gyakorló szakember(ek) szerint a szülő vagy más fontos személy bevonása bizonyos kérdésekben a közép fokú intézményekben is kötelező, elengedhetetlen, néhány területen csupán javasolt.

Az iskolapszichológia a pályaeorientációval és a pályaválasztással kapcsolatos rendelkezések tükrében

A „2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről” 132. § (6) bekezdése a szakembernek a pályaeorientáció folyamatában betölthető szerepéről a következő módon ír: *„Az iskolapszichológus szükség esetén az iskolában pályaválasztási és pályaeorientációs tanácsadást szervez, amelynek során a) együttműködik a pedagógusokkal és a kijelölt pedagógiai szakszolgálat pályaválasztási szakemberével, b) a helyi lehetőségek függvényében pályaeorientációs foglalkozásokat tart az ötödik évfolyamtól kezdődően az önismereti, képességstruktúra-feltérési, pályaismereti témakörben.”*

Az iskolában alkalmazott szakemberek tanulmányaik során (MA és iskolapszichológusi képzés/ek) olyan elméleti tudásra, kompetenciákra és eszköztárra tesznek szert, mellyel az iskola, ill. az egyének igényének megfelelően – elvileg – a fenti feladatokat elláthatja.

Jelen dolgozat szerzője Budapesten általános iskolai tanárként, osztályfőnökként (1982-1992), majd ugyanott tanárként és iskolapszichológusként (1992-1997), végül főállásban általános iskolai, később főállású, gimnáziumi

pszichológusként szerzett a tapasztalatokat. A 2013/2014-es tanévtől (a törvényi változás után) a státusz keretében egy másik gimnáziumban is dolgozik. Jelen dolgozat a szakember a kollégáival részben együtt végzett, középiskolai gyakorlatát mutatja be.

A gimnáziumi pszichológus iskolai pályaaorientációs folyamatokról szerzett, első tapasztalatai

A tanár személyisége, nevelési-oktatási tevékenysége különös szerepet tölt be a személyiség- és pályafejlődésében. Célja a diák sikeres döntésének előkészítése, a pályaválasztási érettség formálódásának támogatása. A pedagógusok tanítványaik pályaaorientációjában betöltött szerepéről, a témával kapcsolatos vélekedések gimnáziumi vizsgálatáról részletes kutatási eredmények születtek (Hegy-Halmos Nóra, 2016).

A szakember belvárosi gimnáziumban töltött első évében első és főállású iskolapszichológusként (2001/2002-es tanév a négy-, és hat évfolyamos gimnáziumban) megismerhette az iskola oktatási feladatain kívül tett felajánlásait, szakköri és szabadidős programjait. Ezek bővülő választéka a diákok tehetséggondozásának is részét képezik. Időközben a kollégák kidolgozták az ötévfolyamos képzés programját. Azóta sikeresen folytatódik az új, „humán” osztály speciális programja. Saját kezdeményezésükre a szaktanárok szakmai programokat szerveztek egy-egy munkahelyre, mely a tantárgyi ismeretek bővítésén kívül pályaismereti komponenseket is hordoztak magukban. Néhány osztályfőnök az egyetemi képzések bemutatása érdekében volt tanítványait hívta meg, illetve az osztályfőnöki órákon, egyéni konzultációkon foglalkoztak a kérdéssel (jellemzően 10. és 12. évfolyamon). Az iskolában a végzős tanulók számára szervezett előadáson egy külső szakértő adott tájékoztatást a továbbtanulási lehetőségekről, az adminisztráció kérdéseiről. A diákok adminisztrációs kérdésekben az iskolavezetéshez fordulhattak. Az iskola a Fővárosi Pályaválasztási Tanácsadóra irányíthatott néhány tanácstalan 11. évfolyamos tanulót, ahol önként is igényelhették a szakmai segítséget.

A másik, szintén belvárosi gimnáziumban 2013 őszén kezdte munkáját a pszichológus. A képzés jellege, az iskolai programok, a pályaaorientáció érdekében tett, közvetett és közvetlen lépések hasonlóan bizonyultak ebben az intézményben is. Ebben az iskolában korábban a diákoknak egyéni és csoportos foglalkozásokat tartott az előző pszichológus. Tevékenységében más feladatok élveztek prioritást.

A két budapesti gimnázium vázolt hagyományai napjainkban is folytatódnak.

A helyi gyakorlat(ok) elemeinek építkezése, leírása

A pszichológus tevékenységének alapjait mindenkor az elméleti és módszertani képzettsége, majd tapasztalata adja. A születéstől zajló pályafejlődési folyamatot, az elméleteket, azok különböző szintű tényezőit a szakirodalom részletezi. (Csirszka János, 1977; Ritoók Pálné, 1986., Dr. Papuláné; Dr. Szilágyi Klára 2006, 2012) Munkája során ezen téziseket, tapasztalatokat érvényesíti.

A helyi gyakorlat feltérképezéséből láthatóvá vált, a pedagógusok pályaeorientáció érdekében tett lépéseit a szakember miként támogathatja. Az alapokat az iskolapszichológus tevékenységének első évében tettük le. A rendszerszemlélet és a „folyamat”-jelleg jegyében épülő program az iskola földrajzi fekvéséhez, helyzetéhez, helyi adottságaihoz, valamint az egyéni igényekhez és a lehetőségekhez alkalmazkodik.

A megvalósítás időnként nehézségekbe ütközött/ütközik. 1.) A gyakorló pszichológus tapasztalata Hegyi-Halmos Nóra kutatási eredményeivel megegyezik (2016). Eleinte a pályaeorientációs folyamat más szemléletének elfogadása a diákok, a szülők, főként a tanárok körében okozott problémát. Az igazgatókkal való munkakapcsolat ebben a kérdésben is fontos támogatást jelent a szakember számára. 2.) Részben az iskola munkarendje, annak hagyományai miatt /az egyik gimnáziumban – határozott és elfogadható céllal – ugyanabban az órában tartják az osztályfőnöki órákat. 3.) A tanulók túlterheltsége is közrejátszik. A ma tapasztalható magas óraszámok mellett tehetséggondozó iskoláinkban a diákok a tanítás után a saját foglalkozásaikra mennek. A délutánba nyúló tanítás befejeztével – általában véve is – a programok lebonyolítása időnként problémás. 4.) A pszichológus oldaláról is adódhatnak nehézségek. Egyrészt az elsőbbségeket élvező, különösen az esetlegesen kritikus helyzeteket kezelő feladatai előnyt élveznek. A 2011. évi törvény következtében történt változások után a két iskola között megosztott munkaideje, munkarendje, a két iskolában végzett feladatai miatt – többek között – az osztályfőnökökkel, ill. diákokkal folytatott egyeztetése problematikus.

A másik iskolában is megkezdett program (2013/2014) a nehézségek ellenére 2001-től folyamatosan bővül, változik. A pszichológus ugyan mindenkor együttműködik a kollégáival, de a tanárok tehermentesítése érdekében egyes programok szervezésében, előkészítésében a szülőkkel működik együtt, akik a rendezvények céljait felismerve mindig készségesen állnak a szervező segítségére. Ezen eseményekről a tanárokat rendszeresen tájékoztatjuk, akiket mindig szívesen látunk a találkozókön. A program bizonyos elemeinél pedagógusokkal közösen dolgozunk.

Jelenleg a helyi pályaaorientációs program elemei egymást kiegészítik, egymásra épülnek, a helyi, folyamatosan alakuló „rendszer” alkotják. Értelem-szerűen a szervezési keret, a tematika, a célcsoport a foglalkozás jellegéhez igazodik. A leírás az elemek bevezetésének időrendi sorrendjét követi.

1. AZ EGYÉNI TANÁCSADÁS

Főállású, majd két iskolában dolgozó pszichológusként a szakmai szabályok betartása mellett az egyéni tanácsadás lehetőségének felajánlásával kezdődött. A protokollnak megfelelő szakmai segítség felajánlása folyamatos. Jellemzően a „kritikus” szakaszokban javasolt. A támogatás egyénre szabott formáját jellemzően ekkor igénylik, azaz a 10. évfolyamosok, valamint a végzős diákok vagy szüleik élnek a független szakember kínálta lehetőséggel. Az iskolai pályaaorientációs programjának ezen eleme az önismeret fejlesztését, az egyéni problémák közös megbeszélését, az információk integrálását szolgálja. Az utolsó ülésre a kliens (serdülő) engedélyével a szülőt/szülőket is bevonja a tanácsadó. Minden eset egyedi, ennek ellenére egy általánosnak mondható tematika vázolható. A család együttműködése nélkülözhetetlen gyermekük pályafejlődésében. Különösen azon esetekben célszerű a közös gondolkodás, ahol a családon belüli elképzelések, tervek nincsenek összhangban, mely esetenként a gyermekben magas szorongásszintet is okoz. A helyzet közös elemzése részben a családi kommunikáció átgondolását, a döntés támogatását célozza. A szaktanárokkal folytatandó konzultáció fontosságáról is beszélünk, mely a döntés előkészítésében valóban lényeges szerepet tölt/het be. Fontos megjegyezni, hogy az egyik iskolában az egyéni elképzelések, a szülői elvárások és az iskolai tapasztalatok egyeztetése érdekében osztályfőnökök többsége a tanulókkal – esetenként a szülőkkel közösen – egyéni megbeszélést tart (fakultáció választása előtt és többnyire az érettségi évében). A pedagógusok /szaktanárok és osztályfőnökök/ e kérdésben is készségesen állnak a család(ok) rendelkezésére.

A tapasztalat azt mutatja, a felsőoktatási rendszer adta döntési lehetőségek sora, illetve a pályaeletút tervezésének vázolása, tudatosítása a fiatalokra és szülőkre egyaránt megnyugtatóan hat. A család és a környezet pályaaorientációban betöltött szerepe fontos. A pályaválasztás a továbbtanuló döntése. Ezen életszakasz optimális esetében a szülő a fiatal választásának, döntésének támogatója. A kliens számára „meghatározó” személlyel folytatott konzultáció egyik modelljét, annak a gyakorlati munkában alkalmazható módszereit Kissné Dr. Viszket Mónika ismertette. (2015)

Az egyik iskolában eleinte akadtak olyan helyzetek, amikor a „belépő” osztályokból jelentkeztek fiatalok (7. és 9. osztály). A korán jelentkező diákok több-

sége komoly feszültséget érzett, mert „az osztályból egyedül ő nem tudja, mi szeretne lenni”. Ebben az életkorban a kortársak szerepének fontossága törvényszerű, az egymásra gyakorolt hatás azonban nem mindig szolgálja a személyiség aktuális állapotát, esetleg fejlődését. A napi gyakorlatban előfordul, hogy az érettségi előtt álló testvér helyzete hasonló hatást gyakorol a fiatalabb gyermekekre. Ezekben az esetekben lehetőleg a szülőkkel közösen helyezzük más kontextusba a kérdést.

A 12. évfolyamosok egyéni tanácsadása során időnként a pályaválasztási érettség kialakulatlansága mellett más jelenségek is látható válnak; ezekben az esetekben a probléma jellegétől függő javaslattal zárulnak az ülések.

A gyakorló pszichológus több alkalommal találkozott olyan esettel, amikor egy 10. évfolyamos tanácsadás után az érettségi évében is visszatért egy-egy diák. Úgy ítélte meg, korábbi elképzelése bizonyos hatásokra – pl. egy tanár, egy tantárgy iránti érdeklődés változása (fokozódása vagy csökkenése) vagy a nyári diákmunka hatására – megváltozott. Ők az új helyzet átgondolása érdekében fordultak a tanácsadóhoz.

2. TEMATIKUS OSZTÁLYFŐNÖKI ÓRÁK

A kamaszokban (és a felnőttekben is) gyakran él az az elképzelés, hogy a fakultációra történő jelentkezés maga a pályaválasztás, mely végleges. Ez a „hit” az érintett kamasznak gyakran okoz nehézséget. A pályafejlődés elméleteinek szellemében az osztályfőnöki órák részben ezen elképzelés átstrukturálását célozza meg. Mivel a vonatkoztatási csoportok egyénekre gyakorlott hatása egyértelmű, ezért a program ezen eleme közvetve az egyén támogatói körének bővítésére is kísérletet tesz.

2001-től folyamatosan igényelheti az osztályfőnök a 2, esetenként 3 alkalomból álló, rendhagyó órákat, melyeken az osztályfőnök is megjelenik, a csoporttal együtt gondolkodik. A foglalkozásokat az első években a 10-12. évfolyamosoknak tartottuk, a pszichológus folyamatos jelenléte miatt napjainkban a célcsoport 10. évfolyam, a fakultáció kiválasztásának időszaka. Az órákról a szülőket és diákokat előzetesen levélben tájékoztatjuk. Az órák célja összességben a csoportok és egyének szintjén a téma új/újszerű gondolkodási keretbe való helyezése, a diákok egymás közötti beszélgetésének ösztönzése. A foglalkozások elején egyeztetjük az együttműködés szabályait, és „szerződést” kötünk. Az első foglalkozáson a munka sikeres és boldog, elégedettséggel járó életben betöltött szerepének közös, frontális átgondolásával kezdünk. A kérdés okozta érzelmek közvetlen ventilálása az óra lényeges pontja. Közösen összegyűjtjük, jelen állapotukban mely munkaértékeket tartják fontosnak, közben az egyéni,

egyedi jellemzők felismerésére is kitérünk. A legfontosabb fogalmak tisztázásával, a folyamat és annak elemeinek felismerésével, azok szerepének jelentőségével folytatjuk a strukturált beszélgetést. Az első találkozón a pályaismeret szintjét csoportos formában mérjük fel.

Az előző két évig a második találkozón a pályaismereti anyaggal folytattuk a munkát. Az otthon elvégzett feladatok megbeszélését követően ebben a részben bemutattuk az interneten is elérhető tájékoztatói lehetőségeket, és összegyűjtöttük a munkába való bepillantás lehetőségeit. A diákokat otthoni beszélgetésre ösztönöztük. Érthető, hogy a szakmákon kívül a felsőoktatási rendszer felépítését sem ismeri a 16-18 (!) éves kamaszok többsége. A rendszer bemutatása, majd a felnőttkori pályaeletút tervezésének és újratervezésének lehetősége megnyugtatóan hat. A foglalkozást az egyéni tanácsadási lehetőségek felsorolásával zártuk. (Pályaválasztási Intézetben és helyben)

Miután az egyik tanár is elvégezte a „Pályaorientációs konzulens, a Nemzeti Pályaorientációs Portál felhasználója” című tanfolyamot (30 óra), ezért az adott gimnáziumban az igazgatóság 2015 őszétől a pedagógust bízta meg az osztályfőnöki órák lebonyolításával. A kolléga jelenleg kisebb csoportban tematikus szakkört tart.

A másik intézményben a program ezen elemét is az iskolapszichológus tartja.

Az utóbbi tanévben a második találkozót – kísérleti jelleggel – megújult formában, módszerrel és tartalommal tartottuk. Az új generációk jellemzőihez igazodva járjuk körbe az önálló informálódás módjait. Az IKT eszközök tanári használata a ma iskolájában alapvető. Az iskola technikai eszközei azonban még nem érték el azt a szintet, mely az egyéni vagy csoportos munkára lehetőséget adna. Mivel ebben az iskola néhány óráján (pl. nyelvóra) a tanulók az okos telefont használhatják, így az osztályfőnökökkel előre egyeztetve a rendhagyó órán is alkalmaztuk.

Az első órán felmértük, hány tanuló rendelkezik ilyen eszközzel (27 diáknak kb. a fele jelezte), majd megbeszéltük. A csoportos óra egyik célja az önálló tájékoztódásra ösztönzés, új lehetőségeket bemutatása.

A második foglalkozáson felmértük, hogy az előző óra tartalmával, ill. a „pályák, szakmák” témájában milyen forrásokból tudnak tájékozódni. Az m-Learning módszerrel feldolgozott, előkészített óra (kb. 30 perc) segítségével hasznos linkeken „kalandozhattak”, azokat a vázlatban véleményezték is a csoportok. Az osztály saját linkgyűjteményét az osztály közösségi oldalára feltettük, a szülőknek az osztályfőnök küldte el. Az óra utolsó harmadában a felsőoktatási rendszerről, a felnőtt létben várható tervezés és – a belső vagy külső hatásokra fellépő – újratervezés lehetőségéről beszéltünk. Az osztályfőnöki óra végét a „hagyományos” órák megszokott információival zártuk. A visszajelzé-

sek alapján a fogalmak, a folyamat átgondolása, valamint az oktatási rendszer megismerése volt a legtöbb diák számára fontos, a módszer alkalmazását újszerűnek tartották. A tervek szerint a későbbiekben az osztályfőnöki órák ezen formáját alkalmazzuk. A m-Learning módszer használatának bevezetéséhez a szakirodalom is nyújt gondolatokat. (Dr. Abonyi-Tóth Andor, Dr. Turcsányi-Szabó Márta 2015)

2.1. Az iskolai szintű program

Az egyik gimnáziumban 2008 tavaszán az iskolai minőségbiztosítási vizsgálatok keretében végzett anonim mérés segítségével kértük intézményünk pályaaorientációs és -választási gyakorlatáról a 10-12. évfolyamos diákjaink, a szülők és tanárok véleményét.

A nehézségein kívül azt vizsgáltuk, a megkérdezettek szerint a fiatalok sikeres pályaválasztása érdekében jelenleg *mit tesz az iskola és a család*. Egyben felmértük, miként látják az iskola és a szülők folyamatban betöltött, *ideális szerepét*. A pályaaorientáció és -választás időzítéséről, valamint a szaktanárok, osztályfőnök, iskolapszichológus szerepéről szintén kértük a vizsgált csoportok véleményét. A felmérés tapasztalatait 2008. nov. 11. nevelési értekezleten ismertette a pszichológus. A következtetések alapján az iskolapszichológus a munkatervében már új feladatot is felvázolt.

454 fős minta válaszainak tapasztalataira építve 2009 tavaszán kezdtük a pedagógusok oktató-nevelő munkáját gyakorlati ismeretekkel bővítő, egyben az iskolapszichológus tanácsadó tevékenységét is támogató rendezvények lebonyolítását. 7-12. évfolyamos tanítványaink számára hirdettük meg a délutáni, fakultatív találkozót. Diákjaink első, sikeres pályaválasztásának támogatása érdekében a következő célokat fogalmaztuk meg:

- pályaismeret bővítése, mely a pályaaorientáció és -választás egyik alapja
- független, elhivatott szakemberektől hiteles információk szerzése
- érdekes sorsok, karrier megismerése
- a munka mint érték, mint örömforrás
- bepillantás a munka világába
- az aktuális munkaerőpiac egy-egy szegmensének megismerése
- gyakorlati tapasztalatok közvetett megismerése
- új lehetőségekbe bepillantás
- az életen át tartó tanulás szerepének tudatosítása
- más szakmák megismeréséhez szempontok adása, erre ösztönzés
- közvetve az önismeret fejlesztése
- attitűd változása (diák, szülő, pedagógus)

- motiváció, érdeklődés, nyitottság fokozása, közvetve a bizonytalanság, szorongás csökkentése
- otthoni beszélgetések kezdeményezése, támogatása
- diákok egymás között beszélgetésének kezdeményezése és támogatása
- iskolai keretek között a felsőoktatási lehetőségek megismerése helyben vagy az adott intézményben külön csoportlátogatás révén (egyetemi képzések „szubjektív” bemutatása; más)
- információk szerzése, integrálása és szelektálása

A „Pálya7-ek!” című program alapján jött létre az iskola minőségirányítási programja. (2009/2010).

A kísérleti év sikere nyomán folytattuk a programot. 2009 és 2013 között mintegy 110 délutáni, fakultatív rendezvényre került sor. Érdeklődő tanítványaink iskolánk falain belül beszélgethettek különböző szakmák képviselőivel és egyetemi oktatókkal. Külön csoportokkal egyetemekre látogattunk el, valamint munkahelyekre kaptunk meghívást. Az első év végén végzett hatásvizsgálatban a szülők jelezték, szívesen látogatnának el egy-egy eseményre, ezért a rendezvények többségére (a vendégek/vendéglátók engedélyével) a szülőket is meghívtuk. Az évek során különböző szervezési formákkal kívántuk fokozni a program hatékonyságát. A „kisgimnazisták” nyitottsága különösen fontos volt.

A 2013/2014-es tanév törvényi változása következtében az iskolapszichológusok alkalmazási feltételei módosultak, így a másik intézményben is meghonosítottuk a pályaismeretet bővítő programot. Az igazgatók engedélyével, valamint a szakemberek jóváhagyásával – iskolapszichológus számára első „közös” évben – a két gimnázium érdeklődő diákjai és a szülők közös programokon vehettek részt.

2.2. Tematikus nap(ok) a 10. évfolyam számára

Az egyik iskola hagyománya, hogy a témanapokra programot szervez. Ezeken a délelőttökön minden évfolyam külön témában rendhagyó foglalkozáson vesz részt. A 2014/2015-ös tanévtől az iskolavezetés döntése értelmében az egyik napon a fakultáció választásának támogatása érdekében kötelező, de választható formában és kizárólag a 10. évfolyamosaink számára szervezzük meg az egyik délelőtti programját. (A teljes évfolyam létszáma tanévenként kb. 180 fő.) A szülőket látogatóként ezeken a foglalkozásokon nem tudjuk fogadni.

A rendezvény végén az igazgató és a vendégek hozzájárulásával hatásvizsgálatot végeztünk. Az előadók, a 10. évfolyamos tanítványok szülei és kollégák önként véleményezhették a programot. Az anonim hatásvizsgálatot minden

évben elvégezzük. Az eredményesség vizsgálatának tapasztalatait lehetőségeinken belül a következő évek szervezésébe igyekszünk beépíteni.

A táblázat néhány adatot és a szervezési keret változását mutatja

	2014/2015	2015/2016	2016/2017
dátum	2015. április 1.	2016. január 29.	2016. december 20.
turnusok száma	2	3	3
előadások száma	29	36	előkészített 36, ebből 2 elmaradt
megjelent diákok létszáma	129	159	141
leadott kérdőív száma	106	133	110

A 2009 óta folyamatosan zajló programok múltjáról, tartalmáról és hatás-vizsgálatáról az iskola honlapján tájékozódhat az érdeklődő: <http://www.ejg.hu/palyaprogram> A személyes adatokat az előadók engedélyével adtuk /adjuk közre.

A másik iskolában a fakultatív, teljes iskolának (650 fő) meghirdetett rendezvények mellett 2016 tavaszán két rendhagyó osztályfőnöki órában a 10. évfolyamosoknak külön programot szerveztünk. A Volt Iskolatársak Szövetsége számára küldött felkérésünkre jelentkezett szakembereknek és a külsős előadónak köszönhetjük az iskolai pályaorientációs találkozót. Néhány vendégünk mindkét órában vállalkozott a beszélgetésekre. Diákjaink itt is érdeklődésüknek megfelelően választhattak. Tanítási óránként hét előadás egyikére regisztrálhattak. A program végén az anonim vizsgálatot minden érintett csoportban elvégeztük. A 2016/2017-es tanévben az iskola más feladatai miatt a 7-12. évfolyamosaink és a szülők számára csupán a fakultatív beszélgetéseket szerveztük meg.

A rendezvények elsődleges célja tanítványaink és – indirekt módon – a család támogatása. A program azonban más hozzáadékkal is szolgál. 1.) A volt diákok, a külső támogatók, szülők, mint a szervezésben segítő támogatók, mint elhivatott, szakmájukat szerető szakemberek, mint látogatók meghívása a „nyitott iskola” szemléletét erősíti. 2.) Különösen a témnapok előkészítése, szervezése, majd lebonyolítása időigényes folyamat, de az intézményeken belüli együttműködést is fokozza. A program előkészítése, összeállítása, a nap lebonyolításának koordinálása, a regisztráció, a technikai körülmények és igények megvalósítása, a tanári felügyelet biztosítása egy team együttműködését igényli. 3.) Fontos, hogy a felügyeletet ellátó pedagógusok saját élménye a program támogatói körét is bővíti. 4.) A nap során e csoport tagja néhány tanítványunk is. A tematikus foglalkozások napján vendégeinek fogadásában

és kalauzolásában mintegy 35 diák önként segít a koordináló pszichológusnak. 5.) Ugyanakkor a program az iskolapszichológus szakmai /tanácsadói/, valamit szervező munkája számára szintén hozadékkal jár. A pályaismereti program az adott felajánlásokra építhet. A pályaismereti rendezvények tartalma mindenkor az iskola földrajzi fekvése adta lehetőségeknek és a helyi felajánlásoknak köszönhető. Valamennyi diák (teljes létszám: 860, 650 fő; 10. évfolyamosok létszáma 180, 130 fő) igényeit nem tudja kielégíteni, azonban a további, önálló informálódáshoz mindenképp ad szempontokat. A pályaismereti programot általában gondolatébresztőnek szánjuk. Napjainkra mindkét gimnáziumban a hagyományos programok egyik példája, formája, ezzel a szervezeti kultúra részévé válhatott. A mérés eredményein kívül más is igazolhatja a szerepét. Az évek során többször visszatérő, „sorozatfüggővé” vált tanítványaink növekvő létszáma, valamint a szülők – mint lelkes szakemberek – több éven át tartó visszatérése kedvező visszajelzés az iskolák számára. Külső támogatóink több éven át folyamatosan megtisztelnek bennünket, mely a pályaismereti találkozók létjogosultságát szintén alátámasztja.

3. FAKULTATÍV TALÁLKOZÓ A 10. ÉVFOLYAMOS DIÁKOK SZÜLEINEK

Az egyéni tanácsadásból, valamit a pszichológus más jellegű feladataiból szerzett tapasztalatai alapján vetődött fel a program új elemének terve. A tapasztalatok szerint ui. esetenként 1.) a családi környezetben a kamasztól korai és/vagy végleges döntést várnak, 2.) az elképzelések jelentősen eltérnek egymástól, 3.) vagy irreális tervek fogalmazódnak meg diákban és szülőben egyaránt. 4.) Előfordul, hogy a társadalmi változások, elvárások és a szülők saját munkatapasztalata a családon keresztül jelentősen beszűrődik a serdülők életébe, s ez bizonytalanságukat jelentősen fokozza. 5.) A szülők tanácsstalansága és az információk hiánya is nyilvánvalóvá vált. 6.) A gimnazisták szülei között vannak olyanok, akik úgy vélik, a beiskolázás követően gyermekük „jó helyen van”, baj esetén az iskola keresni fogja őket, ezért csak a szülői értekezletekre járnak. Természetesen, a más típusú hozzáállással a középiskolákban is találkozhatunk.

Két intézmény munkatársaként a pszichológus a „nyitott iskola” szemléletét követi, s a szülőkkel való együttműködést a középfokú iskolákban is lényegesnek tartja; ez közös elv. Részben ezen indokok miatt vezettük be az új elemet. Ugyanakkor más, szülőknek tartott programokkal együtt (prevenció, tanulás kapcsolatos szűrés) a pályaaorientációs rendezvény a pszichológia szemléletét is közvetítheti. A szülői találkozóval/-kal egyben a diák támogatói körét is bővíthetjük. A szakember adott iskolai tapasztalatára épülő terv iránt az igazgató és az érintett osztályfőnökök csoportja nyitottnak bizonyult.

Az intézményben második éve hirdetjük meg a szülői találkozót /egy-egy alkalommal 2, ill. 3 osztályban/. Általában osztályonként a szülők 10-30%-a jelenik meg a késő délutáni időre kiírt találkozón. A közös gondolkodásra az osztályfőnököket szintén meghívjuk, akik a találkozó előzetes szervezésben segítenek a szakembernek. A némileg önismereti komponenseket is tartalmazó találkozó célja a legfontosabb fogalmak, elméletek bemutatása. Általa a pályafejlődés „folyamat” jellegének felismerése. Az információk átadása, saját tapasztalatok szerzése, a beszélgetés (ventilálás) a találkozó lényeges eleme. A közös gondolkodás célja tehát: a nézőpontok átgondolására ösztönzés, kísérelt a szemléletváltásra. A találkozó végén játékos formában kérjük a visszajelzéseket. Az eddigi négy találkozón megjelentek jelentős hányada „vitt magával valamit”. Kedvező jelzésként értékelhetjük azt is, hogy a különböző szintű és tartalmú, fakultatív szülői találkozók „visszatérő” látogatók is megjelennek. A pszichológus tervei szerint az osztályfőnökök igényének függvényében a szülői találkozókat folytatjuk.

Összességében

A jelen dolgozatban bemutatott program csupán a lehetőségek egyik változata. Az intézmények oktatási-nevelési feladatait és a pedagógusok önálló kezdeményezéseit kiegészítő gyakorlat nem teljes, de egységesnek és – a visszajelzések alapján – hasznosnak tartható. Nem tökéletes, hiánytalan, ezért állandó a módosítás, az építkezés. A helyi igényekhez, szükségletekhez és lehetőségekhez folyamatosan alkalmazkodó rendszer elemeit mindkét iskolában folyamatosan szeretnénk lebonyolítani. A pályaaorientációs program fejlesztését a külső és helyi változásokhoz igazítjuk.

Zárszó

A téma iránt elkötelezett szakemberek fontosnak tartják, hogy napjainkra sok iskola dolgozta ki, vezette be a saját „jó gyakorlatát”, mely az oktatási rendszer hatékonysága és – leginkább – a diákok érdekében tesz minden elismerésre méltó lépést. (Borosán Livia, 2010; Kontár-Halász Emese; 2013; Deák Klaudia Noémi; 2014; Dr. Bártfai Edit – Kaszás Judit; 2015;) A mai elvárások hatására bizonyára több intézmény kezdi meg az iskolai pályaaorientáció támogatásának új szemléletű formáinak bevezetését. A Pályaválasztási Intézeten kívül napjainkban számos alapítvány, egyesület ajánlja fel a segítségét az intézményeknek. Az utóbbi években az egyetemek és cégek is felismerték a középiskolák megszólításának jelentőségét, így az arra vállalkozó intézmények tanítványaik

támogatása érdekében vélhetően megtalálják a tágabb környezetük kínálta lehetőségeket.

Ugyanakkor a téma jelenleg felismert fontossága miatt és a gyakorlat szerint is megfontolandónak látszik a helyi „segítők” körének bővítése. Megoldás lehet a bizonyos kompetenciákkal rendelkező (az arra érzékeny, alkalmas és tanfolyamot végzett) pályorientációs tanárok – néhány óraszám erejéig – valamennyi intézményben történő, hivatalos alkalmazása, akik néhány, szakmai határaikon belül végezhető foglalkozástípusok vezetésével és a folyamat koordinálásával minden iskolában támogathatnák a pályorientációt.

Egyúttal egyetemi oktatóimnak köszönöm, hogy a téma fontosságra felhívták a figyelmem, annak szemléletét megtanulhattam tőlük. Külön köszönettel tartozom Dr. Ritoók Magda docens asszonynak és a Pályaválasztási Tanácsadó munkatársainak, akikhez szakmai kérdéseimmel gyakorló pszichológusként is fordulhattam.

IRODALOMJEGYZÉK

Az intézmény története a dokumentumok tükrében

FELHASZNÁLT IRODALOM, FORRÁSOK JEGYZÉKE

- (1) forrás: <http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=-8043>
- (2) Kósáné Ormai Vera: Pszichológus az iskolában Okker, 1999
- (3) Barcza Erika (1936) idézi Kósáné Ormai Vera (1999)
- (4) forrás: <https://www.google.hu/search?q=M%C3%A9rei+ferenc&client=firefox-b&tbm=isch&imgil=-tTP9vNgcRi2WM%253A%253B>
- (5) forrás: www.mfpi.hu/teszt/100_eves_mfpi.html
- (6) forrás: http://www.mfpi.hu/ifjuszagi_iroda
- (7) forrás: <http://www.mfpi.hu/euora>
- (8) forrás: <http://www.mfpi.hu/eurodesk/eurodesk.html>
- (9) forrás: <http://www.mfpi.hu/kiadvanyok/konyvek/kolcsonhatasok.html>

Országgyűlés naplója hiteles kiadás II.kötet 28-51. ülés; Budapest, 1967

Borbély Pecze Tibor Bors: A tanácsadás múltja, jelene, kérdései;
http://www.olivamarketing.hu/carpedm2/uploads/newsletter/LGH_Fokusz.pdf

Dudás János: Fővárosi Pályaválasztási Intézet + Fővárosi Munkavállalási Tanácsadó = Fővárosi Pályaválasztási és Munkavállalási Tanácsadó; Pedagógiai Szemle 39.évf. No.9., 1989.-845-849.p.

Kocsis Antal: Maradt még egy pályaválasztási tanácsadó; Munkaügyi Szemle 45.3. 2001.-39-41.p.

Kocsis Antal: Pályaválasztási információk; Köznevelés, 54. 32. 1998.-9.p.

Kocsis Antal: Pályaválasztás-intézményi háttér nélkül; Köznevelés, 57.9. 2001.-7.p.

Kónya Sándor: Magyar Tudományos Tanács (1948-1949); Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 1998., 112. p.

Kovács Zsuzsanna: http://www.mfpi.hu/ifjuszagi_iroda

Kovács Zsuzsanna: http://www.mfpi.hu/euora/hirek/euora_a_millenarison.html

Kovács Zsuzsanna: <http://www.mfpi.hu/eurodesk/eurodesk.html>

Laki Ildikó: Pályaválasztási tanácsadás; Educatio1988/3 -597-599.p.

- Perlai Béla: Pályaválasztási Tanácsadó megszervezése, működése, munkamódszere; Állam és igazgatás, 20.évf., 5.sz., 1970.-459-468. p.
- Dr. B. Schmidt Gizella: A Magyar Királyi Gyermeklélektani Intézet és Pályaválasztási Tanácsadó; Protestáns Tanügyi Szemle, 1944/6-132.p.
- Sipeki Irén: A pályaválasztási tanácsadók tevékenységének és történetének áttekintése; Neveléstörténet 2.,- 1-2. sz.,2005.- 124-136.p

Narratív technikák a konstruktív pályatanácsadásban

IRODALOMJEGYZÉK

- Amundson, N.E. (1989): A Model for Individual Career Counseling, Journal of Employment Counseling, VOL. 26. 132-138.
- Amundson, N. E. (1998): Active Engagement, Enhancing the Career Counseling Process, Ergon Communication, Canada
- Amundson, N. E. (1995): A Centric Career Counseling Model, ERIC Digest, EDO-CG-95-66
- Amundson, N.E. (2009). Active engagement: The being and doing of career counselling. Edition Three. Richmond, B.C.: Ergon Communications.
- Amundson, N. – Penner, K. (1998): Parent Involved Career Exploration, The Career Development Quarterly, Vol. 47. 135-143.
- Beven, P. (2015): Using narrative approaches, Narrative Approaches and Career Development <http://www.careerguidanceandcounseling.com/narratives-and-career-developm/> letöltés ideje: 2017-07-22
- Brott, P.E (2004): Constructivist Assessment in Career Counseling, Journal of Career Development, Vol. 30, No. 3
- Borbély-Pecze T.B. (2015): Az egyéni tanácsadás elmélete: pályakonstrukciós kísérletek támogatása, Munkaügyi szemle 2015 / 2. 13-25.
- Budavári-Takács I.(2011): Karriertervezés, in: http://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop412A/2010-0019_Karriertervezes/index.html, letöltés ideje: 2017-07-22
- Buxbaum, E. H. és Hill, J. C. (2014): Inclusive Career Genogram Activity: Working with Clients Facing Forced Career Transition to Broaden the Mind and Encourage Possibilities, Career Planning and Adult Development Journal, 2014, 45–59
- Chen, Charles P. (1997) Career projection: narrative in context, Journal of Vocational Education & Training, 49:2, 311-326

- Gibson, D. M. (2005): The Using of Genograms in Career Counseling With Elementary, Middle, and High School Students, *The Career Development Quarterly*, Vol. 53. 353–362.
- Gysbers, N. C. (2006): Using Qualitative Career Assessments in Career Counseling with Adults, in: *Int J Educ Vocat Guid* 6: 95–108
- Hoskins, M. (1995): Constructivist Approaches For Career Counselors, *ERIC Digest*, EDO-CG-92-65
- Franklin, M. – Feller, R. (2017): Using the One Life Tools Narrative Framework: From Clarification to Intentional Exploration With an East Asian Female, in: *Postmodern Career Counseling* 273–285. (eds): Busacca and Refuss, *American Counseling Association*, Alexandria
- Kissné Viszket M. (2015): A pályaválasztási döntés családi háttere, in: http://epa.oszk.hu/02500/02512/00010/pdf/EPA02512_eletpalya_tanacsadas_2015_05_22-29.pdf, letöltés ideje: 2017-07-22
- Malott K. M. és Magnusson, S. (2004): Using Genograms to Facilitate Undergraduate Students' Career Development: A Group Model, *The Career Development Quarterly*, Vol. 53. 178–186.
- McMahon, M. – Watson, M. – Bimrose, J. (2010): Stories of careers, learning and identity across the lifespan: Considering the future narrative of career theory, *The Institute of Career Guidance*, http://www.agcas.org.uk/agcas_resources/354-Stories-of-careers-learning-and-identity-across-the-lifespan-Considering-the-future-narrative-of-career-theory, letöltés ideje: 2017-07-23
- McGoldrick, M., és Gerson, R. (1985): *Genogram in family Assessment*. New York: Norton Patton, W.- McMahon, M. (2006) *The Systems Theory Framework Of Career Development And Counseling: Connecting Theory And Practice*. *International Journal for the Advancement of Counselling* 28(2):pp. 153-166
- Okiishi, R. W. (1987): The Genogram as a Tool in Career Counseling, *Journal of Counseling and Development*, Vol 66. 139–143.
- Platt, L. F. és Skowron, E. A. (2014): The Family Genogram Interview: Reliability and Validity of a New Interview Protocol, *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families* 21(1) 35-45
- Savickas, M. L. (1989): Career-Style Assessment and Counseling. in *Adlerian Counseling: A Practical Approach for a New Decade*, 289-320. Szerk: Sweeney, T., *Accelerated Development Press*. Muncie
- Savickas, M. L. (2005): The Theory and Practice of Career Construction. in *Career Development and Counseling: Putting Theory and Research to Work*, 42-70.o. Szerk: S. D. Brown and R. W. Lent. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.

- Savickas, M. L. (2012): Life Design: A Paradigm for Career Intervention in the 21st Century in: Journal of Counseling & Development Vol 90.
- Szabó M.–Kiss I.–Herczegné Kereszturi J.–Szemán D.–Czigány L. (2015): A pályatanácsadás hatékonyságának vizsgálata, Pályaorientáció rendszerének tartalmi és módszertani fejlesztése, TÁMOP 2.2.2. file:///C:/Users/M%C3%B3ni/Downloads/afsz_tamop222_szakanyag_tanuulmany_hatekonysag.pdf, letöltés ideje: 2017-07-21.
- Super, Donald E., Mark L. Savickas, and Charles M. Super. (1996): The Life-Span, Life-Space Approach to Careers, in Career Choice and Development, 121-178.o., Szerk: D. Brown and, L. Brooks. San Francisco: Jossey-Bass.
- Valach, L., & Young, R. A. (2002). Contextual action theory in career counseling: Some misunderstood issues. Canadian Journal of Counselling, 36 (2), 97-112

A pályaorientáció kutatótanári programja – a kutatás kezdeti eredményei

FORRÁSOK, FELHASZNÁLT IRODALOM:

Alapprotokoll

Szerzők: dr. Nagyné dr Réz Ilona – Dr. Torda Ágnes, OKKER 2013.

A pályatanácsadás hatékonyságmérésének lehetséges indikátorai

© ECOCOM73. Kft 1153 Budapest, Eötvös utca 192.

Kutatásvezető: Dr. Szabó Mónika

Szerzők: Dr. Kiss István, Dr. Szabó Mónika, Herczegné Kereszturi Judit, Szemán Dénes, Czigány Lilla

A pályatanácsadás hatékonyságának vizsgálata

© ECOCOM73. Kft 1153 Budapest, Eötvös utca 192.

Kutatásvezető: Dr. Szabó Mónika

Szerzők: Dr. Kiss István, Dr. Szabó Mónika, Herczegné Kereszturi Judit, Szemán Dénes, Czigány Lilla http://eletpalya.munka.hu/c/document_library/get_file?uuid=327a69bf-c97d-4549-8d57-dd2ac8431234&groupId=10418

Gebauer Ferenc: Pályaválasztás a középiskolában -- Hogyan segíthet az osztályfőnök? http://www.fppti.hu/data/cms54104/Palyavavalasztas_a_kozepiskolaban.pdf

Gebauer Ferenc Hatékonyságmérés a pályaválasztási tanácsadásban. Kézirat, Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat Továbbtanulási, Pályaválasztási Tanácsadó Tagintézménye 2015. március

- Gyarmathy Éva és Kucsák Julianna (2012): A digitális bennszülöttek képességszempontja. *Iskolakultúra*, 22. 9. sz. 43–53
- Herskovits M. – Ritoók M. (szerk.): Tehetségek vonzásában. A tehetséges fiatalok segítése az életviteli-életvezetési tanácsadó szolgálatok módszertani támogatásával. Kézikönyv. 2013. URL: http://www.feta.hu/sites/default/files/tehetsegek_vonzasaban_szines_ket_oldalas.pdf
- Illyés S. – Ritoók P.-né (szerk.): A nevelési és pályaválasztási tanácsadás pszichológiája. Tankönyvkiadó, Bp., 1992.
- Kiss I. (2005): Kellemes problémák: pályaválasztási érettség kialakítása, pályairányítás fejezet In: Kollár Katalin – Szabó Éva: Pszichológia pedagógusoknak. Osiris Kiadó 2005
- Kiss I. (2005): Tanulók megismerése in: Kollár Katalin – Szabó Éva: Pszichológia pedagógusoknak. Osiris Kiadó 2005
- Kiss István: Felsőoktatási rendszerbe készülő diákok számára nyújtott pályorientációs tanácsadás tapasztalatai http://www.felvi.hu/pub_bin/dload/FeMu/2011_03/FEM_2011_3_97-108.pdf
- Kiss I.(2010): Életvezetési kompetencia, életvezetési készségek és a szerhasználat. In: Puskás-Vajda, Lisznyai (szerk.): Életszakaszok határán. FETA Könyvek. ISBN 978-963-88170-2-0 Forrás: http://www.feta.hu/sites/default/files/feta_5_eletszakaszok_hataran.pdf
- Oláh A. (2005): Érzelmek, megküzdés és optimális élmény: Belső világunk megismerésének módszerei
- Olle János (2013): A digitális állampolgárság értelmezése és fejlesztési lehetőségei. *Oktatás-Informatika*, 2. 3-4. sz. <http://www.oktatas-informatika.hu/2012/07/olle-janos-a-digitalis-allampolgarsag-ertelmezese-es-fejlesztesi-lehetosegei/> (utolsó megtekintés: 2015. június 24.)
- Ritoókné Ádám Magda (szerk.): A tanácsadás pszichológiája. Szöveggyűjtemény. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2002.
- Ritoókné Ádám Magda – Gillemotné Tóth Mária: Pályalélektan. Szöveggyűjtemény. Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat, 1994.
- Rókusfalvy Pál: A pályaválasztás személyiségvonatkozásai. Budapest, OPI, 1981.
- Szilágyi Klára, Jereb Katalin, Kenderfi Miklós, Völgyesy Pál: A pályorientáció folyamatának korszerű értelmezése a felnőttképzésben, In: Zachár László (szerk.) Pályorientáció – korszerűen: I. Budapest: Nemzeti Felnőttképzési Intézet, 2005. pp. 1-48.
- Szilágyi K.: Az egyéni tanácsadás. Módszertani kézikönyv a munkavállalási, munka-, pályatanácsadók számára. Gödöllői Agrártudományi Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Tanárképző Intézet. Gödöllő, 1997

- Szilágyi K.: Munka-pályatanácsadás mint professzió, Kollégium Kft, 2000.
- Szilágyi K (szerk.): A pályaeorientáció szerepe a társadalmi integrációban Gödöllő, SZIE GTK Tanárképző Intézet, 2012. http://internet.afsz.hu/resource.aspx?ResourceID=afsz_tamop222_szakanyag_tanuulmany_hatekonysag
- Továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás szakszolgálati tevékenységi területre kifejlesztett protokoll
- Szerzők: Burányné Rákóczi Emese – Kun Richárdné, OKKER 2014.

A pályaeorientáció és pályaválasztás helye az iskolában, benne az iskolapszichológus lehetséges szerepe

- × Mottó: Fazakas Zita: Orvosi biokémia, 9. oldal (Marosvásárhely, Studium Alapítvány Kiadó, 2008)

IDÉZETT TÖRVÉNY

2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről / Módosítva 2012. aug. 24. 2013. márc. 28. június 20. és 2013. aug. 27. 2013. december 23. /A hatályos törvény az óvoda- és iskolapszichológusokra vonatkozó részletei Némethné Dr. Kollár Katalin összeállításában http://iskpszi.elte.hu/wp-content/uploads/2013/02/Jogszab%C3%A1lyok_%C3%B3voda_iskolapszichol%C3%B3gus20140112.pdf (letöltés 2017. május 25.)

IRODALOMJEGYZÉK

- Dr. Abonyi-Tóth Andor, Dr. Turcsányi-Szabó Márta, alkotó szerkesztők: Tóth-Mózer Szilvia, Dr. Főző Attila László: A mobiltechnológiával támogatott tanulás és tanítás módszerei (Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Digitális Pedagógiai Osztály, IKT Módszertani Iroda, 2015) https://www.educatio.hu/pub_bin/download/tamop311_II/eredmenyek/m_learning/mlearning_kotet.pdf (letöltés 2016. szeptember 8.)
- Dr. Bártfai Edit – Kaszás Judit: Életpálya-építési iskolai jó gyakorlatok (Életpályatanácsadás 2015. VII. Szám) http://eletpalya.munka.hu/c/document_library/get_file?uuid=f1dd4f31-8a5f-4bcf-a683-02596785f056&groupId=43711 (letöltés:2017. május 7.)
- Borosán Livia: Pályaeorientáció (SZÍN 15. évf. 6. szám, 2010 december) http://epa.oszk.hu/01300/01306/00108/pdf/EPA01306_Szin_2010_15_06_december_023-031.pdf (letöltés:2016. szeptember 8.)

- Csirszka János: Munka- és pályaalakmasság pszichológiája (Tankönyvkiadó. Bp., 1977.)
- Deák Klaudia Noémi: Pályaorientáció – út a jövőbe. Egy középiskolai pályaorientációs program bemutatása http://eletpalya.munka.hu/c/document_library/get_file?uuid=0cc997a3-46e0-45b2-b9d4-d11b12a0ea71&groupId=43711 (Életpálya-tanácsadás folyóirat; 2014. III. szám) (letöltés: 2016. november)
- Hegyi-Halmos Nóra: Az iskolai pályaorientáció szerepe és gyakorlata a hazai köznevelési intézményekben. A pedagógusok vélekedései a pályaorientáció iskolai szerepéről a gimnáziumokban. Doktori (PhD) disszertáció (ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar Neveléstudományi Doktori Iskola, 2016) http://www.ppk.elte.hu/file/Hegyi_Halmos_Nora_dissz.pdf /letöltés 2017. május 10.
- Kissné Dr. Viszket Mónika: A pályaválasztási döntés családi háttere (Életpálya-tanácsadás folyóirat 6. száma 2015. május) http://eletpalya.munka.hu/c/document_library/get_file?uuid=45595a61-aa03-4508-9388-a94587018589&groupId=43711 (letöltés: 2016. november 5.)
- Kontár-Halász Emese: Pályaorientációs tevékenység a Budai II. Rákóczi Ferenc Gimnáziumban (Életpálya-tanácsadás folyóirat, Jó gyakorlatok; 2013. II. Szám) http://eletpalya.munka.hu/c/document_library/get_file?uuid=406a0de9-7084-4fef-8417-9add8437af4a&groupId=43711 (letöltés 2016. december 3.)
- Dr. Papula Lászlóné: Mi lesz, ha nagy lesz? A pályaválasztást meghatározó tényezők http://uni-nke.hu/downloads/bsz/bszemle2008/1/02_papula.pdf (letöltés: 2017. május 28.)
- Porkolábné Dr. Balogh Katalin (szerk.): Iskolapszichológia, (Tankönyvkiadó, Bp., 1988)
- Ritoók Pálné: Személyiségfejlesztés és pályaválasztás (Tankönyvkiadó. Bp., 1986.)
- Szilágyi Klára: A fiatalok és a felnőttek pályaorientációs és karrierépítési készségeinek szintje, fejlesztésének lehetőségei (Budapest Nemzeti Felnőttképzési Intézet, 2006) (letöltés: 2016. december 10.)
- Dr. Szilágyi Klára (szerk.): A pályaorientáció szerepe a társadalmi integrációban Az elektronikus kiadvány a TÁMOP 5.4.4.-09/1-C. 2009-0001; „Képzésfejlesztés az összetartozásért” projektje keretében készült, Hungarian edition © ELTE TáTK, 2012 http://tat.k.elte.hu/file/E-tan_A_palyaorientacio_szerepe.pdf (letöltés: 2017. május 25.)

MUNKATÁRSAINK NÉVJEGYZÉKE

Ádám Brigitta
Ádám Istvánné
Albrecht Vilmos
Antal Csenge
Antalné Hansági Mária
Árkosi Mária
Babics László
Balczer András
Banki Zsuzsanna
Barna Gyöngyi
Borbély Imre
Borbély Júlia
Bozi Zoltán
Buji Ágnes
Csányi Zsuzsa
Cselkó Judit
Csernainé Centeri Ildikó
Dávid Barbara
Deák Judit
Dehelán Sándorné
Dobák András
Eötvös Gyula
Erdélyi Hajnalka
Fótiné Németh Margit
Facsarné Werner Mária
Fekete Péter
Forintos Dóra
Frigyik László
Gáspár Sári
Gáti István
Gebauer Ferenc
Gelléri József

Gurdon Katalin
Györgyné Ágoston Zsuzsa
Hajdú Endre
Hajdú Lajosné
Hegyi Martinné
Herskovits Mária
Hingyi György
Holéczy Éva
Juhász Árpádné
Juhász Teréz
Juza Katalin
Kakacska Erzsébet
Karikásné Versényi Zsuzsa
Kárpáti György
Karvalics Henrik
Katona Tamás
Kerekes Zoltán
Kis Attiláné
Kissné Visket Mónika
Kocsis Antal
Koós Ivánné
Kopré József
Korcsmáros Zsuzsa
Kovács Zsuzsanna
Kövér Anikó
Köves Iván
Laki Ildikó
Lay Jenő
Lévay Ágnes
Lévay Lászlóné
Majorné Hegyi Zsófia
Majoros Ágnes

Makai Adrienn
Málnási Gábor
Molnárné Pásztor Katalin
Nagy Frigyesné
Nagy Lászlóné
Novák Mária
Orosz Anna
Ország Sándorné
Pappné Spiegelhalter Julianna
Pásztorné Klári
Pergovác Erzsébet
Perlai Béla
Polgár Zsuzsa
Pupos László
Radnai Béla
Rajnai Józsefné
Rohánszky Magdolna
Rókusfalvy Pál
Rom Rudolfné
Rozsnyai Henriett
Rozsnyai Margit
Sarlós Katalin
Soltay Emese

Somogyi Ágnes
Stark Júlia
Sütő Magdolna
Szabó Gabriella
Szalóki Béla
Szatmári László
Szegediné Ponác Ilona
Székelyi Fruzsina
Szőnyi Magda
Takács Márta
Tálos Zsuzsanna
Tóth Veronika
Tóthné Kriszta
Udvorka Tiborné
Urbán Szabolcs
Váradi Lajos
Varga Erzsébet
Várkonyi Vilma
Várnai Myrtil
Véghelyi Judit
Völgyesy Pálné
Xantus László